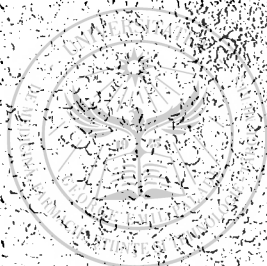
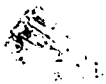

1596

D

1506

RÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

22. 962
AZ ERDÉLYRÉSZI
20 AUG 1973

FÜRDŐK ÉS ÁSVÁNYVIZEK

LEÍRÁSA.

.. HANKÓ, VILMOS dr.,

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET VÁLASZTMÁNYI TAGJA.

38 képpel.

Ára nem egyesületi tagoknak 1 frt 20 kr., egyesületi tagoknak 80 kr.

KOLOZSVÁR,

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1891.

KEDVEZMÉNYEK.

I. Az E. K. E. tagjai, kik évi tagsági jegyeiket felmutatják, a következő fürdőkben az itt felsorolt kedvezményekben részesülnek :

1. Görgény-Sóakna fürdőben 10%.

2. Kolozs fürdőben a fürdési díj után 50%.

3. Maros-Ujvart a kincstári vendéglőben és a sós-gyógyfürdőben 10%.

4. Zajzon fürdőben 8 napig fürdődíj fizetés alól felmentve.

5. Jegenye fürdőben 10%.

6. Málnás fürdőben 10%.

Az E. K. E. tagjai kirándulások alkalmával a tiszti szobákat, ha szükségesek, a fennálló kimérésének megfelelően kiadhatók.

esetben.

Egyesületi ügyekben felvilágosítással Dezső titkár szolgál, kinek nevére (Kolozsvár, E. K. E. titkári hivatal) czimzendő mindennemű az egyesületre vonatkozó küldemény.

 erdélyrészü fürdői és ásuányuizek.

1591

Általános tulajdonsága az az embernek, hogy azt látja meg legkésőbbre, azt nézi meg legkevésbé a mi körülötte van.

Talán mondanom sem kell, hogy e tulajdonság a magyarban minden nemzet fiánál nagyobb mértékben van meg.

Akárhány magyar ember van ugyanis, a ki hazája szépségeit egyáltalában nem veszi észre, mintha bekötött szemmel haladna el mellettük, akárhány van, a ki hazája legszebb vidékeit kevésbé ismeri, mint a külföldnek sok közepszerű helyét.

Közlekedésügyünk korszakot alkotó reformjától, a zóna-rendszertől e tekintetben is sokat várunk.

Az a mesésen olcsó ár, a melyen az országnak még a legtávolabb fekvő vidékeire is el lehet jutni, sarkalni, ingerelni, kényszeríteni fogja a magyar embert a még hirtől is alig ismert vidékek meglátogatására. A látogatók útja mindmegannyi felfedezési út leendő; nem ismert, nem sejtett világok csodás tündérvilágjai fognak feltárulni előttük, ezen világok sajátos, csábítóan érdekes életével.

Az ilyen útnak azután csak természetes

következése lesz annak beismerése, hogy természetért, természeti szépségekért nem kell idegenbe mennünk, külföldre fáradnunk, mert Magyarország egyesíti magában minden ország természeti szépségeit.

Hazánknak minden részében vannak vidékek, a melyek tájképi szépségeikkel, környezetüknek csodaszerű bájával a szó szoros értelmében lebilincselnek, elragadnak, igézetükbe vannak; akárhányszor látjuk ezeket a csodás tájakat, mint a tenger örökké változatos képe, mindannyiszor az újdonság varázsával hatnak azok reánk.

Ezen vidékek közül a legkevésbé ismertekre, óhajtanám a természetkedvelő magyar közönség figyelmét felhívni. Mint az alföldön a pusztaság csábos délibábja, a bájos vidék képe is mindig visszatükröződik annak lelkében, a ki életében valaha csak látta.

„A felkelő nap földjének“ nevezhetném bátran a földdarabot, ha már régesrég nem neveznék Erdélynek; mert midőn a nap nagy Magyarország keleti határhegységének csúcsain kibukkan, sugarai ezen istentől gazdagon megáldott földet köszöntik legelőbb.

Erdélyt az észak-keleti és a keleti Kárpátok, a fogarasi hegység, az Ércz- és a Biharhegység zárják körül, elszigetelve annak lakóit mindattól, mi e föld határán kívül esik.

A természet-alkotta éles határok között ős-

eredetiségében megmaradt népszokások, nyelv, viselet, a környező havasok magas fekvése folytán zordabb klíma egy kis külön ország benyomását teszi az emberre.

Büszkén is nevezi az erdélyi ember kis hazáját: az erdélyi részeket „Erdélyország“-nak. Erdély hegyei nem nyulnak fel az örök hó szintájáig, de csúcsainak vonalzata a látásgótot és merészséget párosítja; szakadéakai föltárják az anyaföld méhét az alsó Jura színéig, s a szorosokon át vágató, bukó, majd csörgedező, zugó, majd dübörgő patakba letekint az Ammon csiga, a Terebratula kagyló: rég letűnt korszakok megkövesedett emlékei, oly régi korszakoké, a melyekre emberi időszámítás nem is alkalmazható.*)

Hogy a magas határfalak által bezárt vidék lakói az elszigeteltség terhét könnyebben elviselhessék, a jótékony természet Erdélyt feldiszipette mindazon tájképi szépségekkel, a melyek az emberre vonzó erőt gyakorolni, lakóit lebilincselni s igézetükbe vonni képesek; kincscsel pedig annyi-val halmazta el, a mennyi csak világrészeknek jutott osztályrészül.

Csakugyan valami bűvös erő, valami ellenállhatatlan varázs van Erdély földjében. Ki egyszer ette kenyérét, ízlelte sóját, az rabja lett örökre.

Ezer példa beszél. Ha idegen telepszik le Er-

*) Herman O.: A magyar halászat könyve.

dély földjén, az édes otthont talál mindjárt ottan; s ha úgy fordul, hogy el kell mennie, búsan válik el új otthonától, a hova a legkedvesebb emlékek rózsalánczai fűzik, a hova egyre csak vissza-vissza vágyik.

A kit e föld szült és nevelt, bármily kedvező, bármily magas sorsban legyen is, másutt, mint Erdélyben, idegennek érzi magát, akár csak a tropikus földről hozzánk átplántált virág. A ki pedig még közelebb áll Erdély földjéhez, ki a földet munkálja verejtékes munkával, az még épen annyira hozzá tapadt a földhöz szeretetével, hogy meghal bánatában, ha kiragadják onnan, elpusztúl, mint a sivatagba kiültetett fa, vagy mint a grönlandi eszkimó, kinek el kell hagyni jeges hazáját.

Az erdélyi havasokból indul hosszú útjára az erdélyi részek két hatalmas folyója a Maros és az Olt, továbbá a Szamos, Küküllő, Aranyos; utjukban nagy kiterjedésű földek termékeibe öntenek duzzadó életet, sok ezer ember munkacerejét kínálják, a legolcsóbb szállítási utat szolgáltatják, a legromantikusabb völgyeket, tereket és szorosokat alkotják.

Akárhányszor látja az ember a Maros-szorosát Gyergyó-Topliczánál, az Olt alkotta zsögödi és tusnádi szorosokat, a melyeken át meredek, merészen kiszögellő, néhol vadul megszakgatott sziklafalak között zugva, bölgve esnek, törtetnek, rohannak keresztül a Marosnak és Oltnak tajtékzó hullámai,

a gyergyói rónát, Fel-Csíkot, Al-Csíkot festői módra sűrűn egymás mellé elhelyezett tiszta, csinos, jóllétről tanuskodó községeivel; az aranykálászsal ékes Maros völgyét, Háromszéket, a tejjel és mézzel folyó Barzaságot, a tordai hasadékot, a vulkáni alkotás ezen legbámulatosabb remekét, vagy az igazi magas hegység minden tulajdonságaival bíró fogarasi havasokat; akár hányszor jár az ember a petrozsényi hegyi vasuton: Erdély Semmeringjén és környékén, vagy a Szamos felcséges völgyében Besztercze-Naszód megyében: mindig talál valami hajlamainak, izlésének megfelelő új szépséget ezen csodás világban, melynél Harun al Rasid ezer éjszakás mese világa sem szebb, tündériesebb a regében.

Fenn az erdő koszorúzta hegyormokat hajdan büszke várak omladékai ékesítik régi dicsőségnek s legendáknak színhelyei, rég elmúlt idők sírkövei, melyekről lemosták már az írást a fölötté elvilharzott századok; ezer esztendő's emlékek csodás maradványai ezek, melyeket ennyi századokon keresztül sem birta megsemmisíteni az enyészet hatalma. Ezen romjaikban is bámulatos sasfészkeknek szétszort kövei csodadolgokat mondanak, ezer regét beszélnek a letűnt nagy idők történetéből, hős Upolet szülőapjának, a nagy Zandirhámnak dicsőségéről, a székely rabanbánok viselt dolgairól; Attilának a nagy hun királynak udvartatásáról, vadászatairól, szépséges feleségéről Rikáról.

Erdélynek classicus földje a mennyire gazdag természeti szépségekben, historiai emlékekben, épp annyira dúslakodik természeti kincsekben is.

Hegyeit fejsze által sohasem irtott rengeteg erdőségek fedik, a melyekben ugyancsak otthon érzi magát a hiúz és a nagy tereket bebarangoló fejedelmi vad: az erdei medve. Ide vonult fel, s itt is esett el a vadász golyója által a század elején az országunkban utolsó bölény. A határszéli hegyek sziklás gerincein gyakran feltűnik az Alpeseck és Kárpátok legnagyobb ékessége: a kőszáli zerge. Az erdők alatt a föld mélyében részben kiaknázatlanul hever a kőszén, vas, réz az ipar és nemzeti vagyonosodásnak főtényezői. Buzája, bora kitűnő. Sóval annyira el van látva, hogy más országoknak is juttathatna belőle. Hegyeiben, folyóinak medrében tömérdek az arany és ezüst. Nem valószínűtlen, hogy Kalifornia hajdani arany gazdagsága Erdély bérceiben fog feltűnni ismét. A földben és a föld felszínén hatalmas tömegekben fordul elő a szobrász és disz munkára való gyönyörű fehér márvány, a legjobb fajta granit, trachit s a pompás ditroit. Izsó korán elhunyt hírneves szobrászunk „Juhász“-át a carrarai márvánnyal vetekedő szárhegyi fehér márványból faragta.

Uton-utfélen, árokban, hegyoldalon, erdők sürlőjében, sőt a kapa nyomában is csodás vizű források fakadnak fel földjéből. Ezen források közül sok van olyan, mely összetételének gazdagsága,

környezetének szépsége által kitűnik, mindazonáltal ujjainkon meg lehetne számlálni azokat a vizeket, melyeknek gyógyító hatását azok forgalomba hozatala által hozzá férhetővé tették, egy lélekzetre fel lehetne sorolni azokat a vizeket, a melyeknek gyógyító hatását és a forrás előnyös természeti fekvését fürdők létesítése által kellően értékesítették.

Az a tengernyi kincs, mit Erdély több százra menő s a legváltozatosabb összetételű ásványvizeiben bir, értékre nézve semmivel sem áll mögötte kitűnő fájának, szenének, vasának, rezének, márványának, a vagy aranyának.

Hiszem is, hogy a felsorolt természeti adományok közül nem az arany, ezüst, nem a vas, réz, kőszén, só, hanem e csodával határos ásványviz bőség fogja egykor megvetni az erdélyi részek anyagi boldogulásának, felvirágzásának alapját.

A külföldi fürdők látogatottságára vonatkozó adatokat olvasván, nem fojthatjuk vissza bámulatunkat, különösen némely német és osztrák fürdő nagy keresettségén. A legközelebbi fürdő-saisonban például Wiesbaden gyógyító forrásainál 60000 ember keresett gyógyulást, környékét 60000 ember gazdagította pénzével, mintegy 6 millió forinttal. Baden-Badenben a múlt esztendőben 56 ezer ember fordult meg. Achen városának 86 ezer lakósa évenként 20 ezer ember költekezésén gyarapszik. Hogy Svájc lakóit jó részben a természetért ra-

jongó idegenek tartják fenn, köztudomásu. Mi magyarok évenként 3—4 millió forinttal adózunk az idegen fürdő tulajdonosoknak.

A kiknek életviszonyai nem engedik meg, hogy az ásványvizet forrásánál keressék fel, a hol az alkotó részeinek, hatásának, erejének teljességében felbuzog, azok kénytelenek beérni azzal, a mit a piacz palaczkokban szolgáltathat számukra.

Ezzel minden aggodalom nélkül be is érhetik, ha a víz kezelése, a töltés, dugaszolás stb. a modern-balneotechnika utasításai szerint történt. Azok száma, kik a piaczról veszik a vizet, tényleg összehasonlíthatlanul felülmulja azokat, a kiknek a forrás nyújtja azt.

Ha Ausztriának, Németországnak óriási ásványvíz-forgalmáról olvasunk ismét csak csodálkozni, bámulni vagyunk kénytelenek. Ausztria csak ásványvizeinek kivitele révén nem kevesebb, mint két millió, Németország három- és fél millió forint tiszta jövedelemhez jut évenként.

A bámulat és csodálkozás mit az idegen fürdők nagy látogatottsága, a külföldi vizek forgalmának nagyságán érezzük, csakhamar bizonyos fájó érzésnek ad helyet, annak tudatában, hogy Erdély földje is gazdag a külföldi vizével egyenlő értékű, sőt értékre azokat gyakran felülmuló ásványvizekben, minden kényelemmel ellátott, mindennemű természeti adománnyal felruházott fürdőkben s fürdőink mégis néptelenek, úgyszintén nép-

telenek klimatikus gyógyító helyeink is, a melyek szépség dolgában bátran kiállják a versenyt Svájc-zal, az alpesek legszebb pontjaival, a melyek gyanánt a föld legszebb pontjai kínálkoznak. Az 1887-ik évben mindössze csak 57 ezer ember — ezek között alig 10 ezer idegen — használt magyar fürdőt. Mi juthatott ebből Erdélynek?

Ásványvizeink pedig, páratlan összetételüknél fogva a leghatásosabb gyógyító vizek, a legpompásabb élvezeti vizek — részint ismeretlenek, részint mellőztetnek az idegen, a legtöbbször csekélyebb értékű vizek kedvéért, például a giesshübeliért, a milyen legalább is harmincz van Erdélyben, a rohitschiért, gleichenbergiért, emsiért, seltersiért, kondorfiért stb., a melyek szintén bőven vannak képviselve Erdélyben.

Hogy ez tényleg így van, mindnyájan jól tudjuk, s hogy a magyar közönségnek, orvosi karnak s a fürdő- és ásványvíz tulajdonosoknak nagy részük van e sajnos jelenség előidőzésében, az sem lehet titok előttünk.

A magyar közönséget gyakran éri vád, hogy nem pártolja eléggé, a mi nemzeti, hogyha hazai és idegen között kell választani, merő elfogultságból, előítéletből száz esetben kilenczvenkilenczszer az idegennak adja az elsőséget. A vád nem alaptalan, tehát jogosult. A magyar közönség e gyengesége egyformán sújt író, könyvkereskedő, termelőt, iparost, fürdő- és ásványvíz-tulajdonost. A

dolog természetéből és specziális viszonyainkból folyik, hogy e gyengeség következményeit az utóbbiak sinylik legérzékenyebben.

Mi tagadás benne, orvosaink sem tesznek eleget az ügy érdekében. Nem szólunk, bár sajnáljuk, ha látjuk, hogy orvosaink az emberi természetben gyökerező merev konzervatismusból Marienbadhoz, Gasteinhez, Badenhez, Gleichenberghez, mint bizonyos betegségek gyógyításáról nevezetes helyeknek, vizeknek ezen típusaihoz — oly göröcsösen ragaszkodnak. Azt azonban megbocsáthatatlannak tartjuk, ha valaki ma is pülnei, saidschützi, Apollináris, giesshübeli s más közönséges cseh és német vizet rendel betegeinek.

Az erdélyrészi fürdők között több van olyan is, mely — bár vizeinek összetételénél, — környezetének szépségénél fogva jobb sorsra volna érdemes, — csak alig hogy teng. Sorsukat megérdemlik. A tulajdonosok csak várnak, várják a jó akaratot, meg a sült galambot, de a fürdő ügyében nem tesznek semmit.

Azaz, hogy mégis tesznek valamit: szidják a közönséget, kik nem keresik fel fürdőiket, melyekben a lakások deszkafalán, törött ablakán, rozoga ajtaján kedvére jár a szél; melyekben ehetetlen és méregdrága a koszt; kritikán alul álló az ellátás, melyekben a nyugalmat kereső beteg épülésére szól a zene, cseng a pohár, folyik a bor és a dinom-dánom. Szidja a közönséget, mely nem

vásárolja forgalomba bocsátott vizét, melynek palackjai úgy néznek ki, hogy az ember undorodik ajkaival érinteni elváltozott, piszkos, üledékes tartalmát.

Az utóbbi években sok történt fürdőink, ásványvizeink érdekében, úgy hogy ez idő szerint Erdély minden részében vannak fürdők, a melyeken épp úgy feltalálhatja üdülését, gyógyulását az ember, mint a divatos külföldieken. Hisz külföldön is az a kihíresztelt és minden idegen fürdőre ráfogott kényelem, komfort, ellátás, berendezés, csak a szoros értelemben vett világfürdőkön található fel. Az ásványvizek minden fajtájából vannak vizeink, a melyek kezelés tekintetében is kiállják a versenyt a külföldiekkel.

Csak egy kissé több életrevalóság és tevékenység fürdő- és ásványviz tulajdonosaink részéről, csak egy kis jóakaró elnézés, csak egy kissé több hazafiság orvosaink s a fürdő látogatók és az ásványvíz fogyasztók részéről: s hazánkra nézve a gazdagságnak új és gazdag forrását nyitottuk meg.

Bizton hiszem azonban, hogy eljön majd az az idő is, midőn a nyár nyíltával Európa-szerte mozdulni kezdő emberáradatnak egy sodra — azon ellenállhatatlan vonzóerő hatására, mely az örök szépek öröktől fogva tulajdona — erre felé veszi útját. Az emberek ezrei fognak pihenőt tartani ezen bűbájos, kincsekben gazdag vidékeken, a melyek mintegy predestinálva vannak arra, hogy Keletnek és Nyugatnak találkozó, érintkező helyei legyenek.

Hogy ez az idő valóban bekövetkezzék, elengedhetetlennek tartom az erdélyrészi fürdők és ásványvizeknek minél szélesebb körben való megismertetését.

Ezt tartom a fürdők és ásványvizek értékesítése érdekében teendő legelső lépésnek. A milyen örömmel vállalkoztam ezen lépés megtételére, épp oly örömömre szolgálna, az is, ha e szerény munka olvasói körében vágyat keltene a zónarendszer nyújtotta kedvezmények felhasználásával Erdély fürdőinek felkeresésére.

A Nilusról mondják, hogy a ki egyszer a vízből ivott, leküzdhetetlen vágygal visszavágyik mellé. Bizonyos vagyok benne, hogy a kik csak egyszer is látták Borszéket, Tusnádöt, Előpatakát, Kovásznát, Málnást, Korondöt, sat. ezen csodás helyeket, melyeket a természet remekben alkotott, kik ittak vizeikből, azok nem csak hogy nem lesznek e helyekhez soha sem hűtelenek, hanem mint e fürdők ügyének apostolai száz meg száz embert fognak rábírní Erdély fürdőinek, káprázatos szép vidékeinek felkeresésére, beutazására.

A l - G y ó g y .

A szászvárosi vasúti állomástól egy és fél óra járásnyira fekszik Algyógy község. Al-Gyógy tarkos falu; szemünk kegyelettel tekint fel egy kert zöldjéből méltóságosan kiemelkedő úri-lakra, melyben a nagynevű Kun Kocsárd gróf, a magyarságnak, a magyar kultúrának fejedelmi Maecenása éli napjait.

Az elektromos fény mellett elvész az a gyöngé világosság, a mit egy pislogó mécs reszkető lángja kisugároz. A Niagara zuhatag minden érzéket lekötő csodája mellett eszébe sem jut az utazónak figyelmet fordítani a környezet tájképi szépségeire is. Minket sem illetnek meg az emberek, az emberi- és természeti alkotások e helyen; e költő dalára méltó nagyság varázsának hatása alatt hagyjuk el a falut, s haladunk a meredek hegyi úton fölfelé tovább.

A fürdő-telep (Fürdő-Gyógy elnevezéssel) egy erdőkkel körített, lassan emelkedő, félgömb alakzatú mésztuff domb oldalán terül el, 356 méter magasan a tenger színe felett. Itt fakad fel a 4 meleg forrás, itt emelkednek a fürdő épületek, mint régen letűnt szebb időknek néma hirdetői.

Hogy az al-gyógyi ásványforrásokat már a rómaiak korában is használták, azt az itt elé-

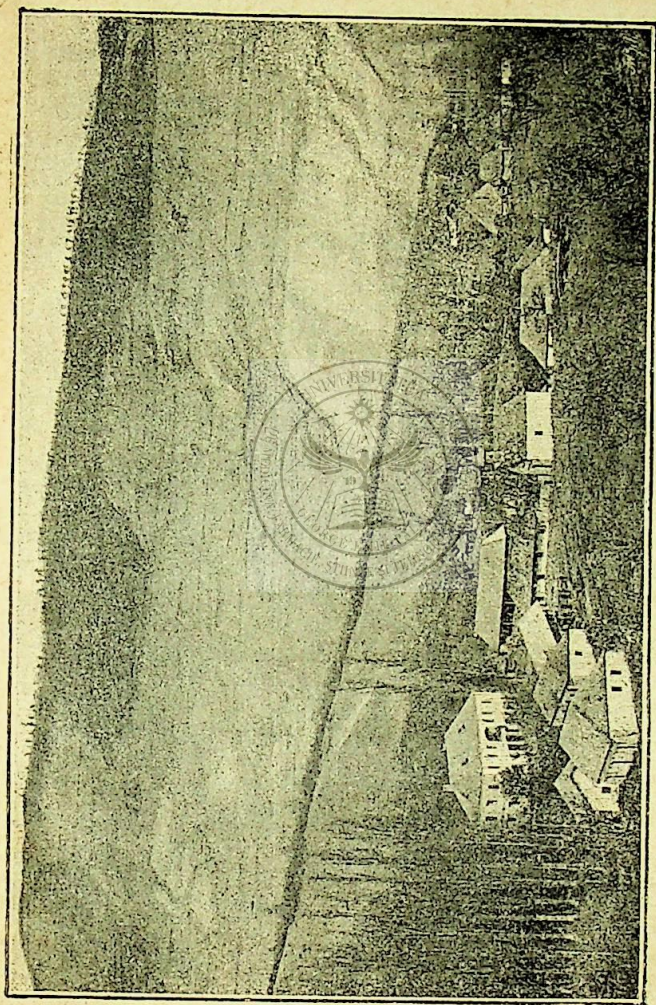
forduló és Germizarához tartozó feliratok is igazolják.

A 15-dik században a templariusok birtokában volt a fürdő; később Corvin János, azután Kun Kocsárd, majd egy másik Kun Kocsárd, végre Apafi Mihályné-Bornemisza Anna kezére került. A Bornemisza család a nyolczvanas évek elejéig birta a fürdőt; ekkor Fried Eszkelesz kereskedő örök árón megvásárolta azt.

A fürdő mögött tehát csaknem kétezer éves mult áll; a domb medenczéről 2000 esztendő tekint a parkban sétálóra alá. A fürdő aranykora azonban az erdélyi fejedelmek idejére esik. Apafi fejedeleninek és udvarának mindig kellemes mulató helye volt Al-Gyógy. Hintók robogása, dözsölő urak tivornyája, táncz- és zene hangok, ezüst kupák csengése sokszor verték fel ez időben e szép völgy néma csendjét. A nagy Bethlen Gábor 1629-ben itt akarta megtámadott egészségét helyreállítani. Fájdalom, a betegség erősebb volt akarata-nál, ágyba, s nem sokára sirba vitte őt.

A fürdő telepet park veszi körül. A parkban több épület van: egy nagyobb emeletes lakószobákkal, vendéglővel, kávéházzal és több kisebb épület társalgó-teremmel és ugyancsak lakószobákkal. Ezekben összesen 52 szoba áll a vendégek rendelkezésére.

Az emeletes ház mellett két fürdőház emelkedik; egyikben négy-, a másikban három fürdő-medenczével. A fürdőmedenczék vizöket a domb oldalán fakadó forrásokból kapják: ezek között a „Rózália-forrás” a leggazdagabb. A vendéglő mellett buzog fel a „gyógy-kút” vize; a forrás kököpübe van foglalva.

Fürdő-Gyógy.

Az al-gyógyi meleg-források chemiai összetétele:

(Dr. Hankó Vilmos elemzése. 1884.)

	Rózália-forrás.	Gyógykút.
Calcium carbonat	0.6119 grm.	0.6253 grm.
Magnesium carbonat	0.2094 „	0.2436 „
Natrium carbonat	0.0135 „	0.0029 „
Kalium sulfat	0.0064 „	0.0066 „
Natrium sulfat	0.0132 „	0.0110 „
Lithium carbonat	0.0124 „	0.0149 „
Vas carbonat	0.0032 „	0.0050 „
Kovasav	0.0098 „	0.0162 „
Összesen	0.8798 „	0.9255 „
Szénsav	0.4118 „	0.3663 „
Hőmérséklet	31.9° C	30.6° C.

Az elemzés tanúsága szerint az al-gyógyi ásványvizek meglehetősen hasonlítanak Szliács világhírű meleg vasas vizeihez.

A csúszos, köszvényes és női betegségekben, az idegbajokban és vérszükségben szenvedők meglepő eredményeket láttak az al-gyógyi meleg vizek használata után. Egy fürdés ára: 10 kr. A szobák ára egy napra 50 kr—1 frt 20 kr.

Fürdő-orvos: dr. Lészay László, Szászvároson; de Algyógyról a járási orvos is naponta fellátogat.

Nem messze az al-gyógyi fürdő-teleptől egy gyümölcsös kertben bővizű meleg forrásra akadtak. A forrás vizét fürdésre használják.

E forrás vizének összetétele:

(Molnár János elemzése. 1876.)

Kalium sulfat	0.0204.
Natrium nitrat	0.0235.
Lithium carbonat	0.0054.
Ammonium carbonat	0.0084.
Vas carbonat	0.0095.
Calcium carbonat	0.4850.
Magnesium carbonat	0.1173.

Aluminium oxyd	0.0057.
Kovasav	0.0160.
Összesen	0.0912.
Szénsav	19.27 köbcnt.
Fajsúly	1.0024.
Hőmérséklet	31.8° C.

Kiránduló helyek:

Az al-gyógyi fürdővendégeknek igen kedves kiránduló helyül kínálkozik a közelben, a *fürdőn alól levő vízesés*. A hegyről letörtető patak 8—10 ölnyi magasságról nagy robajjal zuhan alá.

A fürdő mögött nyugatra a patak jobb partján egy kis barlanghoz jutunk. Még távolabb fekszik, de csak egy délutáni kirándulásba kerül s igen érdekes látnivaló a *csigamór-barlang* is. Az al-gyógyi völgyben $\frac{1}{2}$ órányira fekszik Bózes, 1 órányira az erdőfalvi szoros és Kun Kocsárd barlang. Egész napi kirándulás a mádai regényes szirt szoros, vagy Cseb Bakonya elragadó szép mészsztirtei és sziklaszorosai. Még bennebb *Glód* sziklaszorosa barlangjával. Nagy-Almás, Tekerő, Pojána aranybányászata szintén megtekintést érdemel.

Al-Vácza.

Hunyadmegye az erdélyi részeknek par excellence classicus megyéje. Völgyeiben hadverő népek döntő csata helyeit találja a vándor; fenn az erdőkoszoruzta hegyormokon pedig büszke lovagvárak omladékai merengnek alá. Traján hadai innen hordozták Dáciában diadallal körül a római sást, s Decebál feldúlt székhelyére, Sarmisegethusára, a Retyezát lábánál építék fel Ulpia-Trajánát, melynek nagyszerű maradványait ennyi századokon keresztül sem bírta megsemmisíteni az enyészet hatalma.*)

Szép Hunyadvármegyének földje azonban nemcsak historiai emlékekben gazdag, dúslakodik az természeti kincsekben is: aranyban, ezüstben, el van látva bőven kőszénnel, vassal; lépten-nyomon kitünő összetételű ásványos-forrásokkal találkozunk itten, stb. Hunyadmegye kitünő ásványos forrásai közül az alváczaiak a legkitünőbbek.

Al-Vácza falu a Körös balpartján; Körös-bányától másfél óra járásnyira fekszik 282 méter magasan a tenger színe felett. Az utolsó vasuti állomás ide Déva, honnan — miután a Marost átléptük — vadregényes vidéken, aranytermő he-

*) Téglás G.: A kőkori ember nyomai Hunyadmegyében.

gyek mentében, szegényes oláh falvakon, a Körös szép völgyén vezet útunk keresztül.

Ez a fürdő is azok közé tartozik, melyeknek multjáról beszélünk szívesebben, mert a forgalmi vonalak s közgazdasági viszonyok átalakulásával, vajmi keveset ígér számukra a jövő.

A természet pazar bőkezűséggel áldotta meg e fürdőt is ingyen ajándékaival, adván neki meleg kénese forrásokat, odahelyezvén a festői Érczhegység és változatos Bihar-csoportosulat panorámája elé, míg háttérül a Marosra lejtő Droca-hegység legkeletibb ága emeli fel gyönyörű erdőkoszoruját.

Az az egy pár uradalmi épület, s a fürdőházak építésze a mai roskatagságokban is majdnem hallhatólag hirdetik, hogy máskép volt régen, s hogy abban a korban, mikor a mostani vénhedt hárssor még mint karsú díszőrség a Fehér-Körös hidján túl futó országútig sorakozott: naponta úri fogatok gördültek ide be, előkelő népséggel gyarapítva az árnyas park utain fel s alá hullámozó fürdőtársaságot.

A negyvenes évek elején egy utazó meglátogatván az al-vácza fürdőt, itt sok vendéget, vigtársaságot talált. A virágos réteken a sűrű mogorófák alatt itt az eprészök, túl a gombaszedők vigdala hangzék. Itt a zene és táncz, amott sétálók, másutt olvasók a magányban.*)

Al-Vácza két meleg forrása tükör-fürdökké van átalakítva: a meglehetősen beruházással bíró fürdő kezelése egyáltalában ki nem elégíthet. A fürdő-épületekben összesen 22 szoba áll a vendégek rendelkezésére. Egy szoba ára 8—14 firt havonként. Egyszeri fürdés ára állandó vendégnek 16 kr., átutazó vendégeknek 20 kr.

*) Nemzeti Társalkodó. 1840.

Az al-váczaí fürdő a nagy-halmágyi uradalomhoz tartozik; ennek Schweiger József bécsi nagygyáros a birtokosa.

Az al-váczaí meleg kénés víz chemiai összetétele:

(Schnell P. elemzése. 1856.)

Calcium carbonat	0.063	grm.
Magnesium carbonat	0.005	"
Vas carbonat	0.017	"
Natrium sulfat	0.055	"
Calcium sulfat	0.229	"
Kalium sulfat	0.066	"
Chlornatrium	0.274	"
Chlormagnesium	0.313	"
Kovasav	0.043	"
Összesen	1.065	"
Kénhydrogen	Nyomokban.	
Fajsúly	1.0004.	
Hőmérséklet	36°C.	

Az al-váczaí fürdőnek a következő betegségekben van gyógyító hatása: csúsz, köszvény, bégulás, csontszú, bőrbetegség.

Posta- és táviró hivatal Nagy-Halmágyon.

Fürdő-orvos: Dr. Lendvay Armin.

Bábolna.

Bábolna község a Maros jobb partján. Szászvárostól egy, Dévától két órányi távolra fekszik. A helység nagyobb fele abba a keskeny völgynyílásba mélyed be, mely az itt uralkodó chloritos csillámpalát megszakítva, egy kisded pataknak medréül szolgál. E völgy torok bejáratánál azonban jobb felől vörös conglomeratum helyezkedett a csillámpalára, az atmoszpheraiák behatása alatt rovátkás alakzatokká alakulva. A kárpáti homokkő egyetlen képződésén kívül, fölfelé völgy hosszant, csillámpala képezi a két átellenes falat, közbe-közbe talkkal, chlorittal vegyülve.

A patak alluvialis képződvényét mindjárt a bemeneten túl mésztuffa alkotja, melyen a patak itt-ott zuhatagokban omlik alá, e mellett a malomok gyakori ismétlődése mindjárt kitéríti keskeny medréből. Egy ilyen malom közelében vízvezeték nyomai mutatkoznak; a kiásott alagcsövek minőségéből arra lehet következtetni, hogy a környéken gyarmattal birt rómaik azon gyűjtötték össze a hegyoldal kitünő forrás vizeit.

Onnan kezdve keskeny völgyi út kanyarog majd a patak vizébe, majd meg a travertinoba mélyedve, míg $\frac{3}{4}$ órányira a láttérben messze kitétsző jura mészt váltja fel a vezető utat kísérő csillámpalát.

E ponton gyönyörű nagy kiterjedésű erdőkkel szegélyezett sima tisztassá öblösödik ki az előbb keskeny völgy, s annak közepén egymás közelében 5 meleg forrás buzog fel. E források közül kettőt maig is jó karban levő régi falazatok tágitnak hatalmas medenczékké. E falazatok, valamint más nyomok is arra mutatnak, hogy a rómaiak a bábolnai meleg forrásokat is felhasználták, épp úgy, mint a párhuzamos gyógyi, s a Sztrigy völgyében található kaláni ásványvizeket.

A bábolnai források tulajdonosa Velieska Lajos birtokos. A vízmedenczék közül kettőt, — melyek befedve és bekerítve vannak — a községbeliek ember emlékezet óta használnak fürdésre.

A bábolnai meleg forrás víz chemiai összetétele.

(Dr. Hankó Vilmos elemzése.)

Calcium carbonat	0.5719.
Magnesium carbonat	0.1192.
Natrium carbonat	0.0329.
Kalium carbonat	0.0188.
Mangan carbonat	0.0260.
Lithium carbonat	0.0056.
Vas carbonat	0.0042.
Natrium sulfat	0.0097.
Kovasav	0.0013.

Összesen	0.7996.
Félig kötött és szabad szénsav	0.4549.
Fajsúly	1.00077.
Hőmérséklet	30.1° C.

Bibarczfalva.

Hol hajdan Hadúr utolsó apostolának, Tibureznak büszke vára emelkedett, Udvarhelymegye Bibarczfalva nevű községének tőszomszédságában, a Hargitához tartozó Borhegy lábánál, egy rendkívül gazdag savanyúvíz forrással találkozunk.

A forrást kőfoglalással s fedéllel védik a vadvizek és légköri csapadékok ellen, hogy úgy kapják az emberek, a hogy az a természet műhelyében készül: hamisítatlanul, kristálytisztán, szén-savtól buzogón.

Messzi földön híre van a bibarczfalvi, vagy másképen borhegyi borvíznek, messzi földre elviszik azt, mint a legkitünőbb élvezeti vizek egyikét.

A víz jó hírét igazolja a chemiai vizsgálat.

A bibarczfalvi borhegyi borvíz chemiai összetétele:

(Balló Mátyás elemzése. 1884.)

Calcium carbonat	0.65040	grm.
Magnesium carbonat	0.42075	„
Natrium carbonat	0.37489	„
Lithium carbonat	0.00646	„
Vas carbonat	0.07428	„
Mangan carbonat	0.01824	„
Kalium sulfat	0.00034	„
Chlor natrium	0.10971	„
Chlor kalium	0.05820	„

Bróm natrium	0·00046	gram.
Jod natrium	0·00018	„
Aluminium oxyd	0·00952	„
Phosphorsav	Nyom.	
Kovasav	0·08454	„

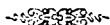
Összesen	1·80797	„
Összes szénsav	3·13008	„
Félig kötött szénsav	0·70115	„
Szabad szénsav	1·72778	„
Fajsúly	1·002375	„
Hőmérséklet	10·5°	R.

A víz bősége 24 óránként 30,000 liter.

Az elemzés adataihoz elemző a következő megjegyzést fűzi: „Ez elemzésből látható, hogy a borhegyi vízben a kénsavak úgyszólván teljesen hiányzanak, a chloridok aránylag csekély, a szénsavak ellenben nagy mennyiségben vannak jelen. Ny összetétel mellett e víz kiváló mértékben teljesíti azon feltételeket, melyek a szénsavhydrat létre befolyást gyakorolnak; magnesiummal e víz nagy mennyiségben fejleszt hydrogent. Hozzá járul még az is, hogy e víz ritka alkotó részekben, különösen lithium carbonatban gazdag. E ritka összetétel alapján a vizet a legkitűnőbb savanyú vizek közé kell sorolnom.”

A borhegyi víz tudományos tekintetben is rendkívül fontos, a mennyiben a szabad szénsav benne szénsavhydrat alakjában van jelen.

Bibarczfalva Agoston-falvától, mint utolsó vasúti állomástól, $\frac{3}{4}$ -, Baróttól $\frac{1}{2}$ órai járásnyira van.

Bodok.

Bodok község Háromszék-megyében, Sepsi-Szent-Györgytől tizenegy és fél kilométer, a magyar államvasútak földvári állomásától harmincnyolcz kilométer távolságra fekszik. A bodoki havas délnyugati alján, a községtől másfél kilométernyire, egy kissé emelkedett helyen, erdő szélén, jól gondozott és kőköprübe foglalt forrásból folyik ki a bodoki *ivó-borvíz*.

A forrás a légköri csapadékok befolyása ellenfedél által van védve.

A gazdag forrás vize kristálytiszt, szagtalan íze igen kellemes, üdítő, csipős. A rövid időközben, hatalmas buborékokban fölemelkedő szén-savgőz, mintegy állandó forrásban tartja a vizet.

A víz a környéken, Sepsi-Szent-Györgyön kedvelt élvezeti ital; palaczkokba töltve Brassóba, sőt Romániába is elszállítják.

Az ivó borvíz kúttól északkeleti irányban mintegy 600 méternyire, erdők között, egy mélyedésből buzog ki a *fürdő-víz*.

A fürdő-víz tiszta, csipős, erősen vasas ízű. A levegőn állva megzavarodik, s rozsdavörös üledéket ad, mely az edény falaira és fenekére lerakódik. A főzésnél a rozsdavörös csapadék leválása gyorsabban következik. Jól elzárt palaczkokban

azonban a víz hosszú időn keresztül változatlan marad. A víztartó alján vastag rétegben kiváló rozsdavörös csapadék elárulja a víz nagy vastartalmát.

A fürdő vize, mely évekkel ezelőtt széltiben használtatott fürdésre és némi berendezéssel is birt, ez időszerint parlagon hever, és semmi gondozásban sem részesül. A bodoki fürdőt a múlt század végén sokan látogatták.

A források Bódok, Zoltán, Étfalva, Gidófalva, Fotos, Sepsi-Martonos, Angyalos, Eresztevény és Besenyő községek tulajdonát képezik.

A bodoki ásványvizek kémiai összetétele :

(Dr. Hankó Vilmos elemzése.)

	Ívó borvíz.	Fürdővíz.
Natrium carbonat	2·86078	0·4852.
Calcium carbonat	0·71926	1·2794.
Magnesium carbonat	0·13266	0·0966.
Vas carbonat	0·04942	0·0667.
Mangan carbonat	0·04364	—
Calcium sulfat	0·04500	0·0097.
Chlor natrium	0·34491	0·0097.
Chlor kalium	0·13690	0·0863.
Chlor lithium	0·01627	0·0078.
Kovasav	0·01077	0·0304.
Összesen	4·35961	2·0718.
Szabad és félig kötött szénsav	3·40450	3·0538.
Fajsúly	1·00460	1·00312.
Hőmérséklet	12·5° C	12·5° C.

A mint az elemzés eredményéből kivehető, a bodoki ivó borvíz a legkiválóbb alkali savanyú vizek közé tartozik. Szénsavtartalomra legközelebb áll a borszéki Főkút vizéhez. Jelentékeny natrium carbonat tartalmánál fogva pedig igen előkelő he-

lyet foglal el mint gyógyító-víz a *luhi Margit, szulini* és a híres *vichyi* (Franciaország) vizek mellett, mint a melyekkel összetételre legjobban meg-
egyezik.

A fürdővíz összetételéhez képest egyike jele-
sebb *földes-vasas* vizeinknek. Összetételre legköze-
lebb áll a borszéki »*Kossuth-kút*« vizéhez.

Boholt.

A magorai lejtőkről leszaladó kis patak mentén, a Maros egyik, Solymos közvetlen közelében eső oldalvölgyében fekszik *Boholt* község, Dévától, mint utolsó vasúti állomástól egy óra járásnyira.

A fürdőtelep egy szegényes parkban van elhelyezve; a telep központja a forrás, mely kuttá van átalakítva. A kút két csatornán át vastag sugarakban ontja kristály tiszta vizét, óránként mintegy 1059 liternyt.

Boholt a megye legkeresettebb fürdője, látogatottságához képest azonban nagyon szerény beruházással. Pedig szép fekvése, jó levegője, s kitünő vize megérdemelnék, hogy a modern kívánalmaknak megfelelőleg rendezzék a telepet.

A fürdő környéke igen szép s szebbnél-szebb kiránduló helyekben bővelkedik. Vendéglője jó; a vendéglő épületben mindössze 7 szoba áll a vendégek rendelkezésére. A legtöbb vendég azonban a község paraszt házaiban kap elhelyezést.

A forrás vizét részint ivásra, részint fürdésre használják. Ez a forrás látja el a három tükörfürdőt, úgyszintén a meleg kádfürdőket is.

A boholti hideg savanyúvíz chemiai összetétele:

(Dr. Hankó Vilmos elemzése. 1882.)

Calcium carbonat	0.7658 grm.
Magnesium carbonat	0.3193 „

Calcium sulfat	0.2551	grm.
Natrium carbonat	0.0028	"
Kalium carbonat	0.0565	"
Vas carbonat	0.0194	"
Mangan carbonat	0.0077	"
Chlor natrium	0.0238	"
Lithium carbonat	0.0814	"
Kovasav	0.0182	"
Összesen	1.5500	"
Szabad és félig kötött szénsav	1.6625	"
Hőmérséklet	12° C.	

A boholti víz az elemzés tanúsága szerint az alkali vasas savanyú vizek közé tartozik, mint ilyent belsőleg igen jó eredménnyel használják emésztési zavaroknál, vérszükség esetében. Külsőleg használva következő betegségeket gyógyít: Idegbajok (neuralgia, ischias, ideges fejfájás, hysteria), női bajok, rheuma, tüdőhízás, angolkór, stb.

A boholti víz a környéken mint élvezeti víz is kedvelt. A lakások ára a vendéglőben 1 szoba 4 hétre 15—40 frt. A paraszt-házakban 10—20 frt. Ebéd és vacsora havonként 25 frt.

Fürdő-orvos: dr. Balogh Pál megyei főorvos.

Borszék.

I. Borszék fekvése. Útja.

Mélyen elrejtve a keleti Kárpátok hegyóriá-sai között, az erdélyi részek északkeleti szögletében, közel a helyhez, hol a Kelemen-havas emeli égnek felhőket ostromló csúcsait, végtelen fenyvesek ren-getegei között fekszik *Borszék*. —

Az erdélyi részek ezen hirtelenes fordulója egy északkeletről délnyugat felé húzódó völgyben terül el, a lombos erdővel fedett *Bükk-havas* és a *Kerekszék*, egy pompás formációjú mésztuffszikla-hegy között, 882 méter magasságban a tenger színe felett.

A Bükk-havas kis lombos erdeje itt felejtett tanuja annak a kornak, midőn a környezetet mindenütt lombos erdők borították.

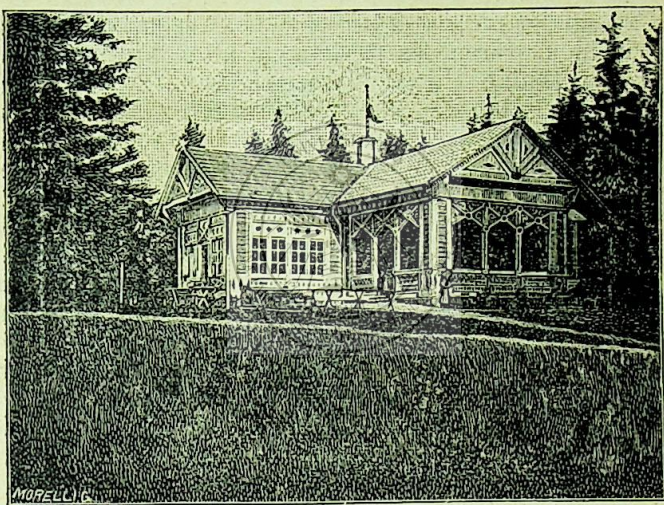
A Bükk havasnak cser- és bükkfákból álló erdeje most csak egy kis szigetet képez a fenyvesek végtelen oczeánjában. Borszékre leginkább 3 irányból jönnek a vendégek: délről Brassó felől, keletről Moldvából és végre Szász-Régen felől.

A dél felől jövők utolsó vasúti állomása *Brassó*, az erdélyi részek legnépesebb, leggazdagabb, legiparosabb, páratlanul szép fekvésű városa.

A délről vezető útvonal hossza Brassótól, mint utolsó vasúti állomástól 189 kilométert tesz.

Az út, mely Csik-Gyergyón átvonul, egyike a legérdekesebbeknek. Minden lépésre, minden fordulatra új meg új meglepetések várnak az utazóra. A látnivalók sokasága, az útvonal mentében eső vidékek bámulatos szépsége, bőven kárpótolja az utast az út fáradalmaiért.

Ha útunk nem felette sürgős s nincs időhöz kötve, nagyon érdekessé tehetjük azt az által, hogy

Kossuth-csarnok.

Brassóban napszámra fogadva kocsit, útba ejtjük Háromszék-, Udvarhely- és Csikmegyének nevezetesebb városait, fürdőit és természeti ritkaságait. Brassóból mindjárt *Előpatakát*, azután Háromszék-megye s a székelység főhelyét: a szép *Sepsi-Szentgyörgy*-öt látogatjuk meg, a melyhez akár haladásra akár pezsgő társadalmi életre nézve fogható város

nem-sok van Erdélyben; innen *Kovácsnát*, s Sepszi-Szentgyörgyre visszatérve a kies *Málnást* vehetjük célba. Málnásról átrándulhatunk a *torjai Büdös barlanghoz*, innen visszafordulva *Tusnádra*, — miután rövid időre *Kászon-Jakabfalvára* is beugrottunk, — *Csik-Zsögödre*, majd a megye (Csik) csinos kis székhelyére *Csik-Szcredába* térünk be.

Csikszeredából Udvarhelymegye felé vehetjük útunkat. A Hargita sziklás hegytömegét keresztül vágva, a környezetének szépsége, vasas vizeinek szerencsés összetétele által kitűnő *Homóródra*, azután Udvarhelymegye szép és intelligens székvárosába, *Székely-Udvarhelyre* érkezünk. Székely-Udvarhelyről *Lövétére*, majd *Szejkére* tehetünk kellemes kirándulásokat. Szejke, melyet méltán neveznek az erdélyiek „Székely-Gastein“-nak, gyönyörű vidékkel, csinos berendezéssel és kitűnő vizekkel bír. Valóban méltó a megtekintésre. Székely-Udvarhelyről tovább folytatva útunkat *Korondra*, „Erdély *Gleichenbergjébe*“, innen a gazdag sóbányákkal bíró *Parajdra* jutunk. Parajdról újólá Csikmegye felé tartunk; Csikmegye határát másodszor is átlépve, *Gyergyó-Szent-Miklóst* s *Ditrót* is hátrahagyva, végre Borszékre érkezünk. A fölemlitett helyek közül egyik-másik — azon adományok révén, melyekkel a természet pazar bőkezűséggel elhalmozta, — magasan kiemelkedik a többiek felett.

A Moldovából jövőknek *Pidtrától*, az utolsó vasúti állomástól 85 kilométernyi utat kell megtenniök. Az út a *Borpatak* és *Bisztricsora* völgyén, a regényes tölgyesi szoroson vezet keresztül.

A Budapest-, Nagyvárad-, Kolozsvár-, Marosvásárhelyről jövő vendégek — tehát a vendégek zöme — *Szász-Régen* felől érkeznek. A Bu-

pestről jövők útjokat rendesen megszakítják Kolozsvártt, hogy meglássák Magyarországnak magyarságra első, intelligentiára, szépségre pedig a második városát, *kincses Kolozsvárt*.

Szász-Régenben — mint az utolsó vasúti állomáson — az érkezőket „Borszék” feliratot viselő kényelmes gyorskocsik várják, melyek a legujabban készült és 95 kilométer hosszú *toplicza-szék-pataki* utat, váltott lovakkal 8 és fél óra alatt tesz meg.

Az út Kocsárdtól Maros-Vásárhelyen keresztül a vasúti végállomásig: Szász-Régenig, innen Gyergyó-Topliczáig a Marosnak aranykalászu búza vetésekkel, búján benőtt rétekkel, takaros falvakkal tarkázott, erdős hegyekkel szegélyezett felséges völgyén vezet keresztül, melyen mint ezüst szalag kigyózik tova a Maros folyó. A jólétről tanuskodó, csinos Marosmenti falvakból messzire kicsillanak a sugár templom tornyok s a diszes urasági kastélyok.

Itt a *gernyeszegi* kastély, a Telekyek ősi fészke tűnik elénk, amott a Maros jobb partján a Huszárok, Bornemisziák kastélya, még tovább Szász-Régenen felül a *görgényi* Rákóczy-vár, lábánál a felejthetetlen trónörökös pompás vadászkastélyával, odább pedig *Vécsvára* emelkedik ki.

Tovább haladva az út mind vadregényesebbé válik; a természet változatos szépségei, a zugva törtető Maros, s ezen a faszállítmányokkal tova iramló tutajok annyira lekötik az útas figyelmét, hogy észre sem veszi mikor *Topliczára* megérkezik.

Toplicza nagy község a tutaj kereskedés középpontja, a Maros és Toplicza összefolyásánál. Fekvése elragadó szép. Északra egy sajátos alakzatú szikla-hegy emelkedik ki; tovább a ha-

talmas *Kelemen-havas* üti fel fejét; keletre a *Szép-patak* melléki havasok, nyugatra pedig a *Bunyásza* és a *Magura* területnek el.

Topliczánál a Maros völgyét jobbra hagyva az útas a székpataki útra tér ki, a melyen haladva, nemsokára *Alsó-Borszék*re érkezik. A kocsit Szász-Régentől Borszékig bár teljes 8 és fél órát vesz igénybe, azért mégsem fárasztja ki az embert, a tiszta, éles, balzsamos levegőjű vadregényes havasok közt való utazás még üdít, edz és erősít. Innen van az, hogy Borszékre érkezve alig érez fáradságot, törődöttséget az ember.

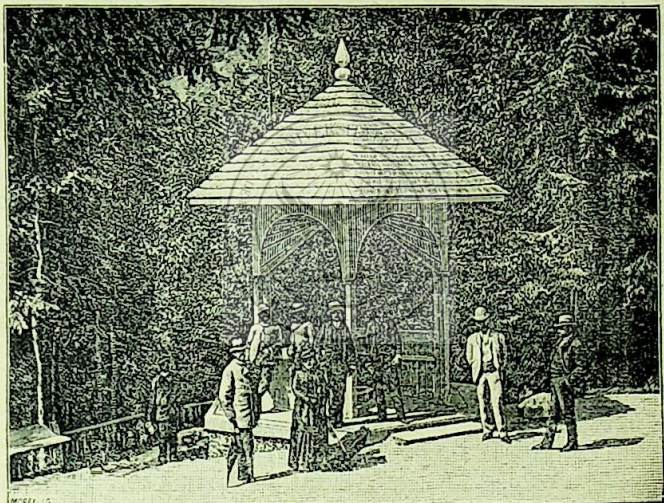
II. A fürdőtelep berendezése.

Borszék, Ditró és Szárhegy csikmegyei községek közbirtokosságának osztatlan tulajdonát képezvén, az közegeivel házilag kezelteti a hatalmas telepet, a mely száz meg száz munkás kezet foglalkoztat, száz meg száz embernek ad kenyeret.

Ilyen tekintélyes teleppé Borszék mindössze csak 80 év alatt fejlődött. Ismerték ugyan azelőtt is a borszéki vizeket, alkalmazásuk azonban csak igen kis körre szorítkozott. Borszék történetje alig kétszázados. Kétszáz esztendővel azelőtt, hol most olyan pezsgő az élet, nagyon csendes volt minden; legfőlebb csak a nyájakat legeltető pásztorok vagy a bölény üzésben, a vadak felhajításában eltévedt vadászok lármája törte meg olykor az erdők néma csendjét.

A telep két részből áll: Alsó- és Felső-Borszékéből. Alsó-Borszéken van a telep üveggyára, zúzó- és fűrészmalma, kőszénbányája; itt vannak az üzleti hivatalok, itt a hivatalnok és munkás lakások.

Alsó-Borszéktől Felső-Borszék 20 percznyi távolságra esik. A felső Borszékra vezető úton felfelé haladva jobbra egy gyönyörű sziklahegygyel, a 917 méter magas *Kerekszékkal* találkozunk; tovább folytatva útunkat egyszerre csak előttünk *Felső-Borszék*, a tulajdonképeni fürdő és forrástelep a maga igéző pompájában, nagyszerűségében. Felső-Borszék parkszerű berendezése által igazán meglepő panorámát nyújt.

József főherczeg-kút.

A fürdőtelep középpontja a *Főkút*, mellette a svájci stílusban épült töltő-ház, e fölött fedett sétahely csarnok a zenészek számára. A kik ismerik a Főkút vizét, méltán tartják azt a savanyúvizek királyának, mert az csakugyan Európának rangban legelső élvezeti vize. E víz képezi

tárgyát annak a virágzó üzletnek, mely azt 3 és fél millió palaczkban távol keletre, egész Konstantinápolyig bevezette. Borszék jövőjébe vetett reményem nem helyezi nagyon távolra azt az időt, midőn a borszéki víz uralma kiterjed még messzébre keleten és nyugaton; midőn az üzlet intensivitása következtében a vízszükségletet az Arany János, József főherczeg, Kossuth- és a többi kútból fogják fedezni, midőn a savanyú vizek királya elől végleg meghátrálnak az idegen földről dob és trombitaszó mellett importált kétes értékű ásványvizek.

A *Főkút* 4 bádoggal csövön önti ki meglehetősen vékony sugarakban tartalmát. A vizet üvegekben fogják fel, s ha megtelik, modern dugaszoló gépek segítségével, kitűnő minőségű dugokkal, majd ónkupakkal elzárják.

Tavasztól kezdve a borszéki víz egyszersmind a legjobban kezelt vizek közé is fog tartozni. Ez időtől kezdve ugyanis az Oelhofer-Valser-féle gépet fogják használni a víztöltésére, a legtokéletesebbet, mit e téren a balneotechnika csak produkált.

Alkalmazása mellett a töltésnél, dugaszolásnál a vízből semmi sem vesz el; biztosítva lesz a palaczkokba vont víz számára a forrás tiszta vizében foglalt összes szilárd és légnemű alkotó rész.

Ismeretes, hogy az ásványvizek főképen a levegővel való érintkezés által változnak meg összetételükben.

A levegő oxigénjének hatására ugyanis a szénsavtól oldva tartott szilárd alkotó részek oldhatatlanokká válva, vékonyabb-vastagabb üledék réteg alakjában gyűlnek össze az üveg alján.

Az itt végbemenő chemiai átalakulások c terméke, melyekben a vizek sokszor leghatásosabb alkotó részeit veszítik el, palaczkokba vont vi-

zeink legtöbbjét állandóan szokta diszteleníteni. Már pedig csupán az oldatban levő szilárd alkotó részek hatnak gyógyítólag; a csapadék alakjában kiváló oldatlan részek inkább károsan hatnak a szervezetre.

Az orvosok főképen épen ez alkotó részekért rendelik betegeiknek a vizet, melyek a rossz kezelés következtében oldatlan állapotba menvén, a szervezetre gyógyító hatásukat nem érvényesíthetik. Az ilyen víz nem azonos a forrás üde vizével, nem felel meg a vignettán olvasható elemzési adatoknak. Arra kár pénzt pazarolni.

A borszéki víz tavasztól kezdve kezelés tekintetében is fölötte fog állani a hazai és külföldi vizek legtöbbjének. — Ki ezentul Alexandriában, Konstantinápolyban, Budapesten, Párisban, Londonban, vagy New-Yorkban borszéki vizet hozat haza a kereskedésből, az tényleg azt a kellemes, izgató, szénsavgyöngyöktől mintegy forrásban lenni látszó, buzogó, kristálytiszta vizet élvezi, mely fenn Magyarország keleti határán, égre törő bérecek alján csodaszép fenyőligetek ölében a Főkútból előtör. A csinos villák, a nagyvárosi szabásu vendéglők, a stýlszerűen épített fürdők, a diszesen körülvett és befedett kútak, a karsu tornyu templom, a táviró és postahivatal épülete, az olvasó, billiárd, zongora és játszó termekkel kibővített bálház, az orvosi lakás meglehetősen szétszórtaan fekszenek a gyönyörű völgyben.

E tekintetben Borszék előnyösen különbözik az u. n. világfürdőktől, a melyekben akár csak egy városban ház ház mellett fekszik. Borszék és a világ fürdők fekvéséről szólva, eszembe jut egy kiváló publiczistánkunknak itt is jól alkalmazható hasonlata. Borszék vadleány, a természetnek piros

pozsgás, egészségtől duzzadó gyermeke. Tagjairól festői ruhadarabok csüngnek alá; a ruhadarabok közül a legszebb tagokat mutogatja, tán épp azért, mert nem ismeri a derék füzőt. A nyugoti országok világfürdője toillettes, felcziczomázott dáma, ki nemcsak a vállfüzőt ismeri, hanem még a pirosítót is.

Borszéken az épületeket, fürdőket, kútakat a legnagyobb gonddal fenntartott utak, pompás fenyőséta-helyek kötik össze.

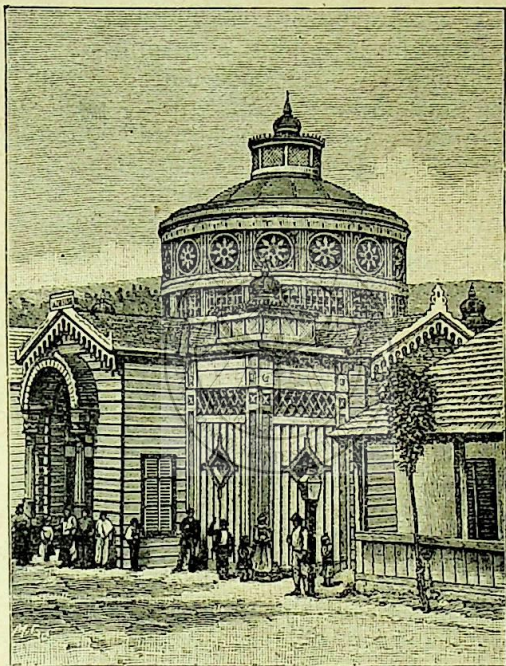
A Főkút az Erzsébet és az alsó séta-hely között fekszik. A Főkúttól alig 15 lépésnyire az Erzsébet sétahelyen buzog fel az *Erzsébet forrás*.

A Főkút előtt egy gyönyörű kertté átalakított tér van: a *Deák-tér*, melyet méltán tartanak a műkertészet remekének. A tér közepén diszes szökőkút van, melynek torkából hatalmas vízoszlop tör a magasba.

A Főkút közelében van a fürdő második nevezetessége az *Ó- és Új Lobogó-fürdő*. A két fürdő közös burkolattal van körülvéve, s három tükörfürdővel ellátva. A medencéket kényelmes öltöző kabinok veszik körül. A víztükrök fűdetlenek, hogy a vízből millió meg millió buborékban felgyöngyöző, kiáramló szénsav utat találhasson az eltávozásra. Ez óvó intézkedés nélkül a nagy gáz kiömlés következtében felgyülemelő szénsav a fürdőben való tartozkodást lehetetlenné tenné.

A Lobogók forrásai 8·7—9·1°C hőmérsékletű szénsavval teltelt savanyú vizet szolgáltatnak. A vízbe lépve a rendkívüli hideg és szénsav egyidejű hatására a test sajátyszerű változáson megy keresztül, a szervezetet különös érzés fogja el; a test rákvörös lesz, elzsibbad, zsibong, felhevül, majd dideregni kezd. Ezután az egészség veszé-

lyezettetése nélkül nem lehet továbbra is a vízben maradni; a fürdőt szükségképen el kell hagyni. Nagyon erős szervezetűnek kell annak lennie, ki 10—15 perczig kitartja a vízben.

Lázár-fürdő.

A víz izom, idegedző, erősítő hatása a csodával határos. Fürdés után a legnagyobb erőfeszítésre képes az ember, mintha a szervezet, mintha a végtagok megkönnyebültek volna. A víz a láb-izmoknak bámulatos könnyűséget, ruganyosságot, aczélosságot, fürgeséget kölcsönöz; játszva, a leg-

nagyobb könnyűséggel tesz meg olyan hegyi útat, a milyenek megtételére azelőtt képtelennek érezte magát.

A Lobogó mellett van a *melegfürdő*, melyhez a vizet a Lobogó forrása szolgáltatja.

A melegfürdő épület kényelmesen berendezett kabinokkal s fürdőkádakkal van ellátva. A fürdéssel összekötve a szükséghez képest a masszaget is alkalmazzzák. A melegfürdő épületben törpe *fenyő*- és *vasláp* fürdőt is készítenek. Az itten használt kitünő minőségű lápföldet a fürdő környéke nyújtja.

Az Új-Sáros fürdő közelében, az úgynevezett „*Hármas liget*” parkban van egy körülbelül 20 holdnyi terület, melyen több vasas savanyú víz forrás buzog fel, vizével évszázadok óta áztatva a a füvel búján benőtt földet. A dús növényzetet nem értékesítik e helyen; a hol támad, ott pusztul, korhad, korhadása termékeivel megtermékenyíti a földet, táplálja a romjain fejlődő növényzetet, szaporítva a növényrészek korhadásának, a közetek elmálásának termékeiből, a vizek ásványi alkotó részeiből keletkező lápföldet. A lápföld itt nem egy helyen több méter vastag réteget képez.

A barnás színű, spongyaszerű tömeget, hogy használható legyen, a levegő és fagy huzamos hatásának teszik ki. Az így elkészített láp megszáttálva, sötétbarna, zsíros tapintatú, savas hatású, meleg vízben felduzzadó tömeget képez. Vízzel összehozva, egy része barnás sárga színnel oldódik.

A borszéki vasláp chemiai összetétele.

Dr. Hankó Vilmos elemzése.

Vízben oldható részek:

1000 súly részben.

Vas sulfat	0.6423 s. r.
Calcium sulfat	4.0221 „
Magnesium sulfat	0.3210 „
Natrium sulfat	0.6002 „
Kovasav	0.8832 „
Mangan, aluminium	Nyomok.
Krénsav	3.0112 „
Humuszsav	0.6801 „
Humusz anyagok	4.2201 „
	14.3802 „

Vízben oldhatatlan:

Viasz, gyanta	2.7000 „
Humusz-sav	199.3742 „
Humusz-szén	222.2102 „
Növény maradék	354.3376 „
	778.3376 „

Sósavban oldható:

Vas oxid	15.0732 „
Aluminium oxid	5.3200 „
Calcium oxid	44.2201 „
Magnesium oxid	25.0110 „
Kalium, natrium oxid	6.0432 „
	95.6675 „
Oldhatlan rész	31.1023 „
Fosforsav, kovasav, kénsav veszteség	80.5124 „

Az elemzés adataiból kitetszőleg a lúp igen jó anyag lúpfürdők készítéséhez; összetétele nagyon hasonlít az alsó tátrafüredi vaslápéhoz, a melynél még több vasat tartalmaz. Ha még tovább érik, kitűnő vasláp lesz belőle.

A vizet a *melegfürdőhez* egy-két lóerejű gőzgép melegíti.

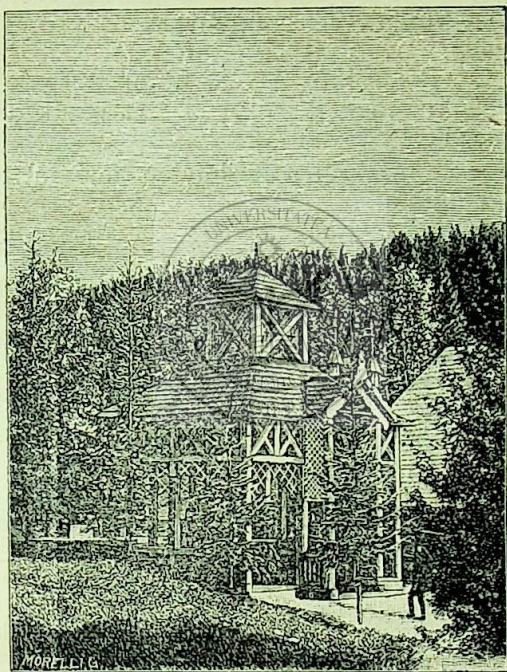
A balneotechnika nemcsak az ásványvizek töltésére, dugaszolására, kiállítására szorítkozik útastásaiban, kiterjeszkedik az a melegfürdők elkészítésére is. Annál az élettani hatásnál fogva, melyet a balneotherapie a gázoknak tulajdonít, nem közömbös, hogy a meleg fürdőben jelen vannak-e a gázok, a forrásban előforduló mennyiségben, vagy nincsenek. A meleg fürdők elkészítésénél ennélfogva szintén az a törekvés, a mi a vizek töltésénél, t. i. hogy a gáznemű alkotó részek, melyek a melegítésnél a vízből oly gyorsan eltávoznak, a fürdőben a használat idejére visszatartassanak.

A legtöbb fürdőn úgy melegítik fel a vizet, hogy a gázok jó része veszendőbe megy. Borszáken különösen fontos dolog volna, hogy a meleg fürdők készítésénél a fürdővíz összes szénsavának — annak a rendkívüli szénsav mennyiségnek — élettani hatása érvényesüljön. Midőn ezt felemlítem, nem mulaszthatom el, hogy az igazgatóság-nak figyelmébe ne ajánljam a legtökéletesebb melegítő-rendszert, a *Czerniczki-féle kalorizátort*. Ha a Czerniczki-féle készülék Borszáken alkalmaztatnék, az ennek segélyével készített pezsgőfürdőkben új és hatalmas vonzóerőt nyerne Borszék.

A mult esztendőben diszes épületben egy minden igényeknek megfelelő *hidegvíz gyógyító intézetet* is létesítettek Borszáken. A gyógymódot technikailag jól kiképzett szolgák gyakorolják, *dr. Szilvássy Jánosnak* a fürdő kitűnő orvosának és egészségügyi vezetőjének felügyelete alatt.

A Lobogótól, valamint a Deák-térről gyönyörű séta utak vezetnek a *Kerekszékre*. Ennek egyik oldalán magas fenyők örökzöldjének koszo-

rujában van a diszes sétacsarnokkal körül vett *Kóssuth-kút*. Vize kitünő vasas savanyú víz; sok ezer ember áldja, magasztalja, mert sok ezernek adta vissza elveszett egészségét; sok asszonynak hozta teljesezésbe legtitkosabb vágyát, sok fiatal

Boldizsár-kút.

lánynak festette meg eleven rózsákkal halovány orcáját.

Közelében van a *Petőfi-kút*, melynek vize összetételére nézve igen közel áll a Kóssuthéhoz.

Alsó-Borszék gyönyörű fenyvesei között elrejtve találjuk a *József főherceg-kút*at. E kúthoz Felső-Borszékéről úgy, mint a Felső-Borszékre vezető útról, pompás séta úton lehet eljutni. Felséges idylli hely ez. Kinek lelke fogékony a természet szépségei iránt, azt nem fogja hidegen hagyni a kútnak leirhatatlan szép, vadregényes környezete.

Felső-Borszékéről jövet, útunk még két, kitűnő vizű kút mellett vezet el. Az egyik a *Pásztor*, a másik az *Arany János-kút*.

Alsó-Borszékéről a fürdőtelep felé tartván, a Borpatak hidján túl mindjárt a meglepően csinos *Lázár-fürdővel* találkozunk. Ez kör alakú medenczébe foglalt s teljesen befödött hideg fürdő. Szén-savtartalma csekélyebb, s hőmérséklete magasabb (14°C) mint a többi.

Odább van a diszes épülettel körülvett *Zuhany-fürdő*; ez női és férfi osztályokra elkülönített sugár-eső, permetező- s mozgó-zuhanynyal ellátott igen kényelmes fürdő. A vizet ide az Ó- és Új-Sáros fürdőkből vezetik.

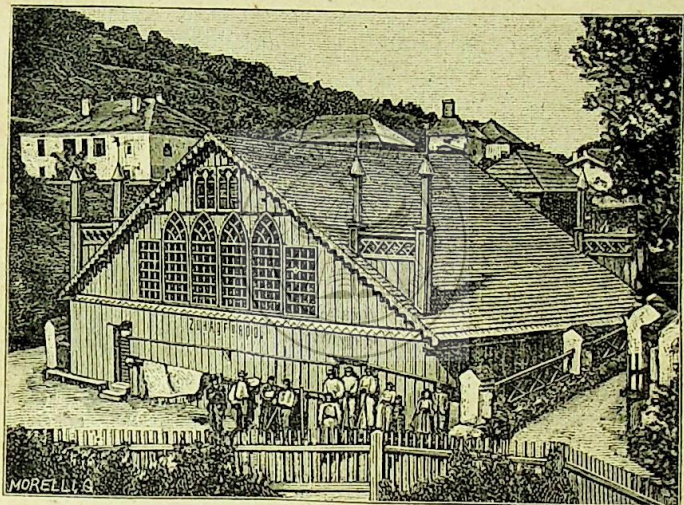
A zuhany-fürdő közvetlen szomszédságában két kitűnő vizű borvíz kúttal a *Boldissár- és László-kúttal* találkozunk. Mindkettő fölött izléses faalkotmány emelkedik.

Északi irányban folytatván útunkat, két csinos és minden kényelemmel ellátott fürdőházhoz érünk; ezek az Ó- és Új Sáros-fürdő. Az Ó-Sáros (11°C) két, az Új-Sáros egy tükör fürdővel bir.

A felsorolt ásványvizek szénsavval teltelt egymástól összetételre és hőmérsékletre meglehetősen különböző savanyú vizek. E körülmény azoknak mint gyógyító tényezőknek értékét jelentéke-

nyen növeli, mert a legtágabb körü orvosi alkalmazását engedi meg.

A borszéki fürdő területén az említetteken kívül még sok, egytől-egyig kitűnő savanyúvíz forrás van, a melyeknek ez idő szerint alig jut más szerep, minthogy táplálják a lefolyó patakok vizét. Értékesítésükre ma még gondolni sem lehet; a szükségletet az említettek bőségesen fedezik.

Zuhany-fürdő.

Hisz csak a Főkút maga 8 millió liter vizet ad évenként. Hát még a többi forrás? A József-főherczeg-kút évi viz bősége 4 millió negyvenezer liter; a Boldizsár-kúté: 3 millió kilencszáznegyvenezer liter; a László-kúté: 3 millió százötvenezer liter; a Petőfi-kúté: 1 millió százezer liter; a Kossuth-kúté: hatszáztizenhétézer liter; az Arany János-kúté: négyszázhetvenháromezer liter.

E tengernyi vízmennyiséggel fél Európát el lehetne látni, s még mindig maradna Borszéknek is elég.

III. Lakás-viszonyok. Ellátás.

A borszéki fürdőben a pavillon rendszerű építkezés a leggyakoribb. E pár excellence klimatikus gyógyító helyen — a hová a vendégek jó részét a föld legjobb levegője után való vágy hozza — nevetséges is volna például azok kaszárnya-szerű elhelyezése.

A villákban és vendéglőkben háromszáz és egy néhány szoba áll a vendégek befogadására. E szám a fürdő rohamos emelkedésének megfelelőleg évről-évre emelkedik. A mult esztendőben is több villa és egy hatalmas vendéglő épült.

A villák csinosak s igen szép fekvésűek. A szobák egészségesek, minden megkívánható kényelmet nyújtanak s e mellett olcsók.

Egészséges szoba, kényelem, olcsóság, jó ellátás a legfontosabb momentumok valamely fürdőhely megítélésénél. Hiában ajándékozott meg a természet valamely helyet a legszerencsésebb klimatikus viszonyokkal, fekvéssel, vízzel; okos orvos nem fogja oda küldeni betegét, ha a szobák egészségtelenek, a melyeken keresztül-kasul jár a szél, nedvesek, ha rossz az ellátás s mégis nagy a drágaság. A vendéglők a kor igényeinek megfelelőek. A szolgálat, ellátás, konyha mindenikben az igazgatóság szigorú ellenőrzése alatt áll. A főtéren levő nagy vendéglő (Mellik-szálló) már külsejével is imponál. Első tekintetre inkább nagy-urú kastélyhoz, mint a vendégek kényelmére épített bérházhoz hasonlít.

A berendezés dolgában egészen nagy városi

szinvonalon áll. Nagy érdeme, hogy benne oly izletesen és választékosan lehet étkezni, mint a főváros legjobb éttermében.

Az 1890. évben épült *Rémény vendéglő* még épen díszére válnék bármely világfürdőnek. — E vendéglő akár diszes külsejét, akár berendezésének czélszerűségét, eleganciáját tekintjük, páratlanul áll az erdélyi részekben.

IV. A borszéki levegő. Séta helyek.

Borszék fekvésénél fogva predestinálva van arra, hogy klimatikus gyógyító-, üdülő- és nyári tartozkodási hely legyen. Hideg, zord szelektől védett magas fekvésének, tiszta, portól mentes, balzsamos levegőjének élettani hatása semmiben sem különbözhetik a külföld klimatikus gyógyító helyeinek hatásától. Hogy ezen élettani hatások nincsenek feltétlenül Svájc vagy Tirol klimatikus gyógyító helyeinek nevéhez kötve, arról, egy Borszéken töltött nyár mindenkit meggyőzhet.

Séta helyei a legszebb s a legjobban gondozott fenyő sétahelyek, parkok. Ezek között is kiválnak: a *Petőfi-út*, az *Andalgók-útja*, a *Szerelmesek útja*, a *Déák-tér*, s az *Erzsébet-sétahely*.

Az utak szélesek, s akként vannak készítve és gondozva, hogy még a legnagyobb eső után is sár nélkül járhat rajtuk az ember.

Az utakat fák s tarka virágokkal himzett pázsit-szönyegek szegélyezik. Ez utak hossza meghaladja a tíz kilométert, felvezetnek messze a hegyekre, a honnan lenézve a sok hegy és völgy megkapó képpé olvad össze; a szem elfárad végig tekinteni e bűvös, bájos panorámán.

A levegő itt virág és fenyő illattól terhes, me-

sés, bodító, részegítő s e mellett mozdulatlan csendes, néma, mint ezer méternyire a tenger alatt.

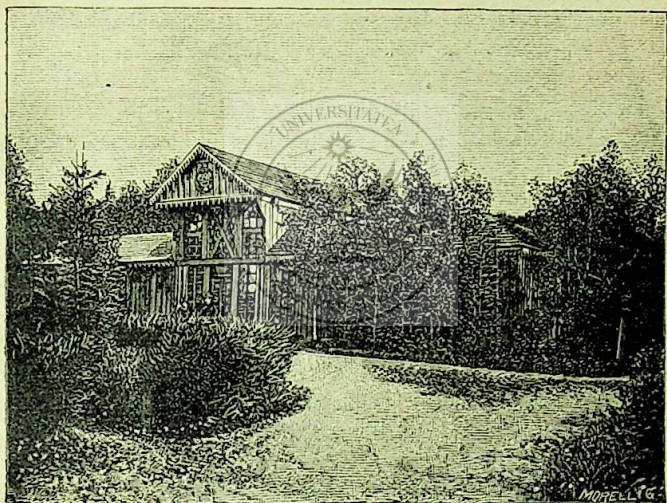
Csak ritkán szakítja meg a csendet a zizegő ágak közt enyelgő mókusok lármája, az énekes rigó dala, vagy a zene-pavillonban felhangzó cigányzene egy-egy akkordja, melyet a szellő elkap s szárnyán ide szállít.

A városi zajban, izgalomban kimerült beteg idegrendszer, a hosszú munkában, a létért való nehéz küzdésben kifáradt lélek itt igazán gyógyul, éled, pihen, erősödik. Meglepő itt az üde, buja természet is; fű, fa, virág minden egészséget, életet lehel.

A levegő Borszéken idealis tiszta; portól és füsttől mentes, kellemes, enyhe. A tüdő itt igazán kitágul, s nem tud jól lakni az éltető, balzsamos levegővel. A felséges levegő, a természet nagyszerűsége mind olyan tényezők, melyek az egészség helyreállítására jobban közreműködnek, mint a nagy város patikájának összes szereai; levegő, természet, mind hivatott tényezők arra, hogy a beteg kedélye felviduljon, s teste megedződjék. A napszakok hőmérsékletében nincs meg az a nagy ellentét, a mi p. o. az alpesi- és tátrai-fürdőkön észlelhető. Borszéken a nappalok kellemes melegek, nem forrók, az esték enyhék, nem hűvösek. A szél és köd is ismeretlenek itten. Az eső gyakori ugyan, de rövid ideig tartó; a fürdő- és ivókura csak nagy ritkán van általa megzavarva.

Borszék klímája, magasságához képest havasalji. — Átlagos hőmérséklete július hónapban 15.7°C ., augusztusban 14.9°C . A levegő viszonylagos nedvessége július hóban 61, augusztusban 73. A szél iránya és erőssége júliusban: SW3, augusztusban SW3, a levegő ozon tartalma júliusban 8.9, augusztusban 8.

Borszék páratlan levegője, vaslápja, vizei, fürdői a *következő betegségeket gyógyítanak*: Tüdővész testalkatuaknál fellépő száraz köhécseles, vérköpés, tüdő-csúcs hurut. Idült hörgő- és gége-hurut. Tüdőgyuladás után visszamaradó tömörülések. Ideges asthma. Vérszegénység. Az emésztő szervek betegsége (emésztetlenség, gyomor, bélhurut, gyomorfégés). Ideg bajok. Női betegségek. Tulhizás. Scrofula. Angol betegség. Scorbut. Vesebajok.

Lobogó-fürdő.

A *viteldij* Szász-Régenből Borszékre a következőleg van szabályozva: Egész koci, személyenként 20 klgr. podgyással 20 frt. Egyes utazó a hátsó ülésért 8, az első ülésért 7 frtot, cseléd 3 frtot fizet. A *lakásokat* rendesen egész idény tartamára szokták kiadni; az árak szobánként 15 frt-

tól 70 frtig változnak. A rendes közép ár egy 2 ágygyal ellátott butorozott szobáért az egész sáisonra 45 frt. A vendégek *élelmezését* 5 vendéglő látja el; ezek közül egy izraelita konyha. A *gyógy- és zenedíjak* következők: I. oszt. gyógydíj 3 frt, zenedíj 3 frt, összesen 6 frt. II. oszt. (közép osztály) gyógydíj 2 frt, zenedíj 2 frt, összesen 4 frt. III. oszt. (kis iparosok) gyógydíj 1 frt, zenedíj 1 frt, összesen 2 frt. Szegények, 10 éven aluli gyermekek, szolgák díjmentesek.

V. Kiránduló helyek.

Kevés fürdő dicsekedhetik közel és távolban annyi kellemes kiránduló helylyel, mint Borszék. Fölkeresésükre nem csak páratlan szépségük, hanem annak belátása is ösztönzi a vendégeket, hogy az intelligens embernek nagy szüksége van oly pihenésre, mely a test kellő mozgásával köti össze a szellem kimélését. Ezt a sport különféle nevei és a tornászás csak részben teljesíthetik. Fölöttük áll a turistaság, melynek a hegyek bőséges jó levegője áll rendelkezésére. A kirándulás a hegyek közé juttatja csak igazán jó levegőbe az embert, a hegyek tiszta balzsamos levegőjébe, hol minden hatás meg van, a mi a levegőt a szennyvezéstől folyton tisztogatja.

A jó levegő hatása fokozódik kirándulásokkal járó mozgás következtében. A test több levegőt fogyaszt, a tüdő gyorsabban és nagyobb mértékben tágul és szedi magába a levegőt. Elősegíti a tüdőt működésében, kiszellőzésében az is, hogy a hegyek levegője ritkább. A mozgás gyorsítja a szív működését, tehát a vér keringését is. A gyomor gyorsabban és tökéletesebben emészt, mert a gyorsabb

vérkeringés, gyorsabb lélegzés, nagyobb testi munka és nagyobb meleg vesztés gyorsabban elhasználja a vérbe jutó tápláló anyagokat.

A nagy erőkifejtés, ha több mozgás fejleszti, erősíti a test izmait, ellenben a felesleges kövérséget apasztja. A pihenő agyvelőtől pedig elvonja a fölösleges vért, azért a rossz kedv, ingerültség oszlik, képzelt betegségek mulnak, az elme élénkebb, a lélek derültebb lesz. Kipiheni magát a szem, megállapodik a fejlődőben levő közellátóság. *)

Klimatikus gyógyító helyeken nem ok nélkül tekintik a kirándulásokat a kúra egyik kiegészítő részének.

Borszéken a kurának egész lelkesedéssel alávetik magukat a vendégek; akár melyik kiránduló hely felé tartunk, mindig találkozunk oda igyekvő vagy visszatérő karavánokkal. A kirándulásokat a kirándulók phyzikai erejéhez, a hely távolságához képest gyalog, kocsival vagy lóháton szokták megtenni.

A nagyobb megerőltetést ki nem bíró vendégek még a kisebb utakat is kocsival teszik; a fáradságot nem ismerő edzett turisták azonban a legmesszebbre eső kiránduló helyeket is gyalog szerrel járják meg; ezen kívül merészen megmászák az útban eső hegyesúcsokat, az égre törő sziklabérczeket, versenyre kelve a kőszáli zergével, vagy a levegő daliájával, a magas röptü sassal. Fáradságukat elképzelhetetlenül finom, étheri finomságu levegő, nagyszerű panoráma, s a természetnek számos, csak itt felfedezhető ritka alkotása jutalmazza meg.

A leggyakoribb kirándulási helyül szolgál a

*) Csapodi István dr.: A turistaság egészségtana.

József-főherczeg kút. Egy kis séta ez a fürdő teleptől csupán. Ugy el van rejtve Alsó-Borszék egyik pompás fenyvesében, mint a fülemile fészke a tölgyfa galyai között. A kút felett csinos pavilon emelkedik; e körül a kirándulók számára kényelmes ülőhelyek és asztalok vannak készítve.

Igen érdekes kiránduló hely gyanánt kínálozik a *Kerekszék* nyugati orma is. Említettük volt fennebb, hogy a Kerekszék egész tömegében mésztuffból áll, mely képződését a földből felfakadó ásványvizeknek köszöni, a melyekből évezredek hosszú során vállott ki. Ezen hegy, egészében formájának változatossága által mindenkit meglep, egyes részleteiben pedig felszínének csodálatos alakulása által mindenkit elragad.

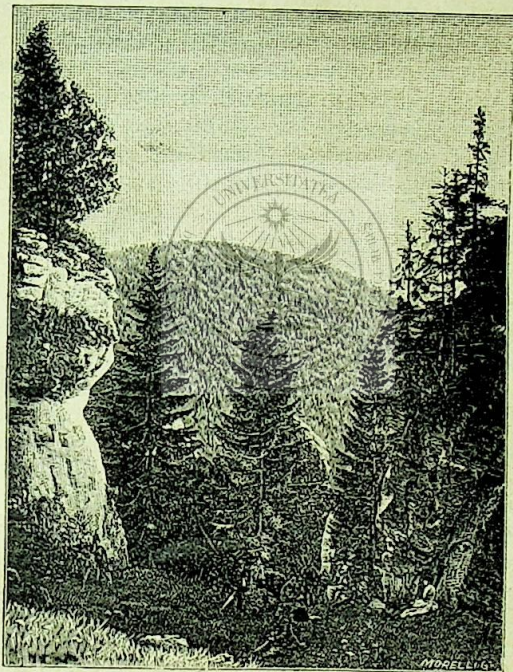
Ilyen érdekes részletet képez különösen a hegy nyugoti orma. Vadul megszakgatott, átluggatott, átfurt, kivésott bámulatos szikla csoportokkal találkozunk itten, helyenkint sziklába vágott mély folyósokkal, üregekkel, csarnokokkal, barlangokkal, melyek néhol hatalmas oszlopokkal, másutt obeliszekkel vannak díszítve, fődros mészkövekkel kirakva.

A barlangok között az úgynevezett *Medve-barlangok* és az ezektől nem nagy távolságban levő *Jégbarlang* a leglátogatottabbak.

A medve-barlangok közelében két hatalmas, mintegy 15 méter magas szikla emelkedik ki egymás mellett: a *Széchenyi*- és *Teleky-sziklák*; ércznél maradandóbb emlék-oszlopai ezek a „legnagyobb magyar“-nak és dicső emlékü Teleky László grófnak. Itt van mindjárt a „*Tündér-kert*“ is, egy fenyőkkel körülvett gyönyörű tisztás.

A jégbarlang mésztuff sziklába vágott keskeny üreg, melynek belső fala a legmelegebb nyári napon is tükörsima jégréteggel van borítva.

A jégtömeg nem nagysága, hanem diszítései által tűnik ki: e diszítések a fáklyaláng minden lobbanására más és más alakot mutatnak. A jég rendkívül kemény; csak a legerősebb eszközökkel darabolható szét. A jég képződését a likacsos kőzetten leszivárgó ásványvíz gyors elpárolgása magyarázza meg.

Medve-barlang.

Kellemes kiránduló hely a *Szacskai-környéke* is, kristály tiszta, üde, életet adó édesvízü forrásaival, melyekből zúgva törtet a víz le a hegyol-

dalon. Körülötte a képzelhető legpompásabb pázsit, mely mintegy oltárszőnyeg tarka virágokkal van gazdagon kihímezve.

A vendégek kirándulásának méltó czélja a *Verőfényoldal* (1075 m.), és a honnan a borszéki vizek eredetüket veszik: a *Bükk-havas* (1347 m.) is. Mindkét hegyre jól gondozott, kényelmes gyalogösvények vezetnek fel, mindkét helyről a legszebb, a legmegkapóbb, havasi panoráma, Borszék környékének panorámája tárul elénk elragadó perspektívában; látóhatárunkat keleten a *Komárnyik* roppant sziklatömegei és Moldva hegyóriása, a festői *Csalhó*, északon a roppant kiterjedésű havasláncz: a *Kelemen-havas*, nyugaton a görgényi havasok zárják be.

A közeli kiránduló helyek közül érdemes megtekinteni az Alsó-Borszáken levő, messzi földön híres, havasi mézet produkáló *minta-méhészetet*, a *köszén-bányát*, valamint az ásványvizes palaczkok gyártására berendezett *üveghutát* is.

A távolabb fekvő kiránduló helyek közül az öt óra járásra fekvő *tölgyesi szorosnak*, *Bélbornak* és a *Kelemen-havasnak* van legtöbb látogatója.

A *tölgyesi szoros* hazánk legszebb határszéli szorosainak egyike. Utunk oda a Borpatak, majd a Bisztriczóra regényes völgyén vezet keresztül. Az utat gyönyörű erdők, sziklacsoportok, a Bisztriczóra folyón és partjain pezsgő élet, a Komárnyik égnek meredő, kicsipkézett fehér csúcsainak, a Szincseroza-hegy festői sziklakúpjainak, majd a feltűnő Csalhónak szemlélete teszi felejthetlenné.

A Csalhó, bár Moldovában fekszik, de felhőkbe nyúló, óriási sziklahalmazza már messziről előtűnik, s folyton előttünk jár, útunk czéljáig, a Tölgyes falú alsó végénél fekvő tölgyesi vámig,

hazánk határszéléig. Ezen kiválóan érdekes hegy hófehér szírtjeivel azt a benyomást teszi a szemlélőre, mintha hóval volna borítva. Növényzete, állatvilága is egészen alpesi. A tölgyesi vámtól csak egy lépés és Moldvában vagyunk. Pihenőt tartunk Tölgyesen; soká azonban nem maradhatunk, mert a lenyugvó nap sugarai immár bűvös aranyfátyolt szőttek a Csalhó csúcsai közé; vissza kell indulnunk Borszékre.

Bélborra az út a Bisztricsórának hol szűkülő, hol táguló völgyén vezet keresztül, magas sziklakapuk, illatos virágokkal behintett bújá rétek, s erdőkkel borított hegyek között.

A völgy lelke, a Bisztricsóra életet fakaszt mindenütt útjában; sok helyen azonban rombol is, csattogva rohan le, sziklákat tépve ki medréből, — s hatalmas köveket hömpölygetve szikla ágyában.

Négy órai kocsit után, a bélbóri katlanban s nemsokára a községben vagyunk. Bélbor Erdélynek legmagasabban fekvő községe; magassága 1053 méter. A világtól teljesen elszigetelt — nagy részt oláh — lakói erőteljesek, izmosak, jól fejlettek; a nők feltűnően szépek.

Bélbor környéke ásványvizekben rendkívül gazdag, számuk a 100-at is meghaladja. Ezek közül azonban csak kettőre fordítanak nagyobb gondot; az egyiket — mely köpübe van foglalva — ivásra használják, a másikat pedig — mely medenczévé van kitágítva, s deszkafallal körülvéve — fürödnek. A bélbóri ásványvizek külső tulajdonságait illetőleg nagyon hasonlítanak a borszékiekhez; ezek is Ditró és Szárhegy községek birtokosságának tulajdonai.

A *Kelmen-havas* Európának eme leghatalma-

sabb trachit-szikla tömege, egy roppant kiterjedésű havaslánczolat, mely a tölgyesi- és borgó-prundi szoros között épen hazánknak határszélén vonul el, a Székelyföldnek áthatlan északi védfalát alkotva.

Az utat Bélborig kocsin, Bébortól odáig lóháton szokták megtenni. Az út jó ideig gyönyörű fenyőerdők és illatos mezők között vezet, a míg egyszerre csak olyan helyre jutunk, hol a tavaszban, nyárban és télben egyidejűleg gyönyörködhetünk. Lenn a hegy alján nyári pompájában diszlik fa, bokor, fű, virág; a lejtő közepén az ébredő tavasz mosolyog reánk; fenn a csúcsok medenczeit, teknőit még most is vastag hóréteg takarja.

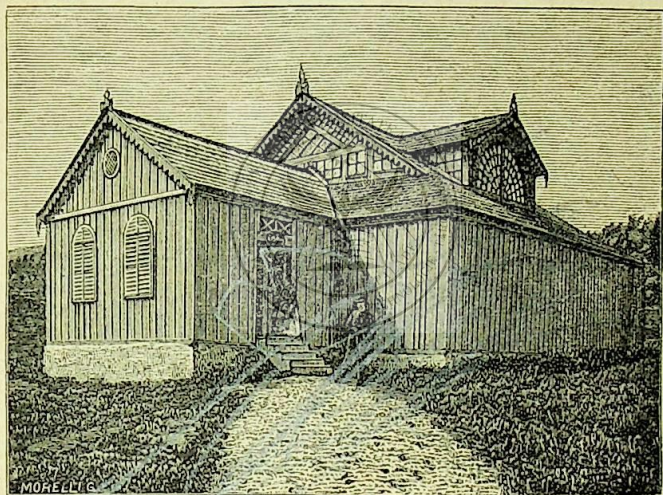
A csúcsokat övedző erdőben az állatvilágnak Európában otthonos legtöbb nagy alakja; a medve, farkas, vaddisznó, hiúz feltalálható. A fenyők zizegő koronái alatt, az erdő szélén ezrivel mosolyog reánk a harasztok vidám zöldje mögül, a mohok sötét bársonyából a sok illatos havasi virág.

A csúcsok nem kopárok, hanem havasi fűvel, bokrokkal, futó fenyővel vannak fedve. A havas lejtője és fennsíkjai kitűnő legelőt szolgáltatnak. Nyáron a havas a legelésző nyájak kolompjától, a pásztor-furulyaszótól, a nyájőrző ebek csaholásától ugyancsak hangos; augusztus vége felé azonban, mikor a nyájak elvonulnak melegebb vidékre, pusztán csak az erdők dalosai törik meg ezen óriási havas-terület néma csendjét.

A Kelemen-havas óriási testéből kilencz nagyobb és több alacsonyabb csúcs mered az égnek. Ezen csúcsok megközelítése verejtékes munkával jár; az a leirhatatlanul nagyszerű kilátás, az a elbűvölő panoráma azonban, a mely a csúcsokról nyílik, gazdagon kárpótolja a turistát a kiállott fáradságért.

Vajvodászárol belátható a szép Gyergyó, a Marosnak és Bisztricsórának gyönyörű környezete, a hol a fellegekbe nyuló hegyek mosolygó rónákkal váltakoznak, a hatalmas Komárnyik és Csalhó, Moldova és Bukovina határhegysége stb.

A *Gyalu-Látról* száz meg száz hegy és völgy, a Nagy-Besztercze völgyének száz meg száz községe látszik, messzire csillogó karesu tornyaikkal; ezenkívül látszik fél Moldova.

Uj-Sáros fürdő.

A *Negojról* pedig, — mintha varázstükörbe tekintenénk, — egyszerre szemlélhetjük Besztercze, Szász-Régen, Maros-Vásárhely városokat, a Mezőséget le egész a Torda-hasadéig, a vulkáni alkotás ezen bámulatos remekéig. Páratlan élvezet! Hátha még hozzá vesszük a léleknek azt a megifjodását, a melyet itt érezünk, a melyet puszt-

tán csak a hegymászás, a friss hegyi levegő képes előidézni. Turistáknak gyönyörű kiránduló helyül kínálkozik a *Gyilkos-tó* is. Gyergyó-Szt.-Miklósig kocsin megy az ember; innen lóháton vág neki a havasoknak. 4 órai lóvágás után megérkezünk a tóhoz. A Gyilkos-tó mintegy 600 méter hosszú, keskeny, néhol 200 méter széles víztükröt képez. Vize kristálytishta, mint a harmat gyöngye, helyenkint 30—40 méter mély. Keletről a gyönyörű fenyvessel borított Gyilkos-havas, északon a Nagy-Czohárd roppant szikla tömege nyulik el mellette.

Alig félszázada, hogy ott, hol most e nagyszerűen szép tónak fénylő tüköre terül el, pompás havasi liget állott, melynek bársony gyepszőnyegén a Likas-patak és a déli irányból letörtető Gyilkos-patak egyesültek; magas fenyőszálak nőttek ki a patakok partján, szép havasi virágok, kúszó mohok tarkázták a völgynek illatos füveit. A természet 1837-ben a völgy elkeskenyülésénél összeontott két hegyfokot, sziklagátat rögtönözve elzárta a völgyet, mely megtelve a vízben gazdag két pataknak kristály vizével előállott a Gyilkos-tó.*) A víz tükreből még ma is kiállanak az eltemetett fenyőóriások csúcsai. Nevezetes e tó arról is, hogy benne igen sok pisztráng van, melyek között nem ritka az 5—6 kilogrammos példány.

*) Orbán Balázs: A székelyföld leírása.

VI. Borszék vizei.

A borszéki ásványvizek chemiai összetétele.

I.

A forrás neve:	Főkút	Erzsébet	Kossuth	László	Boldizsár
Az elemző neve:	Hankó	Hankó	Hankó	Hankó	Hankó
Hőmérséklet:	9°C.	7.8C.	7.6C.	9.4C.	10.2C.
Fajsúly:	1.00361	1.00356	1.00510	1.00335	1.00323
Calcium bicarbonát	2.26314	2.26910	2.3818	1.7301	1.6410
Magnesium „	1.21058	1.20632	1.5208	0.9532	0.8607
Nátrium „	0.84253	0.83991	1.1712	0.2516	0.4477
Kálium „	—	—	—	—	0.0675
Vas „	0.01196	0.01204	0.1051	0.0101	0.0038
Lithium „	0.00477	0.00444	0.0194	0.0038	0.0106
Chlorkálium . .	0.09570	0.09711	0.1321	0.0557	0.0906
Chlornatrium . .	0.02356	0.02123	0.0367	0.2269	—
Calcium sulfát . .	0.00637	0.00632	0.0060	0.0189	—
Kovász	0.06621	0.06711	0.0761	0.0537	0.0507
Mangán bicarbonát	—	—	—	0.0030	—
Összesen . .	4.52482	4.52358	5.4492	3.3070	3.1726
Szabad szénsav .	1.8785	1.8544	1.4322	1.5568	1.6224
Félig kötött és szabad szénsav . .	3.5212	3.4965	3.4016	2.6857	2.8326
Térfogata . . .	1786 k. c.	1773	1725	1362	1437

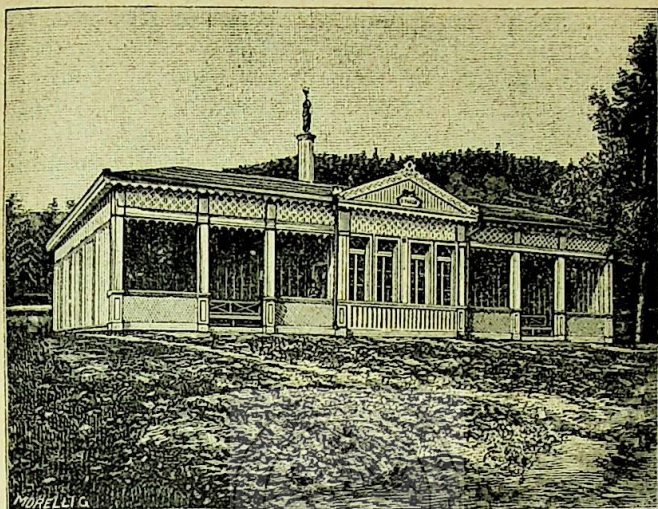
II.

A forrás neve:	József főh. kút	Petőfi-kút	Arany J. kút
Az elemző neve:	Dr. Hankó Vilmos tanár		
Hőmérséklet:	7.4°C.	7.6°C.	9.6°C.
Fajsúly:	1.00231	1.00359	1.00316
Calcium bicarbonat	1.6652	2.1039	1.4389
Magnesium „	0.7306	1.1232	0.7275
Vas „	0.0206	0.0806	0.0384
Nátrium „	0.3169	0.9922	0.7308
Lithium „	0.0044	0.0082	0.0108
Mangan „	—	Nyomok	0.0028
Chlorkálium	0.0381	0.0823	0.0009

A forrás neve:	József főh. kút	Petőfi-kút	Arany J. kút
Az elemző neve:	Dr. Hankó Vilmos tanár		
Hőmérséklet:	7.4°C.	7.6°C.	9.6°C.
Fajsúly:	1.00531	1.00359	1.00316
Chlornatrium	0.0312	0.0410	0.0397
Calcium sulfat	0.0021	0.0052	0.0227
Aluminium oxid	0.0015	—	—
Kovászav	0.0507	0.0692	0.0522
Összesen	2.8613	4.5058	3.0647
Félig kötött és szabad szénsav	2.9099	2.9464	2.4539

III.

A forrás neve:	O-Lobogó I.	O-Lobogó II.	Uj-Lobogó
Az elemző neve:	Dr. Hankó tanár		
Hőmérséklet:	9.2°C.	9.1°C.	9.1°C.
Fajsúly:	1.00121	1.00130	1.00126
Calcium bicarbonát	0.8667	1.0278	1.0266
Magnesium	0.4866	0.3631	0.2427
Natrium	0.0993	0.1325	0.1687
Vas	0.0028	0.0050	0.0127
Lithium	0.0053	0.0446	0.0411
Mangan	0.0019	0.0167	0.0006
Chlorkalium	0.0179	0.0244	0.0322
Chlornatrium	0.0044	0.0054	—
Calcium sulfat	0.0144	0.0178	0.0131
Kovászav	0.0377	0.0390	0.0467
Összesen	1.5375	1.6763	1.5844
Félig kötött és szabad szénsav	2.4229	2.5008	2.5350

A forrás neve:	O-Sáros	Uj-Sáros	Lázár
Az elemző neve:	Dr. Hankó Vilmos		
Hőmérséklet:	11-8°C.	10-8°C.	10-5°C.
Fajsúly:	1-00101	1-00140	1-00234
Calcium bicarbonat	0-9120	1-2810	1-8322
Magnesium	0-2427	0-2615	0-6655
Natrium	0-0653	0-1245	0-4214
Vas	0-0273	0-0152	0-0152
Lithium	0-0106	0-0087	0-0310
Mangan	0-0215	0-0054	0-0122
Chlorkalium	0-0150	0-0229	0-0544
Chlornatrium	—	—	0-0225
Calcium sulfat	0-0174	0-0178	0-0046
Kovasav	0-0171	0-0280	0-0610
Összesen . .	1-3289	1-7650	3-1200
Félig kötött és szabad szénsav	1-6477	1-9662	3-3465

A mint ez elemzési adatokból kitetszik a borszéki ásványvizek leglényegesebb alkatrésze a szénsav, melylyel e vizek a szó szoros értelmében túl vannak telítve. Alig van a kontinensen fürdőhely, mely ilyen az élvezetre és gyógyításra szánt egyaránt kitűnő savanyuvizet oly kolossalis mennyiségben szolgáltatná, mint Borszék.

A borszéki vizek főleg kötött és szabad szénsavának bámulatra méltó nagy mennyisége, kitűnő összetétele az első helyet biztosítják számukra a hazai és külföldi élvezeti és gyógyító vizek sorában.

Nagy előnye e vizeknek összetételük állandósága is; a legujabb elemzés tanúsága szerint a borszéki vizek kémiai alkotása 17 év alatt alig változott valamit.

Az a csekély változás, mit az elemzés feltüntet, a vizeknek csak előnyére történt.

Ami különösen a „Főkút” vizét illeti, alig van ásványvíz, mely versenyezhetne azzal.

A Főkút vize az élvezetre való vizek közt az első helyet foglalja el; a víz csakugyan a savanyú vizek királya, teljesen méltó arra, hogy a világpiaczon legalább is azt a helyet töltsse be, melyet ez idő szerint a sokkal csekélyebb értékű *Kront-hali-Apollinaris* betölt, a melyből az 1887-dik évben tizenegy millió nyolczszázezer, a következő esztendőben tizenkét millió hétszázezer palaczkot töltöttek. Ugyanazt mondhatjuk a Főkúttól néhány lépésnyire lévő „Erzsébet-forrás” vizéről is, mely a főkút vizéhez teljesen hasonló.

Az ivóvizek kémiai összetételében lényegesebb különbség nincs. Különösen a szénsav, vas- és lithium azok az alkotó részek, a melyekben jelentékenyebb az eltérés.

Szénsav tartalomra a Fő-kút, vas tartalomra a Kossuth-kút vize áll első helyen.

A Kossuth-kút vize a vasas savanyú vizek között a világhírű schwalbachi, spaai, pyrmonti stb. ásványvizek mellett foglal el igen előkelő helyet.

A Kossuth-kút vasbicarbonat tartalma: 0.1051, a *königswarti-é* (Eleonoren-quelle): 0.1027, a *driburgie* (Haupt-quelle): 0.0744, a *schwalbachi-é* (Adelheidsbrumen): 0.0422, a *pyrmonti-é* (Haupt-quelle): 0.0770, a *spaié* (Souvenière): 0.0771. A fürdővizeknek különösen hőmérsékletében van a legnagyobb eltérés.

A borszéki fürdő a rohamos haladás útján van, a legjobb úton arra nézve, hogy a legrövidebb idő alatt ezren meg ezren merítsenek itt segítséget a természet őseréjéből, gyönyörűséget a szép, ezen közvetlen forrásából. Borszék örvendetes emelkedésében a fürdő-bizottság áldozatkészségén, az igazgatóság buzgalmán kívül legnagyobb része van dr. *Szilvássy János* fürdőorvos fáradhatatlan tevékenységének és szakértelmének.

Borvölgy.

Az erdélyi részek északkeleti szögletében, a radnai havasoknak egyik, fenyvesekkel sűrűn benőtt zugában, ott, hol az erdélyi Kárpátoknak nagyságra harmadik óriása: az *Únőkő* emeli fel roppant szikla fejét, van a borvölgyi fürdő-telep.

Beszterczétől, az utolsó vasúti állomástól 5 órán kell kocsiznunk, míg a borvölgyi fürdőbe érkezünk. Az út a Beszterczének, majd a Szamosnak gyönyörű völgyén, Szent-György- és Majer községeken, Dombháton, majd O-Radnán vezet keresztül.

Majertől az út folyton-folyvást emelkedik. Sziklás, erdős hegyek között, vadul zúgó, szikláról-sziklára szökellő patakok mentében haladunk felfelé. A lombos erdők lassankint elmaradoznak, örök zöld fenyvesek lépnek nyomába. A vidék is a havasi tájak jellegét kezdi felölteni; a kibukkanó O-Radna környéke már havasi tájék egészen.

O-Radna a tatár-dúlásig rendkívül virágzó és népes, bánya város volt; e virágzó idejének nagyságát azonban soha sem tudta többé visszaszerezni. Most csendes, 3000 lakóssal bíró mezőváros. Az ó-radnai ólom-ezüst bányatelep a várostól északra esik.

Radnáról tovább haladva, az út folytonosan emelkedik, a völgy egyre szűkül, a vidék mind

vadregényesebb lesz; míg jobbról és balról sziklák, égbe nyúló hegyek, erdős hegyoldalak, hegyszakadékok, vasat hordó patakok váltakoznak, addig előttünk mindig ugyanaz a kép, e havasok széditő ormának, a 2200 méter magas Ünőkőnek képe.

Ó-Radna felől a bányai úton haladva a zúzókon innen jobbra tér az út; itt veszi a Borvölgy (Valea vinului) kezdetét. Jobbról a bükk-erdővel borított Klines, balról a legszebb fenyvessel fedett sziklahegy között haladunk tova.

Nem messze a Borvölgy torkolatától az ólom-érezet feldolgozó kohó füstje kavargog; feljebb a zúzó- és iszapoló-művek vannak, a magas hegyoldalon pedig egymás mellé sorakozva a kohó munkás-lakások.

A völgy egy oldalnyílásában, százados fenyők között buzog fel a borvölgyi ásványforrás, a tengerszin felett 700 méter magasan fekvő borvölgyi fürdő-telepnek középpontja.

A fürdő-telepet egy nők és férfiak számára elkülönített tükör-fürdő, és a fürdő-épület mellett levő ivó forrás képezi. Lakások a munkás házakban olcsón kaphatók.

A magas fekvés, a gyönyörű erdős környezet, a pompás hegyi utak, a fenyvesek kigőzölgésétől fűszeres, friss, tiszta levegő, a kitünő víz, az érdekes kiránduló helyek a közelben, mindennek fölött alkalmassá teszik e helyet arra, hogy itt egy nagyobb szabású, vízgyógyító intézettel összekötött klímátikus gyógyítóhely létesíttessék.

Szemeinknek jól esik most is megpihenni az erdő bújá zöldjén, idegeinknek jót tesz az itt uralkodó csend és nyugalom. Testünket erősíti, ellenállóbbá teszi a kitünő vasas savanyu víz, a hideg-

fürdő, a hosszú munkában elernyedtt szellemünknek visszaadja rugalmasságát az ideális tiszta, havasi levegő, az abban való mozgás.

Kiránduló helyei a legszebb, legérdekesebb kiránduló helyek. Ilyenek: a bányatelep, a zúzók, a kohó, a pompásan kifejlett gyopáirairól híres Korintyis, a radnai szoros, a Szamos forrása (Pojana Rotunda), továbbá a zergegazdagságáról, felséges alpesi florájáról ismeretes *Únőkő*, honnan négy országra szóló kilátás nyílik, honnan tiszta időben elláthatunk egész Kolozsvárig.

A borvölgyi ásványvíz chemiai összetétele:

(Dr. Folberth elemzése. 1858)

Chlornatrium	0.31247	gram.
Kalium sulfat	0.04461	"
Natrium sulfat	0.10624	"
Natrium bicarbonat	0.40638	"
Calcium carbonat	0.79755	"
Magnesium bicarbonat	0.20516	"
Vas bicarbonat	0.03805	"
Kovasav	0.03698	"
Összesen	1.94744	"
Szabad szénsav	1.82392	"
Fajsúly	1.0018	"
Hőmérséklet	10°C.	"

A borvölgyi víz összetételéhez képest leginkább Karlsbrunn (osztrák Szilézia), és Rouzat (Franciaország) vizeivel hasonlítható össze; azokkal a mi értékét illeti — bátran kiállja a versenyt.

A ki csak üdülni, gyógyulni akar, a ki nem keres mást, mint természetet a legszebb természet ölen, az bátran jöhet ide.

A kocsidíj Besztereczéről Borvölgyig 6 frt. Szoba napjára 50—60 kr. Reggeli, ebéd, vacsora: 1 frt. Abonnement szerint 21 frt havonként. Egyszeri fürdés 10 kr.

A fürdő orvosa: Dr. Gelei Lajos bányorvos.

Az Erdélyrészi-Kárpát-Egyesület szándékszik e fürdőt kezelés végett átvenni és e gyönyörű pontot az üdülő-, gyógyuló- és turista közönségnek megnyitni.

Csik-Zsögöd.

Csik-Szeredán alúl a fel-csiki medencze hirtelen összeszorul; az Olt völgye két oldalról vadul megszakgatott sziklás hegyek által köryezett, — két kilométer hosszú, — szorossá keskenyedik, a melyen szilaj rohanással törtet keresztül az Olt, hogy mielőbb elérje a gyönyörű al-csiki rónát.

Al-Csik északi kapujánál, a festői szép zsögödi szorosnál vagyunk. A szoros északi és déli torkolatánál csinos falvak terülnek el. Amott *Zsögöd*, a kitűnő Mikó-családnak bölcsője, itt meg *Csik-Szentkirály*, a honnan az Andrássy-család vette eredetét.

Zsögöd határában számos ásványos forrás buzog fel. A vizek kitűnő összetétele, a hely nagyszerűsége, a pompás környezet mind közreműködtek arra, hogy itt fürdő-telepet létesítsenek az emberek.

A zsögödi fürdő egy pár szerény külsejű épületből: vendéglőből, fürdőházból áll csupán. Ezekben meleg- és tükör-fürdők, s mintegy 25 szoba áll a vendégek rendelkezésére. A fürdőket az Anna-forrás látja el vízzel.

A fürdő egy romantikus hegy lábánál az Olt folyam jobb partján fekszik. Környezetét sötét borongó fenyő- és lombos erdők sűrűje borítja, melybe még a ragyogó napsugár ömlő aránya is alig tud derűt hinteni. A mi itt szép, azt a természet keze alkotta, az emberi kezek csak rendezték,

egyengették egy kissé a bozótokat, facsoportokat, sziklákat.

A levegő tiszta, illatos, s a hely 648 méternyi magassága daczára is enyhe. Fény, illat, árad itt szerte s napsugár, mely nemcsak virágot, de élet-kedvet is fakaszt.

Csik-Zsögöd predestinálva van arra, hogy nyári üdülőhely legyen. A mit egy par excellence üdülőhelytől megkívánunk, az itt a természet jóvoltából mind meg van: balzsamos tiszta levegő, illatos mező, életet és új vért adó ásványos forrás, hús árnyékkal kínálkozó erdő, erdős szikláshegy, pázsitos ágyában tombolva tovasiető folyóvíz, több szebb-nél-szebb kiránduló hely, természet alkotta szét-néző torony: a *Kisvártető*, a melyről az $\frac{1}{4}$ óra járásnyira fekvő, *Csik-Szereda*, *Csik-Somlyó* szép templomával, kápolnáival, tovább Felcsik számos falva, sőt *Csik-Szent-Domokos* gyönyörű havas lánczolata is jól látható. Hogy azonban tényleg üdülő-helylye legyen, arra nézve feltétlenül szükséges, hogy a tulajdonosok valamivel nagyobb beruházásokat tegyenek, s a vendégeknek kissé több kényelmet biztosítsanak.

A csik-zsögödi ásványvizek chemiai összetétele.

(Molnár János elemzése. 1873.)

	Istvánkirály. Anna-forrás.	
Chlorkalium	0-0049	0-0040
Chlornatrium	0-0070	0-0018
Jódnatrium	0-0013	0-0013
Kétsz. széns. natr.	0-6194	0-4621
Kétsz. széns. mész	0-3280	0-2511
Kétsz. széns. magnes.	0-1910	0-0825
Kétsz. széns. vas	0-1352	0-0534
Kovasav	0-0970	0-1040
Összesen	1-3838	0-9602
Szabad szénsav	0-9965	0-9262
Hőfok	15°C.	17°C.

A mint az elemzés adataiból kitetszik, a zsögödi ásványvizek a legkiválóbb alkalis, vasas, savanyú vizek közé tartoznak, a melyekben lényeges alkotó részek: a jódnátrium, kétszer szénsavas nátrium és kétszer szénsavas vas.

Csik-Zsögöd fürdő Brassótól 91, Csik-Szere-dától 2 kilométer távolságra van. A Spreuer-család tulajdona.

Csonthegy.

Csonthegynek nevezik azt a kis területű hegyet, mely Kolozsvártól egy fél óra járásnyira, Szamosfalva és P.-Szent-Miklós közt épen fele uton, a Szamos jobb partján, mintegy 500 lépésnyire a kolozsvár-deési országuttól és a vasutvonaltól, közvetlenül a Szamosnak árteréből 30 méternyi magásra kiemelkedik.

A Csonthegy legmagasabb csúcsa 351 méter a tenger színe felett; ez a mögötte jóval magasabbra kiemelkedő hegyeknek (Borza 450 m. La Butz 452 m. Crizeni 452 m.) ügyszólván zsámolyát képezi.

A nevezett kis hegy kitűnően van körülhatárolva; északról a Kis-Patarét, délről és keletről a Pata felől jövő Sós-patak és nyugatról a patai út által.

Földtani szerkezete — mint a környékbeli hegyeké általában — nagyon egyszerű. Alapját kékes-szürke palás tályag, vagyis agyag márga képezi, a tertiár szisztéma neogen sorának azon tagja, mely az egész mezőséget alkotja és a sötömzsöket is magába zárja.

Belételepülve sárgás-fehér, tömör, vagy finom szemű palás-táblás dacit-tuffa látható a hegynek déli, meredekebb oldalán, hol kis kőfejtés is van, mely elég jó építő követ szolgáltat.

A hegynek laposát és északi lejtőjét végre negyedkori kavics fedi, hol sűrűbben, hol gyérebben, melyet a geologiai negyedkorszakban, az akkor itt folyó Szamos árjai raktak volt le. Ezen kavics a hegy északi lejtőjéről leereszkedik a Patarótig, s itten a rétnek jelenkori iszaprétege alá vonul.

Ezen hegynek és a Borzas hegy északnyulványának összeszőgellésében, a patai út tövében, több forrás fakad, kétségtelenül a hegy alapját képező tályagból, a melyből a söt folyton kilugozza. A források a tályagból a diluvialis kavicsba jutnak és itt megszűrődve, szépen megtisztulnak, majd a felületre szivárognak.

Csonthegy az 1884-ik évben új tulajdonos birtokába jutván, ő az egymástól csekély távolságban felbuzogó forrásokban már többet látott közönséges sósvizeknél, a mennyiben mindjárt fölismerte, hogy minden egyes forrásban más és más összetételű ásványforrással van dolga; s a mint fölismerte, gondolatában azonnal más szerepet szánt azoknak, minthogy táplálják a hegy lába és a vasúti töltés között elterülő mocsarakat.

Egyik 1000 részben mintegy 15 súlyrész konyhasónál többet tartalmazó sósforrást, igen czélszerű módon, nők és férfiak számára elkülönített tükörfürdővé alakította át. E forrás vize oly gazdag, hogy a medeneze minden 24 órában fenékig kitisztítható. Vize kristálytiszt, szagtalan, íze erősen sós. Hőmérséklete 20-3°C.

A tükörfürdőtől mintegy 50 lépésnyire két forrás fakad, ezeknek bősége, a víznek gyöngén sós, kesernyés íze, alacsony hőmérséklete, annyira fölkelte a tulajdonosnak érdeklődését e források iránt, hogy azokat megint igen czélszerűen köpübe

foglaltatta, csorgóval ellátta, s a vizek összetételének felderítése iránt intézkedett.

A tulajdonos a gyógy-források egyikét Csonthegy előbbi urának, az elhunyt Kornis grófnak emléke iránt való kegyeletből *Kornis*, a másikat gr. Eszterházy Kálmánnak, Kolozsmegye az időszerinti érdemes főispánjának tiszteletére, *Eszterházy-forrásnak* nevezte el. E források vize kristálytiszta, szagtalan, íze nem kellemetlen, gyengén sós, kesernyész; víz bőségük 2800—3000 liter naponként.

A csonthegyi sósforrások chemiai összetétele.

(Dr. Hankó Vilmos elemzése.)

	Kornis.	Eszterházy.
Chlornatrium	2·6190	2·5223.
Chlorlithium	0·0358	0·0299.
Chlorkalium	0·0194	0·0175.
Chlormagnesium	0·0762	0·0657.
Vas carbonat	0·0136	0·0156.
Calcium carbonat	0·5018	0·4986.
Magnesium carbonat	0·0167	0·0159.
Calcium sulfat	0·1613	0·1701.
Natrium sulfat	0·1720	0·1780.
Kovasav	0·0447	0·0438.
Összesen	3·6605	3·5574.
Szabad szénsav	0·1029	0·1225.
Fajsúly	1·00481	1·00479.
Hőmérséklet	10·5° C	10·5° C.

A mint az elemzési eredményekből kivehető, a csonthegyi Kornis- és Eszterházy-források vize a hideg sós ásványvizek közé tartoznak. Összetételükhöz képest leginkább a *kissingeni Maxbrunnen* vizével vethetők egybe.

Déva.

Hunyadvármegye székvárosának a kedves és bájos Dévának legszebb díszé, legnagyobb ékesége az a kúpaalaku trachit szikla-hegy, mely a város mellett meredeken emelkedik fel, uralva a várost és vidéket. A hegyet erdő koszoruzza, s gyönyörűségecs várrom koronázza. Az erdő zöldjéből kiugró sziklaszálak még érdekesebbé, változatosabbá teszik, az amugy is érdekes és változatos képet.

Az erdőbe, s a várba pompás sétaut vezet fel; a vár-oromról elragadó kilátást élvezhetünk. Alattunk a szép kis Déva s a lassú folyással kigyozó Maros; itt a Marosnak Piskiig elnyuló bájos völgye, ott az Erczhegységnek, Erdély Kaliforniájának hosszú vonala, a magasan fekvő Nagyággal, e világhirű aranytermő helylyel, hol az arany nem mint rendesen tisztán, hanem tellur összeköttetésben fordul elő; amott Hunyad várának a nap sugaraiban tündöklő tornyai, tovább a szemhatárt bezáró Retyezátnak hatalmas sziklafala.

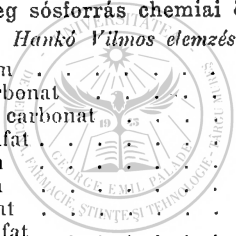
A várhegy keleti oldalán három nyíláson át vastag sugarakban nagy mennyiségű víz tör elő. A forrás annyira alant fekszik, hogy az idegen vizet beszüremlésétől sincs megóva. Lefolyással nem bírván a víz, nagy területet beposványosít.

A forrás vize erősen sós ízű. A sós víz és a forrás közvetlen környékének só kivirágzása nem egyszer vezették konyhasó után kutatókat e vidékre. Így Partsch *) említi, hogy 1822-ben kutató-aknákat ástak a hegy lábánál. A gyakran előtörő víz azonban eredménytelenné tette a kutatást, s az aknákat betömték.

A hatvanas években a megye akkori physikusa dr. Szabó István a sós víz értékesítésén buzgolkodott. Egy részvényekre alapított sósfürdőt akart létesíteni. A közöny, a kincstár és a katonai hatóság akadékoskodásai meggátolták jó szándékában.

A dévai hideg sósforrás chemiai összetétele.

(Dr. Hankó Vilmos elemzése.)

Chlornatrium	9.9336	gram.
Calcium carbonat	0.2327	"
Magnesium carbonat	0.2521	"
Natrium sulfat	0.3511	"
Chlorlithium	0.0255	"
Chlorkalium	0.0221	"
Vas carbonat	0.0206	"
Calcium sulfat	0.0131	"
Kovasav	0.0252	"
Mangan és aluminium	nyomokban.	
Összesen	10.8760	
Szabad és félig kötött szénsav	0.1953	
Fajsúly	1.00829	
Hőmérséklet	8° C.	

A mint ez összeállításból kivehető, a forrás vize az addig szokásos osztályozás szerint a hideg sósforrások közé tartozik, melyben főalkotó részek: a konyhasó, glaubersó, lithium, vas és magnesium carbonat. Kedvező összetétele úgy külső, mint belső használatra kiválóan alkalmassá — s ennél fogva a figyelemre legnagyobb mértékben méltóvá teszik.

*) Hauer: Geologie Siebenbürgens. 5.225.

Előpatak.

A mi Belgiumnak Spaa, Németországnak Pyrmont, Csehországnak Franzensbad, az az erdélyi részeknek Előpatak.

Előpatak Háromszékmegyének egy kies völgyében, gyönyörű tölgy- és bükk erdőkkel benőtt hegyek lábainál terül el, 624 méter magasan a tengerszine fölött.

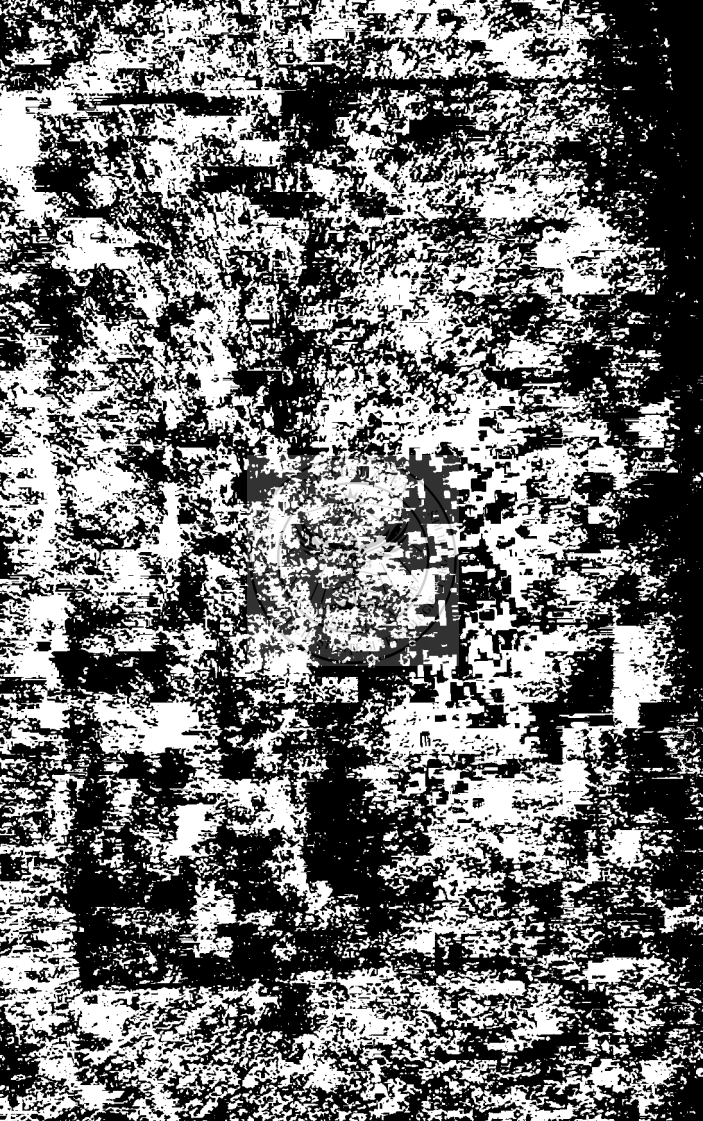
A legközelebbi vasút-állomás Földvár; innen a rendelkezésre álló társas-kocsik $\frac{3}{4}$ óra alatt szállítják Előpatakra az utast.

Rövid utunkon nem győzünk betelni a sok látni valóval. Előttünk az erdélyi részeknek legszebb fennsíkja, a háromszéki rónával ölelkező termékeny Barczaság. A merre e rónaságon a szem csak ellát, mindenütt arany kalászt, buja vetéseket, kövér füvet ringat a szél. A síkot övező határ gyanánt a távol ködéből óriási szikla-hegyek bontakoznak ki. Itt a Nagykö-havas, a Feketehalmi hegy, ott a pirámis-alakú Királykö, amott meg a 2508 méter magas Bucsecs óriási sziklafala.

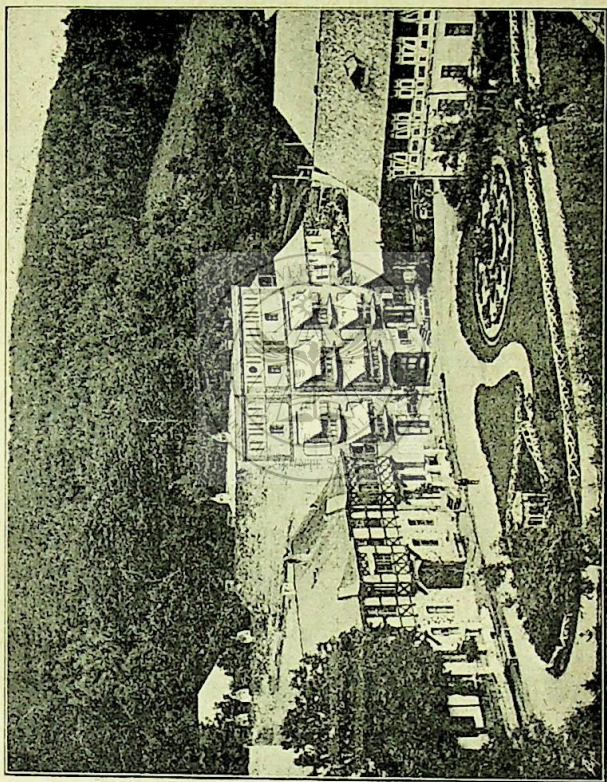
A hegyek aljában, mint a Fata morgana igéző képei: a gyönyörű fekvésű Brassó tornyai és fellegvára, festői rendetlenségben szétszórt falvak merülnek fel. A sík szélén — mint valami óriási ezüst kigyó lassú folyással kanyarog zöld bársonnyal beterített ágyában az Olt tova.

Előpatak
(Főut)

Folytatva útunkat Földvár mező város keleti végénél Mária-vár festői szép romjaival találkozunk. Ezt is elhagyva Hidvég és Arapatak között

Előpatak.

egy kis síksághoz érünk. Az idegen semmit sem lát rajta mi figyelmét lekötné. Mi nem haladha-

tunk el megilletődés nélkül mellette. Szent hely ez minékünk magyaroknak, hősök vérével megszentelt hely. 1848-ban itt szólaltak meg legelőször a székely szabadság védelmére a dicső emlékü Gábor Áronnak ágyúi; a lelkesedés s a hősies elszántság fényes győzelemre vezették a maroknyi székely sereget a tulnyomó erővel szemben.

Még egy fordulat, s Előpatakon vagyunk.

A Romániából jövőknek Brassó az utolsó vasúti állomása; innen két óra alatt kényelmesen el lehet jutni Előpatakra.

Előpatak az erdélyi részeknek legrégebben használt fürdői közé tartozik. Meg is látszik ez a fürdő külsején. Kinézése egészen világfürdőies.

Az utakat díszes emeletes épületek, pompás villák, fürdő épületek szegélyezik. A telep alsó részében jól gondozott park terül el. E parkban vannak a *József főherceg- és Dianna-források*. Környezetében találjuk a gróf Nemes-féle meleg fürdőket, a bál- és zongora-házat, a szegények kórházát, a görög keleti templomot, s ezen kívül több díszes épületet kényelmes vendégszobákkal.

A felső részben hasonló gonddal ápolt parkkal találkozunk. Ebben buzog fel a *Svajcsi-forrás*.

A park közelében vannak: a kényelmesen berendezett Lobogó-hideg fürdő, a róm. kath. templom, ezenkívül több csinos épület, a melyekben számos kényelmes és egészséges szoba áll a vendégek rendelkezésére.

A parkból rövid séta-út vezet a *Károly oláh királyról elnevezett meleg kád- és hideg tükör fürdők-hez*. Igen szép hely ez itt. A fürdő épületekre egy gyönyörű kert árnyékos fáinak lombsátora borul; a földet ifju zöldben pompázó bársony gyeptá-

karja, mely mint óriás szőnyeg tarka virágokkal van kihimezve.

A két parkot egy, mintegy fél kilométer hosszú, hárs- és gesztenyefákkal beültetett s két oldalról elegáns villák, lakóházak, vendéglő-épületek és árúcsarnokok által szegélyezett széles sétatűt köti össze.

A sétatűt felső felében van a *Főkút* szakszerű befoglalással s fölötte díszes kupolás faalkotmány-nyal. A kút páratlan vize e helyet teszi a fürdői élet középpontjává s mint savanyú víz dietetikus használatra is igen kellemes; nagy hírét azonban mint gyógyító ital szerezte.

A Főkút vize Európa vasban leggazdagabb vize; vasbicarbonat tartalma ugyanis 1000 grm. vízben: 0.319 grm. Mellette eltörpül a homburgi Stahlbrunnen vize 0.098; a franzensbadi Luisenquelle 0.057, a cudovai 0.035, a spaai Pouhon 0.1964, a königswarti Victor 0.1178, a driburgi Hauptquelle 0.0744, a pyrawarthei 0.1134, a schwalbachi Neubrunnen 0.0772, a pyrmonti Hauptquelle 0.0770 grm. vasbicarbonat tartalmával.

Nagy fontosságu a víznek nagy sodabicarbonat és magnesiumbicarbonat tartalma is. A vas, soda, magnesium-bicarbonat és szénsav olyan szerencsés arányban fordulnak elő az előpataki vízben, a melyben azt Európa egyetlenegy vize sem tartalmazza.

E körülmény magyarázza meg az előpataki fürdőnek nagy látogatottságát. A fürdővendégek száma — nem tekintve a turistákat — 10 évi átlag szerint 1500-ra megy évenként.

Az emberek legnagyobb része gyomorbajos levén, a fürdői saison nyíltával az ezen bajban szenvedőknek egész raja keresi fel forrásánál a természet-adta csodaszert.

A vendégek nagy részét ez idő szerint is a szomszédos Románia szolgáltatja.

Midőn reggel, vagy délután a zene-pavillonban felharsan a cigányzene, a sétá-úton tolongó rendkívül elegáns, díszes közönség társalgási nyelvéből következtetve valamelyik romániai fürdőben képzei magát az ember.

A csalódást növelik a mindegyre felhangzó oláh dalok kesergő, panaszos, megható, de fülünknek idegen melodiájukkal.

Kedvezőtlen időben a sétát a Főkút közelében levő, nagy kényelemmel berendezett fedett sétacsarnokban végzik a vendégek. Ezen épületben van elhelyezve a gyógyszertár, úgy szintén az olvasóterem is.

A sétá-úton buzognak fel az *Új- és Anna-források*. Összetételükre nézve közel állanak a Főkúthoz.

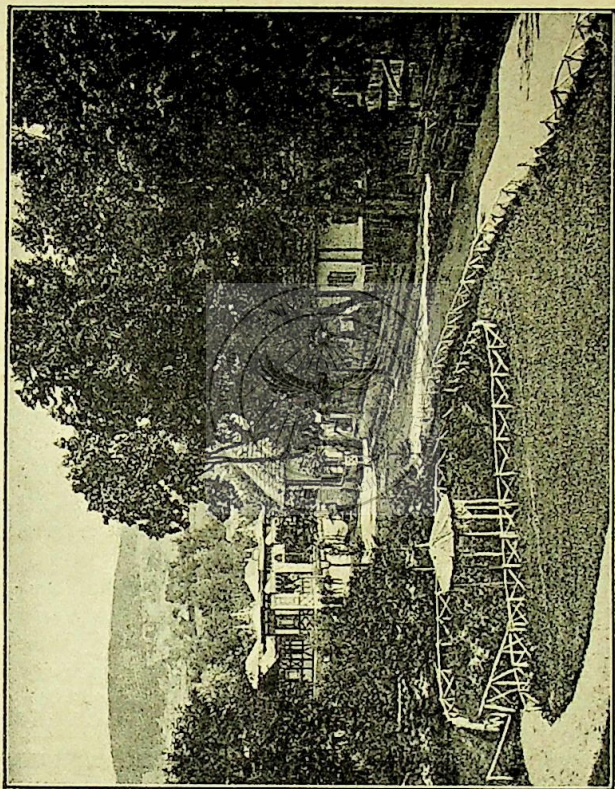
Előpatak 10 ásványforrása közül hatot használnak ivó-kurára; ezen gyógyítás módra van ott ugyanis a fősúly fektetve. A Diána-kút vizét melegfürdők készítésére is használják; két forrás a Lobogó-tükörfürdőnek, kettő a Károly román királyról elnevezett melegfürdőnek szolgáltat vizet. A Károly-fürdőben levő tükör-fürdőt egy 16°R. hőmérsékletű édes víz forrás látja el a szükséges vízzel.

A levegő Előpatakon kellemes, enyhe; a környező hegyek megvédik a fürdőt a nagyobb levegő áramlásoktól.

A fürdő-telepet gyönyörű lombos erdők veszik körül, melyekbe nagy gonddal fenntartott utak vezetnek be; az utak szélén lépten-nyomon kényelmes padok hívják pihenésre az arra sétálót.

Nagy előnye az előpataki fürdőnek, hogy a fürdő-telep zaját egy pár percz alatt felcserélhet-

jük a legszebb cser- és nyírfa erdő néma csendjével, derengő fényével, balzsamos illatával.

Előpatak.

A gróf Nemes-féle telek egyik oldalán levő hegy alján terjedelmes csónakázó tó van, közepén szigettel. A csónakázás a fürdő vendégeknek igen

Az előpataki ásványvizek chemiai összetétele :

	Főkút.	Anna-kút.	Uj-kút	József főhercz.-kút
Chlorkalium	0·032	0·016	0·021	—
Chlornatrium	0·082	0·077	0·069	0·1400.
Kalium sulfat	—	—	—	0·0053.
Natrium sulfat	—	—	—	0·0270.
Natrium bicarbonat	2·017	1·282	1·447	1·2481.
Calcium bicarbonat	1·905	1·255	2·240	1·3893.
Magnesium bicarbonat . . .	1·349	1·752	1·005	0·9688.
Vas bicarbonat	0·319	0·289	0·468	0·0795.
Aluminium phosphat	0·032	0·124	0·043	—
Aluminium oxyd	—	—	—	—
Kóvasav	0·073	0·057	0·034	0·0470.
Összesen	5·089	4·852	5·327	3·9280.
Szabad szénsav	1·984	1·583	1·537	1·4680.
Térfogata köbezhmtrekben	1·042	823	809	760.
Hőmérséklet	11°C	11°C	10·4°C	10·5°C
Fajsúly	1·0050	1·0038	1·0048	1·004.

Az előpataki vizet kitünő sikerrel használják: gyomorbántalmakban, a gyomor és belek idült hurutjánál, emésztési zavarokban, aranyeres bajokban, vese betegségekben, szükvérűségben.

Szobák ára: 30 krtól 3 frtig. Gyógy- és zenedíj személyenkint 6 frt. 12 éven aluli gyermekek, szegények és cselédek nem fizetnek gyógy- és zenedíjat. Hideg ásvány víz fürdő ára: 30 kr, meleg ásvány víz fürdő 40—50 kr. Földvárról Előpatakig egy bérkocsi díja 3 frt. A társas kocsiiban személyenkint 1 frt 20 kr fizetendő. Braszóól egy bérkocsi díja 4—5 frt. Posta- és táviró hivatal helyben.

Fürdő-orvos: dr. Schwarz Zsigmond.

Kiránduló-helyek.

Előpatak környéke rendkívül gazdag érdekesbnnél-érdekesebb kiránduló helyekben; annyira

Előpatak.
(Főkut)

Sokakat von magához az erdélyrészi Kárpátok két hegy óriása: a *Bucsecs* és *Királykő* is; a kirándulás e hegyekre azonban több időt vesz igénybe, fáradságosabb is, de mindenek felett jutalmazó. A kirándulásokra minden időben kényelmes kocsik állnak Előpatakon rendelkezésre.

A Sinajába utazóknak a két órányira fekvő *Brassó* a legelső állomása. Brassó erdős hegyek környezte gyönyörű völgyben fekszik. E hegyek mögül merészen emelkednek ki a határszéeli havasok szikla óriásai. A város keleti oldalán, a belváros közvetlen szomszédságában egy 965 méter magas, meredek hegy, a pompás *Czenk* úti fel sziklafejét. A város felé néző része gyönyörű bükkerdővel van fedve, teteje kőszikla. Ez, valamint a Czenk és a tömösi szoros sötét zöld fenyves borította előhegyei közt elterülő *Honterus-völgy* a brassóiak legkedvesebb kiránduló helye.

A Brassóba érkező idegennék is rendszeren a Czenk az első útja. Kényelmes ösvény vezet ezen alulról megközelíthetetlennek tartott gyönyörű hegyre. A helynél magánál csak a kilátás elragadóbb, mely arról nyílik. A hegy lábánál az erdélyi részek legnépesebb, legiparüzőbb, legszebb fekvésű városa terül el; az ódon épületekkel, százados templomokkal kirívó ellentétet képeznek a szebbnélsebb paloták, melyek széles utcáit, tágas tereit szegélyezik; az utcákon pezsgő élet, az élénk közlekedés, a füstölő gyárkémények, az épülő házak mind Brassó jövő nagyságáról beszélnek.

Brassó a Czenkről feltáruuló panorámának csak igen kis részét teszi. Ott a Barcaság gyönyörű rónája, festői falvaival, tovább Háromszék, itt a hatalmas Királykő, a Bucsecs roppant kő-kolosszusa, amott a fogarasi havasok, a Hargita, a Piliske, a

Csomág, a Büdös-hegy ködbe vesző szikla falaikkal; emitt meg a főséges tömösi-szoros a torkában elterülő Hétfalival.

Magáért ezen kilátásért érdemes Brassót felkeresni; felkeresését különben megérdemli maga a város is, a mely a mellett, hogy a legkellemesebb, még a legegészségesebb tartózkodási hely is.

A brassói vasúti állomástól Sinaja két óra távolságnyira van. Az út a *tömösi szoroson*, legszebb határszéli szorosaink egyikén vezet keresztül. Jobbra a Keresztyén-havas (Schuler-hegy), balra a Nagykő-havas (Peatra-Mare) emeli fel szikla fejét. A havasok között a Tömös vize zúg alá, versenyt zajongván a meredek völgyben prüszkölve, zakattolva felkapaszkodó vonattal.

Szemünk kifárad annak a sok ragyogó képnek nézésében, mit a természet — a legnagyobb művész — gyors egymásutánban előnkbe rak. Most mintha sötét zöld fenyő galyakkal sűrűn beakgatott alagútban haladna az ember; csakhogy ezen galyak százados fenyők, egyenesek, mint a pálma, illatosak, mint a balzsam; csakhogy a falak két magasan felnyuló hegynek meredek sziklafalai, a zöld galyak közül merészen kiugró csillogó szobor díszítményekkel.

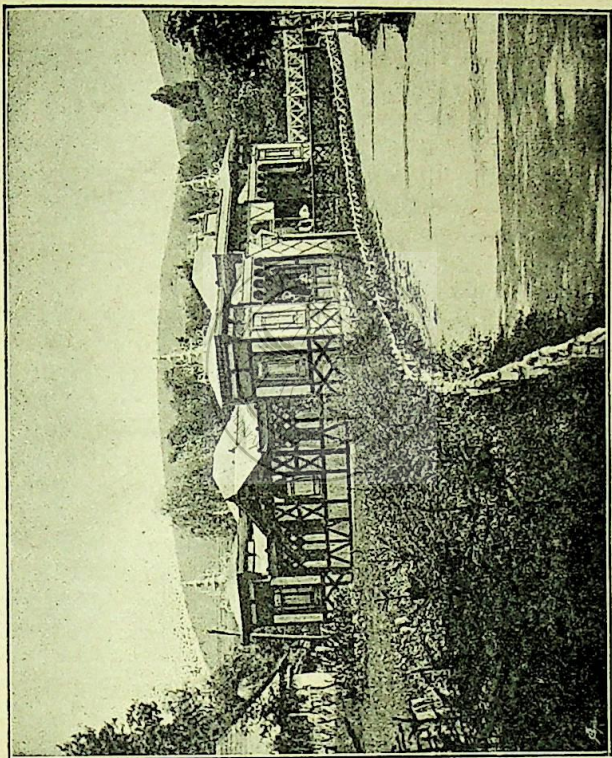
A szikla fal egyszerre meghasad; a tátongó résen egy csodaszép fenyő ligetnek idylli képe tárul elénk, kristálytiszta patakkal, a bújá fűben legelésző juhnyájjal, a gyp zöld bársonyán heverésző pásztor fiúval.

A képeket mind egyremások, mind megragadóbbak váltják fel; fenyvesekkel borított szikla falak ezer változatban, mellék völgyek ős erdőségekkel, szikla nyilásokból zuhatagokban alá rohanó patakokkal, az előttünk mind jobban kibontakozó Bu-

cseccsel, a technikának a természettel versenyző merész alkotásaival. A vasút dübörögve száguld tova; a természet újabb képeket helyez elénk, mind másokat, egyre lebilineselőbbeket. A mi lelünk nem követi a vonatot futásában, figyelem nélkül hagyja az új képeket; az az előre nyuló sziklaszál ottan annyira magához ragadja, lebilineseli.

Épen 42 esztendeje történt. Egy 28000 orosz katonából álló áradat zúdult neki a tömösi szorosnak, hogy túl a hegyen a szabadságokért küzdő magyarokat leverni segítse. Hosszú véres küzdelem után áttörte a gátot, a melyet a szoros bejáratánál magyar hősök teste képezett. Az áradat tovább haladt. Kozák lovak patájának dobogásától, ágyuk dübörgő zajától volt hangos völgy és erdő. Az áradat elé új gát került. 1300 székely vitéz állotta útját az előre törtető orosz seregnek. Az 1300-ból mindenik egy-egy hős, ki meg akar halni, ha nem győzhet. E szikla körül foglalt állást a kis sereg. Megtörtént az összecsapás. Csak regék emlékeznek ilyen küzdelemről. Huszonegy egy ellen! Patakzott a vér, csattogott a szurony és kard, bömbölt az ágyu; hetvenötnek érez torka szorta a magyarokra a halált. Két ország hallotta e szörnyű harczi lármát. Az egyenetlen küzdelem rettenetes módon megfogyasztotta a magyarok soraikat; a számot azonban pótolta a fokozódó lelkesedés és hősies bátorság. Csak a halottak nem harcoltak; a több sebből vérező nehéz sebesültek is emberfeletti erővel küzdöttek. Az oroszok minden rohama iszonyu veszteséggel visszaveretett. Gábor Áron ágyui, a hősök szuronyai, lelkesedése csakugyan csodákat miveltek. Leonidásnak és hőseinek harca volt ez a Thermopyléknál; de haj

nem Ephialtes nélkül. Már-már vissza akartak fordulni az oroszok, midőn egy brassói erdész járatan ösvényeken orosz csapatot vezetett a magya-

Előpatak.
(Lobogó-fürdő.)

rok mögé. A harez el volt döntve. A kik megmaradtak, minden oldalról bekerítve, csak erőfeszítéssel törhettek keresztül az ellenség tömegén. A hős vezér sok sebből vérezve elfogatott.

Vonatuink a határ állomásra Predealra érkezett. Rövid pihenés után sebes vágatva indulunk a Prahova gyönyörű völgyén lefelé; azonban nem sokáig gyönyörködhetünk a természet bámulatos alkotásaiban, mert ime ezélnál vagyunk.

Sinaja a roppant Bucsecs lábánál, egy pompás fennsíkron fekszik. A miért a természet-kedvelő rajong, a miért vészszel, viharral szembeszállva száz mértföldrekre terjedő fárasztó utat végez: alpesi hegyek buja tenyészettel, gazdag állatvilággal, fenyő őserdők illatos ligetekkel, vadul megszakgatott bércek csodálatos sziklaalakulatokkal, omló zuhatagokkal, pompás rétek kristályvízü patakokkal, azt az őstermészet pazar bőkezűséggel mind egy csomóba rakta ide.

Ezen vidéken, melyen még csak pár évtizeddel ezelőtt egy oláh remete képviselte az embert, ma az társadalmi és politikai élet legelőbbjeinek villáival találkozunk; tündér palota mindenik, melyben csupa fény és ragyogás minden. A villák mellett parkok, bazárok, zenecsarnokok, páratlan eleganciájú hotelek, mesés berendezésű vízgyógyító intézetek.

A fennsík egy mellék völgyében a Bucsecs-fenyves szélén Carmen Sylvanak, Románia fennkölt szellemű királynéjának nyaralója. Az embert ámulat fogja el ennyi fény, ennyi pompa, ennyi gazdagság láttára. Nyugot minden kényelmi czikke, gazdagsága fel van itt halmozva, napkelet ezen elrejtett zúgában. A tündér mesék kincseket érő arany palotája ez, a legvadabb természet ölen. Királyi lakás, a legpoetikusabb környezetben; nem csodálkozunk rajta, hogy Románia koronás költője itt tartózkodik legszívesebben. Itt termékenyül meg lelke, itt kap ihletet azon megható elbeszélések,

azon gyönyörű dalok megírására, melyeket könnyes szemekkel olvas, lelkesedéssel dalol egész Románia.

Több időt követel, nagyobb fáradsággal jár a Bucesecsre és a Királykőre, e határszéli hegy-óriásokra való kirándulás. Brassóból kocsin indulunk a törcsvári szoros felé; a szoros torkában lévő Törcsváron jó hegyi lovak kaphatók a kirándulásra. Ha a Bucecs kirándulásunk célpontja, lóháton nagy útat tehetünk felfelé. Az éjjeleket fedél alatt tölthetjük a szebeni Kárpátegyesület védő házaiban. Útunk sziklákon, keskeny hegyi ösvényeken, árnyas erdei úton vezet felfelé; itt kopár sziklafalak, ott sűrű fenyvesek, áthatlan bozótok, amott tátongó sziklarepedések, zúgó patakok állják útunkat. Az út, melyet immár csak gyalog folytathatunk tovább, egyre fáradságosabb, a környezet egyre fenségesebb lesz. Vadul megszakgatott kopár sziklafalak, szédítő sziklarepedésekkel, csattogó vizesések, szelíden tova sikamló buvó patakokkal, tátongó barlangok sziklás vadonokkal váltakoznak.

Nem sokára túl vagyunk a fenyves régió is. Fűvel dúsan benőtt fennsíkon haladunk az étheri tisztaságu levegőben tovább; a fennsík szélén felbugyogó források kristálycseppjei új erőt öntenek fáradt tagjainkba. Nemsokára a Jalomicza erdővel, sziklatömegekkel szegélyezett gyönyörű völgyébe szállunk alá. Egy ilyen szikla-tömegben ásit a híres *jalomiczai-barlang* óriási szája felénk, a barlang hatalmas torkában kaluger-kolostor és kápolna emelkedik; egy vallásos oláh főúr építette 100 évvel ezelőtt a kaluger-szerzetesek számára.

Járatlan szikla-gerincezen, szédítő örvények felett, kietlen völgy szorosokon, görgeteg- és hó-

mezőkön kell keresztül vergődnünk, míg a Bucesecs legmagasabb ormára, az Omura feljuthatunk. Az Omu csúcsa egy meglehetősen kopár sziklás fennsík. A felhőkben uszó szikla orom kiugró bizarr sziklaalakulataival, gyönyörű kristályvizü tavával, érdekes állatvilágával, sajátos flórájával, Svájcz felséges sziklahegyeit juttatja eszünkbe. Az égbetnyuló szírtek oldala itt nem kopár; teljes virágdiszükben pompáznak, ragyognak egy-egy tömött bokorban a bájos *havasi gyopárnak*, a sziklák e gyönyörűséges virágának gyapjas, posztószerű, fehér csillagai.

A kilátás, mit innen élvezhetünk minden képzetet felülmúl nagyszerűségével, felöleli az erdélyi részeknek istentől megáldott szép földjét teljesen s ezen kívül fél Oláhországot.

Igen érdekes kiránduló-pontul szolgál a 2241 méter magas *Királykő* is, az erdélyi részeknek ez a legszebb formájú szikla hegye. Az út ide azonban talán még fáradtságosabb, még veszélyesebb. A brassó-rosnyó-zernesti úton könnyen jutunk el a hegy aljához, illetőleg a Királykő tövében álló védő házhoz. Utunk zuhatagokban alá omló hegyi patakok völgyén, azok köves medrében, görgeteg-mezőkön, majd egy szétszórt kunyhókból álló havasi telepen vezet keresztül. Mind jobban elkeskenyedő hegyi ösvényeken, úttalan úton, leszakadással fenyegető szikla-falak mentében, tátongó barlangok, borzadalmas sziklaüregek, óriási sziklarepedések mellett visz útunk tovább. Nemsokára az a keskeny ösvény is eltűnik előttünk; a talaj elvész lábaink alól. Szédítő mélységek között, sziklaszakadékok útvesztőjében, hegygerinceken, gerinczéleken, olyan úton, mely csak e sziklák fő ékességének, az aczélizmú zergének biztos,

csúszva, kúszva, kapaszkodva kell tovább haladnunk, hogy végre a tetőre jussunk.

Az út kimondhatatlan fáradsalmait elfelejteti

Előpatak.
(Erdei sétány.)

az, a mi itten feltárul szemünk előtt. Mintha szemünk látó ereje egy varázs ige hatása alatt egy-

szerre megszázsorozódott volna. Előttünk Magyarország legszebb, legáldottabb része Erdély, arany-szemű buzát adó rónáival, nektárt szűrő dombjaival, aranyat ontó erdős hegyeivel, nagy kiterjedésű vidékeket megtermékenyítő folyóival. Látjuk e földet körülövező erdélyi Kárpátokat, az erdélyi részeket és lakóit egy ezredéven keresztül vészben, viharban megoltalmazó, bevelhetetlen sziklavárat. Látjuk e hatalmas sziklavárnak felhőkbe vesző bástyáit: a Csukást, a Negojt, a Szurult, fennt messze északon a roppant Cziblest, keleten a Kelemen havast. A Királykőn túl feltűnik Románia is a Babuska és Batrina hegyláncolataival, a Dumbovicza és Jalomicza szép völgyeivel.

Ezen nagyszerű látványon kívül egy érdekes természeti ritkasággal is kedveskedik a Királykő látogatójának; itt észlelhető a híres *királykői viszhang*, mely egy 15 szótagos mondatot tisztán, fokozott erővel, dörgésszerűleg ad vissza.

Felső-Bajom (Bázna).

Felső-Bajom község Kis-Küküllő megyében van, a medgyesi vasúti állomástól másfél óra járásnyira, 291 méter magasan a tenger színe felett.

A falu mellett szép völgy nyulik el; a völgyet övező hegyeket, dombokat sűrű lombos erdők, viruló szőlők borítják. Az erdők friss, bújja zöldje, a mosolygó szőlők kedves báját adnak a virágoktól ékes és illatos kies völgy képének.

Ugyanezen völgyben terül el egy gyönyörű szőlőhegy tövében a *felső-bajomi fürdő* is, a községgel most már majdnem össze forrva.

A medgyesi vasúti állomásnál minden időben bérkocsik állanak rendelkezésre, melyek 2—3 forint díjért rövid egy és fél óra alatt Felső-Bajomra szállítják az embert.

Az út a legszebb vidéken vezet keresztül. A nyár pompájában zöldelő rétek, virágokkal ékesített mezők, kitünően gondozott erdők, szántók gyors egymásutánban váltják fel egymást, mint színházban a díszítmények. Egy fordulat, s a néhány fürdőházból, vendéglőből és villából álló csinos fürdő-telepen vagyunk.

A felső-bajomi forrásokat a 17-ik században pásztorok fedezték fel, kik egy forrás mellett tüzet rakván, bámulattal látták, hogy a vízből ki-

fejlődő gáz lánggra lobban; a vidék csodájára járt az „égő víznek.” A víz égett, de nem melegült. Lángja kék volt, hasonló a szesz lángjához, s három lábra fellobogott. Ha kimerítették, elaludt, s ha tüzre önték, eloltá azt; őt pedig csak földdel sikerült eloltani. *) Vette György szebeni gyógyszerész ismertette meg először e vizeket a tudományos világgal. A múlt század végén már messze földön ismerték a felső-bajomi vizeknek csúzos-bajokban gyógyító hatását. Frankenstein Bálint szász ispán versekben zengi a felső-bajomi forrásoknak dicséretét.

A fürdő-telep tágas, jól gondozott árnyas parkban terül el, a község déli végénél. A parkban buzognak fel a *Szikla, Merkel, Templom, Ferdinánd* és *Ehrlich*-források. Ezen források látják el vízzel a fürdőházban elhelyezett *meleg-fürdőt* (8 kád), a négy hideg *tükör-fürdőt*, úgy szintén a két *iszap-fürdő* medenczét. Az iszap-fürdőt az itten rendkívül nagy mennyiségben előforduló sós-iszapból készítik.

A Szikla-forrásnak egy sziklából előtörő, s jódban feltűnően gazdag vizét ivásra is használják.

A felső-bajomi fürdőnek egyik nevezetessége a *szénhydrogén gázkiömlés*. A vízmedenczéből előtörő szénhydrogén gázokat összegyűjtve a fűtőren levő világító tornyocskába vezetik, a melynek tején örök tűzzel égnék. Messze Ázsiában, hol a Kaukasus emeli hótakart csúcsait az égnék, a magasan felcsapó lánggal égő *bakui örök tűz* ez miniatúr kiadásban. Hasonló gázkiömléssel találkozunk Felső-Bajomtól 8 kilométernyire Kis-Sárosnál, a Kis-Küküllő balpartján, Dicső-Szentmárton át-

*) Kőváry : Erdély földje ritkaságai.

ellenében. A hegy lábánál egy mélyedésből gáz ömlik ki, melyet a pásztor gyermekek meggyujtanak, s mellette ősszel kukoriczát sütnék.

A vendéglőben, fürdő-házban, villákban mintegy 160 kényelmesen berendezett, egészséges szoba áll a vendégek rendelkezésére. Ezen 160 szobával azonban nem volna fedezve a lakás szükséglet, ha a község csinos, tiszta házai nem nyujtanának lakást a vendégeknek. A fürdő a felső-bajomi lutheránus egyház-alap tulajdona; jelenleg bérlő kezeli.

Évenként nagyon sokan keresik fel a felső-bajomi fürdőt áldásos jód- és bromtartalmu vizeiért, szép fekvéséért, enyhe klimájáért.

A felső-bajomi ásványvizek chemiai összetétele:

	Ferdinánd.	Szikla.	Merkel.	Ehrlich.
Chlornatrium	37.12	40.28	9.12	45.37
Chlorcalcium	1.48	2.08	—	1.65
Chlormagnesium	1.59	1.86	3.34	0.66
Jodnatrium	0.04	0.03	0.05	0.01
Bromnatrium	0.01	0.01	—	0.04
Natrium sulfat	—	—	0.13	—
Magnesium sulfat	0.05	0.12	0.19	—
Natrium carbonat	0.65	0.06	—	—
Calcium carbonat	0.32	0.34	0.78	0.31
Magnesium carbonat	0.04	0.09	0.97	0.38
Vas carbonat	0.02	0.01	0.01	0.01
Kovasav	—	0.08	0.18	0.04
Aluminium oxid	—	0.02	—	0.01
Összesen	41.43	44.93	14.58	48.37
Szabad szénsav	0.120	0.464	0.345	0.85
Fajsúly	0.030	1.033	1.010	0.034
Hőmérséklet	12.5°C	15°C	15°C	19°C

A Ferdinánd-, Szikla- és Ehrlich-forrást Folberth (1855. és 1868.), a Merkel-forrás vizét Stenner (1846.) elemezte.

A felső-bajomi fürdőt a következő betegségekben használják sikeresen: köszvény, rheuma, scrophula, idült syphilis, hosszú higany használatától hátra maradt gyengeség, neuralgia, ischias, idült női betegségek, bőrbántalmak és rachitis.

A szobák ára 60 krtól 2 frt 50 krig. Ágynevel 30 krral több. Társas ebéd ital nélkül 70 kr. Gyógy- és zenedij személyenkint 3 frt. Egy hideg uszó-fürdő ruhával 32 kr, meleg kád fürdő 52 kr, iszap-fürdő 37 kr. Posta-hivatal helyben, táviró Medgyesen.

Fürdő-orvos: dr. Schuller Károly medgyesi orvos.

Felső-Rákos.

Felső-Rákos falu Udvarhelymegyében, az óriási Rika-erdő alján.

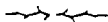
A Kormos-pataktól néhány méternyi távolságra buzog fel a környéken nagyon kedvelt *felső-rákosi borvíz*.

A felső-rákosi borvíz chemiai összetétele:

(Dr. Solymosi Lajos elemzése 1879.)

Chlor kalium	0.028248	grm.
Chlor natrium	0.135227	„
Lithium carbonat	0.007017	„
Natrium carbonat	0.274293	„
Calcium carbonat	0.933888	„
Magnesium carbonat	0.238088	„
Mangan carbonat	0.012965	„
Vas carbonat	0.012478	„
Natrium borat	0.324754	„
Kovasav	0.118688	„
Összesen	2.085646	„
Félig kötött szénsav	0.904242	„
Szabad szénsav	2.157264	„
Fajsúly	1.0028	„
Hőmérséklet	10.6°C.	

A felső-rákosi borvíz az elemzés tanúsága szerint is kiváló savanyú víz; lényeges alkotó részei a szénsav és vas carbonaton kívül a natrium carbonat, különösen pedig a natrium borat, a melyből e vízben aránylag igen sok van jelen.

Görgény-Sóakna.

(Zsabenyicza.)

Hol a Görgény vize sebes vágatva rohan le a görgényi havasok erdős világából, a víz balpartján a Szalonna- és a Leányvár lábánál, a tengerszín felett 396 méter magasan terül el a görgény-sóaknai fürdőtelep.

A fürdő nevét Görgény-Sóaknától, attól a nagyobbrészt, szegényes, rozszant viskókból álló oláh falutól kapta, mely hosszan nyulik el a telep mellett.

A szászrégeni vasúti állomástól $\frac{3}{4}$ óra alatt juthatunk el a fürdő-telepre.

A telep középpontját a nagy sóstó képezi, mely egy a rómaik által művelt, s azóta beomlott sóbánya helyén képződött. A tó be van kerítve s körös-körül öltözőkkel ellátva. Közelében, a fürdőházban 9 szoba van fakádakkal felszerelve; itt melegített sósvízben fürödhetik az ember.

A fürdőházakban s vendégfogadóban összesen 45 szoba áll a vendégek rendelkezésére. A kevesebb igényű vendégeket a faluban szállásolják el.

A fürdőt a vidék magyar, szász, oláh lakossága sűrűn látogatja. Az egyforma baj eltünteti a

társadalmi és nemzetiségi korlátokat és a fürdő-
vendégeket egy nagy családdá olvasztja össze.

A fürdővíz egy literében a szilárd alkotó részek
mennyisége 183·7 gramm, a melynek legnagyobb
része konyhasó. A víz hőmérséklete 27·5°C. Sűrű-
sége 1·1381. (Dr. Fischer Samu.)

A görgénysóaknai fürdő vize tehát a legkon-
cenztráltabb sós vizek közé tartozik; mint ilyen
jó eredménnyel használják csúzos, köszvényes
bajok ellen, női bajokban.

Egy szoba napjára 60 kr. Ebéd (4—5 fogás)
70 kr. Vacsora 36 kr. Zenedíj 2 frt. Meleg fürdő
30 kr, hideg fürdő 10 kr. Fürdő-orvos Gollner
Sámuel dr.

Kiránduló helyei a legszebb kiránduló helyek.
A fürdőt uraló várromokról felséges kilátás nyílik
a Maros szép völgyére, ugyancsak a görgényi ha-
vasokra. A Görgény völgyén felfelé menve, min-
den forduló egy-egy szép kiránduló hely. Rengeteg
erdőségek között haladunk tova, a melyben ugyan-
csak otthon érzi magát a medve, farkas, a nemes
szarvas és a félénk őz.

Még nem olyan régen fejedelmi vadászokat
is gyakran látott ez érdekes vadászterület. Ma
csöndes minden. Csupán csak a juh-pásztor siró
furulyája hangzik fel, meg a pásztort kísérő oláh
leánykák szomorú éneke: Egyszer volt egy deli
fejedelmi levante. Legszebb a szépek között, leg-
bátrabb a bátrak sorában, legokosabb a tudósok
asztala mellett, ezen kívül szívben jó, lélekben ne-
mes. Egy hős nemzetnek büszkesége, reménye.
Ellenállhatatlan az asszonyok előtt, vitéz a fegy-
verek zajában, bátor és mindig győztes a sivatag
félelmes királyával, s a rengetegek rettentő fene-

vadjaival szemben. Egyszer került csak egy magához méltó ellenfél útjába; egy épen olyan erős, bátor, vitéz és okos mint ő. Ez ellenféllel: önmagával vívott élet-halál harczban ő lett a legyőzött. Kibugyant vére pirosra festette a földet; omló meleg véréből, a legnemesebb vértől párolgott a porond.

Homoród.

A székelyudvarhelyi vasúti állomástól két óra járásnyira van a kies homoródi fürdő.

A várost elhagyva az út folytonosan emelkedik; kanyargós serpentinákban haladunk felfelé a Czekend aljáig. Innen még nagyobb az emelkedés egész az oláhfalvi fennsíkig.

Útunkban — mint mindenütt e szép megyében — őskori emlékek intenek felénk, melyekről messze időkbe — a hunnók idejébe — menő regék, népünk tradíciói csodálatos dolgokat mondanak. Olyan jól esik ezeket hallanunk! Hallásuk szinte fölmelegít.

Az oláhfalvi fennsík egy sötétzöld fenyvesekkel, dús legelőkkel, kies völgyekkel tarkázott gyönyörű síkság. A fennsík szélén mint áttörhetetlen határfal emelkedik ki a roppant Hargita rengeteg fenyvesekkel borított trachit-tömegével. A hegyről kiristályvizű patakok sietnek le a fennsík felé, hogy termékenységet öntsenek a szomjas talajba. A lerohanó patakok alkotta völgyek között terül el Kápolnás- és Szentegyházás-Oláhfalú, egész a havasig nyúló takaros házaival, a napfényben ragyogó tornyaival. Ezen falvaktól félóránnyira, a Homoród és Szenes patakok által képezett szűk völgyben, a kis Homoród balpartján van a *homoródi fürdőtelep*, 561 méter magasan a tenger színe felett.

A fürdőtelepet néhány festői rendetlenségben szétszórt csinos lakó- és fürdőház és egy nagy vendéglő képezi. A források a Kis-Homoród balpartján buzognak fel. Ezek közül kettőt (alsó- és felső-kút) ivóvíznek, kettőt (alsó- és felső-fürdő) fürdőnek használnak fel.

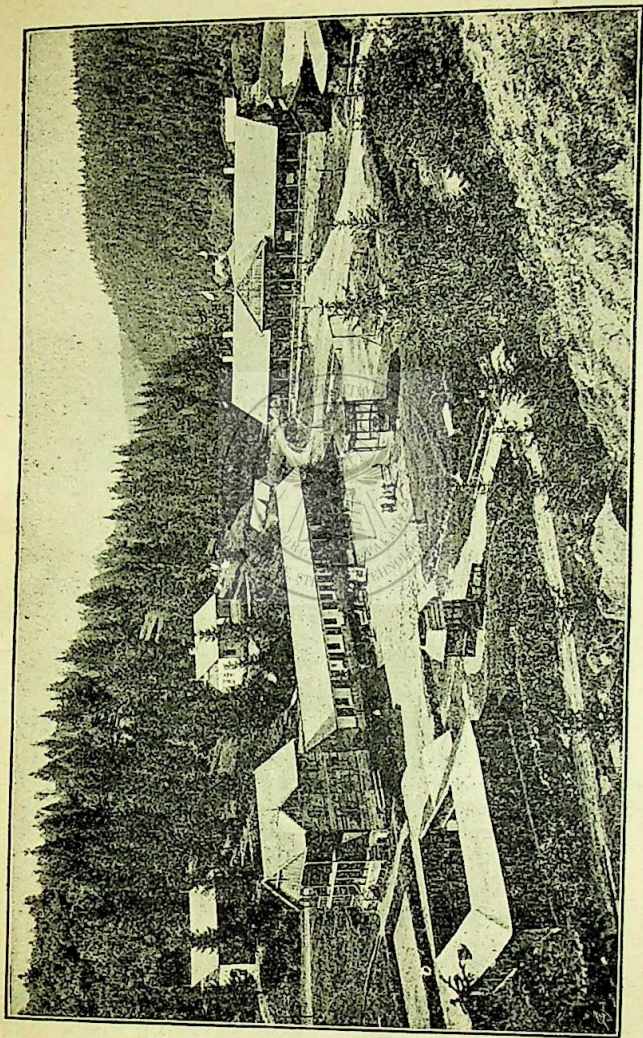
A kútak kőköprübe vannak foglalva, a fürdőforrások nők és férfiak számára elkülönített tükörfürdőkke átalakítva. A fürdőházban meleg kádfürdőket is készítenek.

A homoródi fürdő egy pompás fenyőerdő kellő közepén fekszik. Az erdő összeér a havas rengetegével, melybe gondosan fenntartott hegyi utak vezetnek. A sűrű fenyőerdő egész havasi színezetet ad a vidéknek.

A levegő elképzelhetetlenül tiszta: étheri; tele van verőfényvel, fenyő- és virágillattal, márdállal, patakesevegéssel s boldog, mert egészséges, vagy egészségesse váló emberek vidám kacagásával.

Homoród nem luxus fürdő; kitűnő vasas forrásait, pompás fenyvesét csak azok keresik fel, kik igazán gyógyulni és üdülni akarnak. A rendelkezésre álló lakószobák (120 szoba) egészségesek és olesók; de berendezésükben csak és kizárólag csak azt nyújtják, a mire szükség van. A vendéglő széles folyósója esős időben fedett sétahelyül szolgál.

A lakások úgy vannak berendezve, hogy mindenki otthon főzethet; a vendégek jó része azonban inkább a vendéglő jó konyháját veszi igénybe. A koszt olesó, ízletes, egészséges. Ebéd egy személyre 90 kr. Egyszeri fürdés a hideg fürdőben 10 kr, a melegben 30 kr.

Homoród-fürdő.

I.

A homoródi ivó-források chemiai összetétele.

(Dr. Solymosi Lajos elemzése. 1881.)

	Felső kút.	Alsó v. Klotild-kút.
Chlorkalium	0.06409	0.01954 grm.
Chlornatrium	0.46992	0.46630 "
Natrium sulfat	0.00595	— "
Natrium borat	0.03552	0.07325 "
Natrium bicarbonat	1.03967	0.28387 "
Calcium bicarbonat	0.41244	0.37239 "
Magnesium bicarbonat	0.37808	0.51628 "
Vas bicarbonat	0.06452	0.05100 "
Kovasav hydrat	0.11311	0.12417 "
Összesen	2.58330	1.93680 "
Szabad szénsav köbcent.	687	938—
Fajsúly	1.0024	1.0024
Hőmérséklet	11.35°C	10.45°C

II.

A homoródi fürdő-források chemiai elemzése.

	Felső-fürdő.	Alsó-fürdő.
Chlorkalium	0.01387	0.03321 grm.
Chlornatrium	0.04334	0.64606 "
Natrium sulfat	—	0.00584 "
Natrium borat	—	0.05374 "
Natrium bicarbonat	0.47514	0.26873 "
Calcium bicarbonat	0.42659	0.57200 "
Magnesium bicarbonat	0.34215	0.51817 "
Vas bicarbonat	0.01913	0.04142 "
Kovasav hydrat	0.10811	0.12281 "
Ammonium bicarbonat	0.41367	0.06642 "
Ammonium nitrat	0.10542	0.04476 "
Összesen	1.94742	2.37316 "
Szabad szénsav köbcent.	209	686
Fajsúly	1.0023	1.0023
Hőmérséklet	17.5°C	14°C.

Az elemzés tanúsága szerint a homoródi ásványvizek a legkiválóbb vasas savanyú vizek közé

tartoznak; mint ilyenek a hírneves *wildungeni* (Királyforrás), *buziási*, *krynicsai* (Főforrás) ásványvizek mellett igen előkelő helyet foglalnak el. Vastartalmuk az említett vizekénél jóval nagyobb.

A homoródi vizek közül a Klotild-forrás (Alsókút) vizét egész Erdélyben ismerik és használják, mint kitünő élvezeti italt és páratlan hatású gyógyvizet. A vizet a források jelenlegi bérloje nagysolymosi Konez Ármín gyógyszerész hozta forgalomba s vezette be. A ki tudja, hogy mily szakértelmet, fáradságot, utánajárást, anyagi áldozatot követel egy teljesen ismeretlen ásványvíz kezelése, forgalomba hozatala, az nem tagadhatja meg elismerését Konez Ármintól, ki nemcsak jól kezeli a vizet, hanem mindeneknél többet, tett arra nézve, hogy Udvarhelymegye ezen kincsét lehető széles körben megismerjék.

A fürdő Kápolnás-Oláhfalú község tulajdona.

A homoródi fürdőnek fenyves levegője, kitünő összetételű szénsavas vasas fürdő- és ivóvize bámulatos hatásának bizonyult az általános testi gyengeség esetében, vérszegénységben, vesebajokban; enyhíti, sőt megszünteti a gyomornak, valamint a hólyagnak hurutos bántalmait. Élénkíti és előmozdítja az emésztést s a légzés szerveinek működését, erősítőleg hat az emberi test egész idegrendszerére. Posta- és táviró-állomás Kápolnás-Oláhfalú. Fürdő-orvos: dr. Beczási Gyula körorvos.

Jegenye.

Jegenye magyar község a jegenyei vasúti megálló helytől $\frac{1}{4}$, Kolozsvártól egy, Bánffy-Hunyadtól $\frac{1}{2}$ órányira van. A község lombos erdőtől környezett, keletre kissé táguló völgykatlanban fekszik.

A hegyek oldalait bükkerdő takarja, a kopár részeket fenyő ültetvények élénkítik. A fürdőt a községtől $\frac{1}{4}$ óra járásnyira, az úgynevezett jegenyei patak forrásainál, közép eocén rétegek által alkotott hegyek környezetében, a völgykatlanszerű mélyedésében találjuk, 550 méter magasan a tenger színe felett.

A völgy délnyugati részén fakadó, s a három, — összesen 100 köbméter víztartalommal bíró — kellően felszerelt tükörfürdő táplálására szolgáló *főforrás* oly nagymennyiségű vizet szolgáltat, hogy a fürdő területén berendezett hideg vízgyógyító-intézet ellátására is bőven elegendő.

Jegenyének gyógyító erejű forrásait már régóta ismerik a környék lakói, s csodálják a forrásvíznek a belé helyezett tárgyakra gyakorolt megkövesítő hatását.

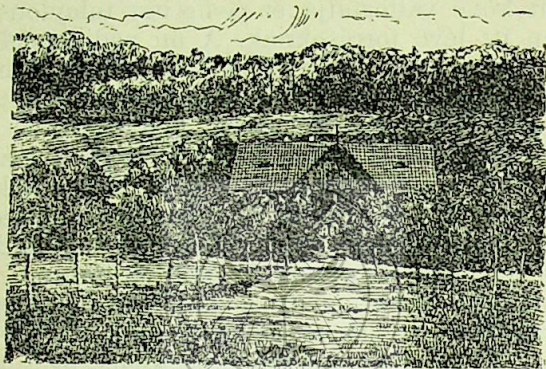
„Vagyon — írja egy a jegenyei r. kath. parochiát ismertető, a mult században megjelent könyv:

„Notitia Parochiae Jegenyensis“* — a falun feljül egy forrás, melyet Hideg-Kútnak neveznek. Ez majd oly természetű, mint Afrikában az Ammon temploma mellett levő, Nap-forrása nevezetű víz; nyárban oly hideg, hogy ha az ember belé ül, fogai kotzognak egybe, teste rövid idő alatt oly veres lészen, mint a megfőzött rák. Folyamatja a fák leveleit kővé változtatja, ez pedig egy tulajdonsága minden itt lévő forrásoknak. A mi pedig tsudálatos, a rákok hajaival is éppen így bánik minden forrás; melyek ha meg nem vetkeznének, tudnánk mi petrificált eleven rákokkal kedveskedni. Sok nyavalyák ellen hasznos; innen nyáron által fogyhatatlanul vagynak messzünnen jött feredezők is. Ebből minden tavasszal megitatják juhaikat a gazdák legalább háromszor; azért az ő juhaik a méctelyben nem dögölnek. Az említett forráson alól vagyon más forrás, mely a fő-fájást el-széleszti. A Tisztelendő Plébános Úrnak jószágán oly forrás vagyon: hogy, ha azzal kinyeret sütnék, még majd az nap megkeményedik; jó ez a nagy ehető dolgokra nézve. Van végre egy más forrás is itt; ha a szemfájósok napkelte előtt mosogatják benne szemeiket, meggyógyítja szépen; hordják ezen vizet a körül való falukba gyakran, sokan. Mondják a falusiak, hogy azon szemeket is ép látásra hozza, mellyek látásoktól megfosztottak voltak.”

1806-ban Kolozsmegye főorvosa, Nyulas Ferencz, beutazván e vidéket, jelentést tett a jegenyi forrásokról a királyi főkormányshéknak. Ezen jelentésében említést tesz számos betegségről, melyekben a jegenyi fürdővíz kedvező eredménnyel használtatott; hivatkozik azon tényre is, hogy

* „Vasárnapi Ujság“ 1890.

1806-ban sem fordult elő Jegenye környékén jüh-métely, jóllehet az ezen évben Erdélyben általánosan és igen nagymértékben pusztított. Nyulas meg-vizsgálta a főforrás vizét és úgy találta, hogy a víznek egy kupája 27 gramm szilárd alkotó részt tartalmaz; ebben pedig 1 gramm konyhasó, 2 gramm csudasó, 23 gramm alabástrom foglaltatik.

(Részlet Jegenye-fürdőből.)

Valószínű, hogy Nyulas Ferencz jelentése költötte fel Mártonffy József akkori erdélyi püspök figyelmét e helyre, aki 1807-ben elrendelte, hogy Jegenye idegen vendégek elfogadására alkalmas állapotba helyeztessék. Úgy látszik azonban, hogy az akkori intézkedések a kezdetlegesség első stádiumát nem lépték túl, sőt a későbbben kincstári kezelés alá került fürdőhely egészen feledésnek indult, majd magán kézre jutott és csak a hetvenes évek elején vásárolta vissza az alapítványi uradalom. Az uradalom igazgató tanácsa 1877 óta erélyes kézzel fogott a fürdő emeléséhez.*

* Fabinyi Rudolf dr. A jegenyei fürdő vizének vegyelemzése.

Most már minden kényelemmel ellátott hideg tükörfürdők, a fürdőházban berendezett melegfürdők, izléssel épített csinos lakások, s jól felszerelt vendéglő állanak a vendégek rendelkezésére.

A házak elrendezése a szelektől védett kies völgyben festői szép; a telep festői voltát, regényességét, a völgyben lefelé siető kristálytisztapatakok, az erdő közelsége még fokozzák.

A fürdő fölött az erdő hatalmas bükkfái örök ifjúságban emelkednek ég felé, daczolva széllel, viharral, hívogatólag tekintve le a parkban sétálókra. A telepről szép és nagy gonddal fenntartott sétautak vezetnek az erdőbe.

A levegő szelid, üde, tiszta, balzsamos; ásványvizei nagy gyógyító erővel bírók, forrásvizei a legpompásabb havasi forrásvizek. Ezen adományok által a természet kiszabta Jegenye rendeltetését. Jegenye vízgyógyító intézettel összekapcsolt klimatikus gyógyító helynek van teremtve, a hol a beteg gyógyul, a munkában elfáradt pihen, megerősödik, az egészséges egészségesebb s szervezeteiben ellenállóbb lesz.

A fürdő az erdélyi róm. kath. tanulmányi alap tulajdona. *Herrmann Antal* dr. budapesti tanár és az ethnographia tudós művelője, hogy erdélyi néprajzi tanulmányútjai számára magának alkalmas kiinduló és pihenő helyet biztosítson, a hol a környező vidéknek, *Kalotaszeg*-nek népéletét is kényelmesen tanulmányozhassa: az erdélyi r. kath. tanulmány-alaptól husz évre bérbe vette Jegenye gyógyfürdőt s azt kivált a magyar intelligentia számára a legkellemesebb és legolesőbb nyaraló, kiránduló, üdülő és gyógyuló helylyé, egyszersmind ethnographus teleppé, tudományos megfigyelő állomássá tette.

A jegenyei ásványvíz chemiai összetétele.

(Dr. Fabinyi Rezső elemzése.)

Calcium bicarbonat	0.3649	gramm.
Magnesium bicarbonat	0.0037	"
Natrium carbonat	0.0007	"
Lithium carbonat	0.0122	"
Calcium sulfat	1.8455	"
Magnesium carbonat	0.2191	"
Chlornatrium	0.0251	"
Chlorkalium	0.0108	"
Vas	Nyomok.	
Kovasav	0.0557	gramm.
Összesen	2.5377	"
Szabad szénsav	0.0461	"
A víz hőmérséklete	11.3°C.	

A jegenyei fürdőben 10 kádat rendeztek be moor-fürdőre. Ezen fontos gyógyító tényezőnek jelenléte nagyban hozzájárult a jegenyei fürdő látogatottságához.

A moor-földet a szomszédos Vásártelkéről szerzik, hol az 2500 □ méter kiterjedésben és 1.5 méter vastagságban fordul elő.

A telep sárga, vízáthatlan agyagon fekszik és 1 méter ugyanilyen agyagréteg födi, mely települési viszony lehetetlenné teszi a telepnek kilúgozását; a vassulfid fölbomlásánál folyton képződő vasvitriol mindig bőven megkötve marad a tőzegben. Alapul véve a fentebbi méreteket, a telepnek köbtartalma 3750 köbméter. A telep közepe szépen föl van tárva s abból körülbelül 60 köbméter anyag kiásva és felhalmozva fekszik. Az ebből fejlődő kénsavszag, a felületen kivirágzó só és a lefolyó víz gazdag vasvitriol- és vasocker-tartalma világosan mutatják a telep gazdag tartalmát.*

* Koch Antal dr.: Vitriolos tőzegtelep Vásártelkén.

A vásártelki moor-földet dr. Wartha Vincze műegyetemi tanár felügyelete alatt Fauser Ernő elemezvén, abban 24·44⁰/₀ vasvitriolt talált. A fennmaradó kénsav a jelenlevő timfölddel timsót, a mésszel gipszet s a nátriummal glaubersót alkot.

A vásártelki moor-telep Sigmond Lajos birtokos tulajdona.

Vannak gyógyító tényezők, melyek nincsenek helyhez kötve, melyek mindenütt létesíthetők; az ilyenek rendkívüli módon emelhetik valamely fürdő látogatottságát. Ilyen gyógyító tényezők a moor-fürdők. A vásártelki moor-föld, — a mi azon alkotórészek mennyiségét illeti, melyek a fürdők készítésére szolgáló moor-földeknel számbajönnek — a franzensbadival egyenlő rangú levén, annak szélesebb körű alkalmazása nagyon is ajánlatos. A jegenyei és a buziási fürdők már is meglepő eredménnyel használják.

A jegenyei lakóházakban és vendéglőben összesen 40 kényelmesen berendezett, egészséges és olcsó vendégszoba van. A szobák ára napjára 50 kr.—1 frt 50 kr. Teljes ételmezés a nagyvendéglőben napjára 1 frt. Zenedíj 1 frt.

Van rendes fürdőzene, fürdőkönyvtár, olvasószoba és a szorakozásnak más eszköze. A jegenyei vasúti megállóhelyhez naponként kényelmes társaskocsik járnak.

A jegenyei ásványvíz belső alkalmazása mésztartalma miatt különösen angol betegségben, lithium-tartalma miatt vesebajokban indikált. Sokkal általánosabb alkalmazása lehet a víznek azonban mint fürdővíznek. A víz külső alkalmazása rendén a következő betegségek gyógyulnak: szervi szívbjaj, hypocondria, hysteria, idegzsába, migrain, ideggyengeség, gyomor- és bélhurut. A fürdőnek

erősebb szelektől védett szelid, üde, tiszta levegője a légzési rendszer betegségeire is kedvező hatású. A moor-fürdőt kitünő sikerrel alkalmazzák a sápadtság, vérszegénység, scrofula, bőrbaj s a legtöbb női betegség eseteiben.

Jegenye Kalotaszegen, az erdélyi oláhságba ékelt ezen magyar szigeten fekszik. Az ember mindent egyengető kulturája még nem törölte le ezen hegyek közé zárt vidékről és nép életéről az őseredetiség zománczát. Ha csak egy lépést tesszünk Jegenyéről, már gyönyörködhetünk a szép és néprajzi tekintetben rendkívül érdekes vidékben, erőteljes, munkás, festői tájviseletű lakóiban, munkálkodásuk pompás termékében, a kalotaszegi varrottasban, a fejedelmi termék e diszében, melynek egy lánglelkű magyar írónő búzgalma útát nyitott már egész a királykisasszony kelengyéjéig.

Jegenyefürdő vidéke pompás kiránduló helyekben bővelkedik; közvetlen fölötte nagy erdő terül el, azontul magas fensíkra jutunk. Ennek egyik oldalán több kilométer hosszú meredek vízmosás nyulik el, mely egészen az amerikai cannonokra emlékeztet; tőszomszédságában pedig hatalmas és meredek sziklafalaktól körülzárt, csak egyfelől nyílt völgykatlan mélysége tátong alattunk, melybe lebocsátkozni csak életveszélyek közt lehet s mely valóban festői szépségű.

Nagyobb kirándulás a *Stefánia-bánya*, honnan köszönet kapnak; továbbá a *Körös-fő*, hol a Körös forrása fakad. Legerősebb turista-út a *Vlegyásza* vulkáni ormának megmászása, de ez már három napot vesz igénybe, ha Bánffy-Hunyadról indulunk ki.*

Posta- és távirda-állomás: Egeres.

Fürdő orvos: dr. Debeczky István.

* Turisták Lapja. 1890.

K a l á n.

Kis-Kalán a Strigy völgyében, Vajda-Hunyadtól két mértföldnyire fekszik. A fürdő utolsó vasúti állomása Zeykfalva-Kalán, illetőleg a mellette lévő 8-as számú őrház, a melytől alig 30 lépésnyire van a kaláni fürdő telep.

Mint fürdőhely, már a rómaik korában használtatott. Meleg gyógyforrások közül az egyik a Sztrigy folyó balpartján fakad, egy óránegyednyi távolságban a helységtől, egy teljesen elszigetelt s mintegy 18—20 lábnyira emelkedő szikladombból, melyben negyvenöt láb hosszú s harmincz széles bassin van — *kanál alakulag* — bevésve; falai függélyesen tizenhatsz lábnyira mélyednek alá. A medenczéből melegvíz bugyog fel. A bassinből négy láb széles sziklába vágott csatorna vezet ki. Az ősi fürdőt ez idő szerint kenderáztatásra használják.

Ettől pár méternyire három födél alá vett, jól felszerelt tükör-fürdő s e mellett egy pár lakóház s vendéglő van; a fürdő körül csinos körisfaliget. Ennyiből áll a kaláni fürdő-telep.

A fürdőben összesen 20 szoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák ára havonként 10—16 frt,

teljes élelmezés a kitünő vendéglőben egy óra 26 forint.

A fürdő tulajdonosa Cseh László földbirtokos.

A kis-kaláni meleg forrás chemiai összetétele.

Pataky S. elemzése.

Natrium carbonat	0.7812.
Calcium carbonat	0.6510.
Magnesium carbonat	0.7812.
Natrium sulfat	0.5859.
Chlornatrium	0.3255.

Összesen 3.1248.

A vizek hőmérséklete 27—29°C.

A kis-kaláni fürdőt kiváló sikerrel használják csúzos bajokban, köszvényben.

A kis-kaláni fürdő bővelkedik szebbnél-szebb kiránduló helyekben. Itt van helyben a *brassói kohó- és bányatársulat virágzó vasműtelepe*, mely a vasérczet siklón kapja Telek vasbányáiból. A telep 600 munkást foglalkoztat.

Közel van *Piski*. A piskii hidnál vívta Bem apó — függetlenségi harcunk e legendai hőse — 1849. február 7—9-én titáni harcát Puchner ellen. A harc a magyarok teljes győzelmével végződött.

Piskiről szárnyvasút vezet Vajda-Hunyadra. Itt emelkedik törökverő nagy *Hunyadi János pom-pás lovagvára*, a legszebb középkori műemlék, régi fényében, ragyogásában. Kegyelettel tekintünk a goth-építés e remekére, melyhez történetünk annyi magasztos, nemzetünk fénykorából származó dicső emléke fűződik.

Rendkívül érdekes látnivaló itt az *állami vasmű-telep*. A legmodernebb berendezésű kohók dolgozzák fel itt a szomszédos gyalári vasérczet.

Az érczet Gyalárról, s a faszenet Vadu Dobri hozzáférhetetlen rengeteiből egy 31 kilométer hosszú *drótkötél-pályán* szállítják. Ez Európa leghosszabb drótkötél pályája. Felette érdekes látványt nyújt, a pálya táviró-oszlopokhoz hasonló állványokon kifeszített aczélkötelein hegyek, völgyek, mélyedések, szakadékok fölött végig repülő csilléivel.

Kászon-Jakabfalva.

Hol napnyugat napkelettel érintkezik szép Erdélyországnak keleti határán, Kászon kies földjén, ott hol a Borpatak szűk völgye erdős hegyekkel bekerített gyönyörű völgykatlanná tágul, Kászon-Jakabfalva községtől félóra járásnyira fekszik a kászon-jakabfalvi, vagy a hogy közönségesen nevezni szokták: a kászeni fürdő.

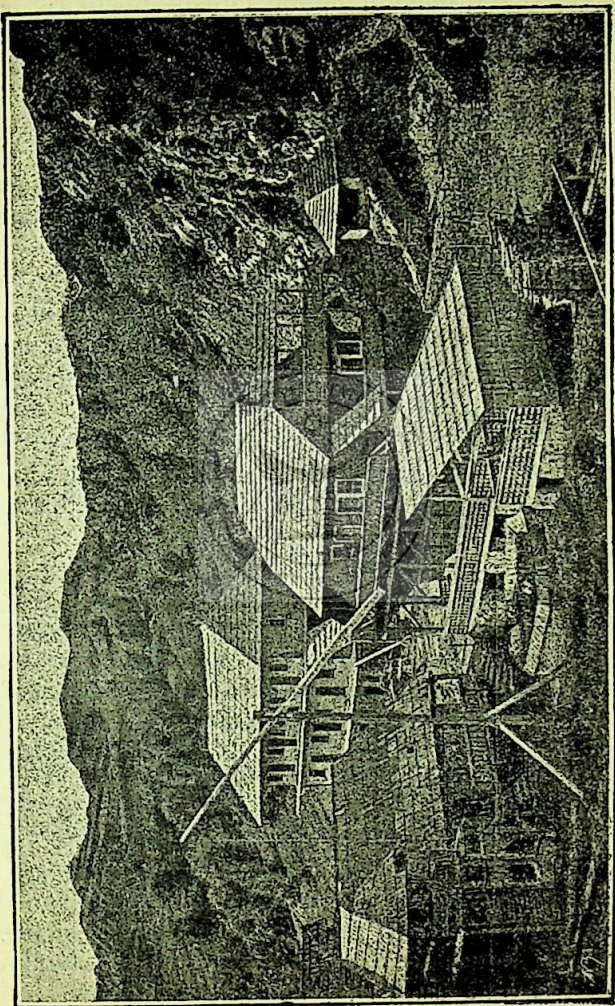
A fürdő-telep néhány szerény külsejű házból: vendéglőből, fürdő- és lakóházból áll; ezekben mintegy ötven csinosan berendezett, egészséges szoba áll a vendégek rendelkezésére. A telepen buzognak fel nagyrészből a fürdő forrásai is.

Ezek közül a „Fő-forrás“ képezi a telepnek úgyszólván középpontját. Egy homokkő-sziklából előtörő gazdag savanyúvíz-forrás ez, mely fölött diszes kioszk emelkedik, a vizet a rendkívül nagy szénsavmennyiség, a benne előforduló jódt-, vas- és nátriumsók a legkitünőbb élvezeti és gyógyító vizek közé sorolják. Erdély egy részében, úgyszintén Romániában a „kászeni borvíz“ kelendő forgalmi cikk.

A Fő-forrás nemcsak az ivó kurához szolgáltat vizet, hanem a meleg fürdőkhoz is. A meleg fürdő mellé csinos kis fűdött sétahelyet építettek.

A telep többi forrásai a tükör-fürdőt látják

Káson-Jakabfalva.

el vízzel. A teleptől félóra járásnyira délre, egy igen bő savanyúvasas forrás bugyog fel, melyet a nép „Szemvíz”-kútnak nevez, mert vizét a szem-betegek szemvízül használják, még pedig sokszor bámulatos eredménnyel.

A fürdőt jól gondozott park veszi körül, melynek fenyő-séta utai összeolvadnak a völgyet s hegyeket borító erdő utáival; az erdőtől 1—2 óra járásnyira már az ős fenyőerdők régiója kezdődik.

A völgy alján sziklamederben kristálytisza hegyi patak hajtja fehéren tajtékzó hullámaait.

A fürdő 714 méter magasan fekszik a tenger színe felett; magas fekvéséhez képest klímája havasi. Minden oldalról magas hegyek vevén körül, a levegő magas fekvéséhez képest kellemes, enyhe.

Teljes szélcsend, idylli nyugalom, balzsamos, tiszta levegő, portól mentesség az, a mi a kászoni fürdőt jellemzi.

Egy csendes oázis ezen fürdő, a hová nem hat el a nyüzsgő sokaság idegbontó zaja. A völgy csupán csak a természet zajától hangos; ezek a hangok azonban jól esnek, éltetnek; a kászoni fürdőn az embernek igazán madárdal az ébresztője, patak csobogása, erdő zugása az altatója.

A kászoni fürdő kitünő levegőjénél, páratlan vízenél, olcsóságánál fogva igen alkalmas arra, hogy a hosszú munkában elfáradt lélek ott rázza le gondjait, felejtse el bajait, ott pihenje ki fáradalmait, s szerezzen új erőt az új munkához. A nagyobb fürdők nem felelnek meg e célnak; sokkal több bennök az izgalom, a városi zaj, lárma, semhogy a lélek a kívánt nyugalmat megtalálja s élvezhesse.

A kászoni fürdő Kézdi-Vásárhelytől 3, a tusnádi fürdőtől és Csik-Szeredától 4 óra távolságra, a brassói állomástól pedig egy napi járóföldre van.

A kászon-jakabfalvi Főkút vizének chemiai összetétele.

Chlorkalium	0·0169.
Chlornatrium	0·1786.
Jodnátrium	0·0101.
Kétszer szénsav. nátrium	2·7978.
Kétszer széns. magnesium	0·2023.
Kétszer széns. mész	2·3487.
Kétszer széns. vas	0·0167.
Aluminium oxid	0·0213.
Kovasav	0·0685.
Összesen	5·6609.
Szabad szénsav	5·0846.
Térfogata	2585·13 köbcm.
Hőmérséklet	12°C.
Fajsúly	1·00506.

A kászoni víz különösen nagy szénsav tartalma által tűnik ki; e tekintetben azzal más víz nem vetekedhetik. Szénsav tartalma 2585 köbcm., e mellett a krondorfi 773. k. c., a giesshübeli 1205 k. c., a bilini 1337 k. c. szénsav tartalommal eltörpül. Sodabicarbona- és jodtartalma a legkitünőbb alkalikus és jodos vizek sorába állítják a kászoni vizet. A kászoni víz jodtartalma 0·0101, a hirneves luhatschoviczié csak: 0·0074, a kreuznachié: 0·010. — Sokan áldják e vizet, mert jodtartalmánál fogva már sok nehéz, gyógyíthatatlannak tartott serophulosus bajnak volt gyógyítója.

A kászoni fürdőn összesen 50 jól felszerelt, egészséges szoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák napi ára 50 kr — 1 frt 20 kr. A meleg fürdő ára 50 kr, a hideg 12 kr. Élelmezés napjára

1 frt. Tulajdonos a tavasszal egy csinos lakóház s egy díszes fürdőház építését vette munkába. A munkával még a fürdősaison beállta előtt elkészülnek.

A kászoni fürdő *Balásy Lajos* megyei nagybirtokos tulajdona.

I. Kászon-impér.

Kevés hely van, melynek képe oly maradandó nyomot hagyott volna emlékezetemben, mint Kászon földjeé Csikvármegyében.

Egy bájosan szép völgy ez, virágos kertekkel, csevegő, zúgó, morajló patakokkal, virágzó falvakkal; a völgyön mint ezüst szalag kigyózik a Kászon vize tova, életet fakasztva mindenütt útjában, megöntözve a völgyben elszórt falvak határait.

A völgyre hatalmas havasok (Répáti havas stb.) tekintenek alá, fenyőerdőkkel sűrűn benőtt csúcsaikkal; ezen erdőknek befelé embernemjárta ős fenyvesek képezik folytatását, melyeknek minden egyes fája százados emlék.

A természet nem csak felékesítette, hanem a lakosok anyagi boldogulásának forrásául természeti kincsekkel is bőven ellátta e kis földterületet, a lakosok életrevalóságára bizván azok okszerű kiaknázását. Azon természeti adományok között, melyekkel ezen kis földdarab meg van áldva, nem utolsó helyen állanak a jobbnál-jobb alkális savanyú-víz források, a milyenekkel itt lépten-nyomon találkozunk. A kászon-impéri „répáti“ savanyú-víz a jók között is a legjobbak közé tartozik.

A „répáti“ forrás a völgy egy kies zúgában

tör elő Kászon-Impér községtől $1\frac{1}{2}$, a kászon-jakabfalvi fürdőtől pedig 3 óra járásnyira. A forrás vízbősége 2000 liter 24 óránként.

György József, a forrás bérlője a víznek értékét felismervén, a forrást újra foglaltatta, fedél alá hozta, nagy áldozattal Czerniczki-féle magától működő töltő készülékkel látta el, s a vizet jó minőségű, csinos kiállítású palaczkokban forgalomba hozta.

Az erdélyi és romániai közönség meggyőződésén arról, hogy a répáti víz nemcsak mint élvezeti ital kitűnő, hanem gyomorbajokban mint gyógyító ital is megbecsülhetlen: mind jobban és jobban kezdi felkarolni és fogyasztani azt. Az emelkedő forgalmat teljesen igazolja a víz kitűnő kezelése és összetétele.

A kászon-impéri répáti-forrás chemiai összetétele.

Dr. Lengyel Béla elemzése.

Nátrium bicarbonát	4.3241.
Lithium bicarbonát	0.0261.
Calcium bicarbonát	0.7371.
Strontium bicarbonát	0.0087.
Magnézium bicarbonát	1.2519.
Vas bicarbonát	0.0264.
Mangan bicarbonát	0.0007.
Chlornatrium	0.0867.
Chlorkalcium	0.0739.
Jodnatrium	0.0015.
Strontium sulfat	0.0048.
Natrium borat	0.1124.
Aluminium hidroxid	0.0006.
Kovasav	0.0598.

Összesen	6.7153.
Szabad szénsav	2.2188.
Térfogata	1129 köbcm.
Hőmérséklete	7.4°C.

Az elemzésből kitűnik, hogy a répáti víz egyike a legjobb égvényes savanyúvizeknek, a melyben lényeges alkotórészek a nátrium bicarbonát, a borsavas natrium és szénsav. A répáti vízben a félig kötött szabad szénsav egyúttvéve csaknem háromszor annyi, mint a luhi Margit-forrásban.

II. A kászon-jakabfalvi „Felső-forrás.”

Ezen csak nem régiben felfedezett forrás a kászon-jakabfalvi fürdő közvetlen szomszédságában egy sziklaüregből buzog fel. A forrás rendkívül gazdag; fölösleges víze egy sziklába vágott csatornán vastag sugárban ömlik ki. A víz kristálytisztas igen kellemes ízű; a rövid időközökben hatalmas buborékokban előtörő szénsav-gázok mintegy forrásban tartják azt.

A kászon-jakabfalvi „Felső-forrás” kémiai összetétele.

Dr. Lengyel Béla elemzése.

Chlornatrium	0.1671.
Calcium sulfat	0.1183.
Natrium bicarbonát	1.9633.
Calcium bicarbonát	1.2955.
Magnesium bicarbonát	0.3978.
Vas bicarbonát	0.0515.
Aluminium hidroxid	0.0014.
Kovasav	0.0741.
Összesen	4.0790.
Szabad szénsav	2.8552.

Az elemzés tanúsága szerint a kászon-jakabfalvi „Felső-forrás” víze az égvényes vasas savanyú vizek közé tartozik. Natrium bicarbonát tartalma a víznek javára válik, mert a vastartalommal együtt ez, valamint a nagymennyiségű szabad szénsav teszi orvosi használatra alkalmassá.

III. A hosszú-aszói savanyúvíz.

Hosszúaszó község határában egy gazdag savanyúvíz forrás buzog fel, melynek vizét kitünő tulajdonságainál fogva már az ötvenes évek óta meggyeszte iszszák az emberek.

A forrást a tulajdonos községtől Gözsy Árpád csikszeredai gyógyszerész bérbe vevén, vizét, tetemes áldozatok árán, az idegen vizek beszívargása ellen biztosította s így most már teljesen úgy kapja, a mint az a természet műhelyéből kikerül: üdén, kristálytisztán, a szénsav-gyöngyöktől pezsgőn.

A vizet megvizsgálván, azt a legtisztább, szénsavban, lithiumban gazdag, szállításra alkalmas égvényes savanyú víznek találtam. Felette kíváncsú volna, hogy szakkörök úgy a kászon-jakabfalvi „Felső-forrást,” mint a hosszúaszóit, a legnagyobb figyelemben részesítsék; méltó reá mind a kettő. Hisszük, hogy dr. Molnár József, a megye egészségügyének érdemeiben gazdag intézője, ki már annyit tett a megyei fürdők és ásványvizek ügyében, meg fogja találni a módot arra is, hogy ezen élvezetre és orvosi célokra egyaránt kitünő vizek ne vesszenek el a nagy közönségre nézve, hanem mielőbb értékesíttessenek a tulajdonos községek és a szenvedő emberiség javára.

Kérő.

A kérői fürdő Szolnok-Dobokamegye Kérő községének határában, a Kolozsvárról Szamosujvárra vezető országút mellett fekszik. 257 méter magasan a tenger színe felett. A fürdőhöz legközelebb eső vasúti állomás Szamosujvár. Szamosujvárról tizenkét perc alatt két oldalról fasorral szegélyezett árnyas séta-úton gyalog is kényelmesen el lehet jutni Kérőbe. Ugyanonnán óránként társaskocsi közlekedik a fürdővel.

Kelet felől, a fürdővel szemben, az országút másik oldalán a Szamos folyó kigyózik el. A folyó partjain és a holt ágak között levő szigeteken pompás ligetek vannak, melyek mind megannyi kellemes sétahelyek.

A fürdő háta mögött nyugat és észak felől merészebb alkotású hegyoldal emelkedik, melynek árnyékos fáit, mogyoró berkeit és pázsitos tisztásait oázissá varázsolják a fürdő területét a mezőségnek különben egyhangú vidékén.

E hegy lábánál buzog fel egymástól csekély távolságra a két kénes forrás. A forrásokat — melyektől már néhány lépésnyire határozottan kivethető a kénhydrogén szag — fedél védi a légköri csapadékok befolyása ellen.

A kérői kénes forrásoknak gyógyító erejét

már régóta ismerik a környék lakói. Ezen források szolgáltatják a vizet a meleg fürdőkhoz; ezek képezik a csinos kis fürdőtelepnek úgyszólván középpontját. A kérii fürdön a főgond a fürdő-gyógy-módra van fordítva, majdnem kizárólag erre szolgál a két forrás.

A fürdő-telep egyszerű, de csinos és jól gondozott parkban elhelyezett néhány köépületből áll; ezekben vannak a lakószobák, a vendéglő s a kényelmesen berendezett fürdőszobák (12 szoba 22 káddal). Ha a fürdővendégek a fürdőtelepen nem kapnak lakást, a városban jó és olcsó lakásokhoz juthatnak.

A kérii fürdőt eddig csak a közel vidék lakossága látogatta, melynek a fürdő kedvencz kiránduló-helye; pedig kies vidéke, üde levegője, a jó közlekedési viszonyok s mindenek felett ritka és hatásos vize mind megannyi tényezők arra, hogy itt jelentékeny fürdő-élet fejlődjék ki.

A fürdő környékének földtani szerkezete nagyon egyszerű; azt — eltekintve az alluvialis képződményektől — az ifjabb harmadkor üledékes kőzetei alkotják. Agyag, márga, meszes homok és trachittuff-rétegek váltakozva tárulnak fel mindenütt. E réteg-csomó a fürdő közvetlen közelében egy K.-Ny. irányú vetődést mutat. A vetődés által a rétegek DKD-re döltek, s ebben leli magyarázatát a két gyógyforrás helyzeti viszonya. A réteg-csomó vetődése és dölése különben a fürdőhely tájképi kinézésére is előnyös volt, a mennyiben annak Ny. és E. felől merészebb configuratioju keretet emelt. (Dr. Mártonfi.)

A fürdő tulajdonosa és állandó orvosa dr. *Zakariás Főzsef* országos fegyház-orvos.

A tulajdonos a források egyikét báró Bánffy

Dezsőnek, Besztercze-Naszód és Szolnok-Doboka megyék az időszerinti érdemes főispánjának tiszteletére — *Bánffy*, a másikat *Czakó*-forrásnak nevezte el.

A kérii ásványvizek chemiai összetétele.

(Dr. Hankó Vilmos elemzése.)

	<i>Bánffy.</i>	<i>Czakó.</i>	
Chlornatrium	1.7681	1.1106	grm.
Chlorkalium	0.0290	0.0294	"
Chlorlithium	0.0030	0.0012	"
Natrium sulfat	0.0998	0.1065	"
Natrium carbonat	0.3923	0.7640	"
Vas carbonat	0.0032	0.0101	"
Mangan carbonat	0.0097	0.0116	"
Calcium carbonat	0.0367	0.0511	"
Magnesium carbonat	0.0119	0.0078	"
Kovasav	0.0439	0.0203	"
Összesen	2.3976	2.1126	"
Szabad szénsav	0.4043	0.1931	"
Kénhydrogén	0.0238	0.0122	"
A víz fajsúlya	1.00278	1.00224	"
A víz hőmérséklete	10° R.	10° R.	

A mint az elemzés eredményéből kivehető, a kérii Bánffy- és Czakó-források vize a ritkán előforduló hideg, sós kénes ásványvizek közé tartozik. E vizekben a kénhydrogéntől és a konyhasótól eltekintve lényeges alkotó részek: a glaubersó, a natriumcarbonat és a vascarbonat. E források vize összetételükhöz képest a *szobránczi*, *Harrowgate* hirneves angol fürdő és *Lostorf* ismert svájcz fürdő vizei mellett igen előkelő helyet foglal el.

A kérii ásványvizek eddig még tüzetesen nem voltak vizsgálva; az eddigi tapasztalatok, különösen a tulajdonosnak hosszú orvosi tapasztalata szerint, a rheumatismus és az általa okozott minden-

nemű izomzati és ízületi bántalmak, scroph. fekélyek és daganatok, az idült bőrbántalmak azok a kóralakok, a melyekben a kérői fürdőt sikeresen igénybe szokták venni. Legujabban egy idült hörgővérzésben szenvedő beteg minden belső szerelést félre dobva a kérői vizet kezdte belsőleg használni; vérzése többé nem jelentkezett. (Dr. Zakariás.).

A fürdőn 9 kényelmesen bobutorozott szoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák napi ára 30 kr—1 frt. Fürdő: 45 kr. Elelmezés (reggeli, ebéd, vacsora): 1 frt—1 frt 50 kr.

A fürdő-telep közvetlen közelében szebbnél-szebb kiránduló helyek vannak. Hogy ezek között a magyar örménység csinos, tiszta, rendezett metropolisa: *Szamosújvár* a fürdőzők legkedvesebb kiránduló helye, talán emlitenem sem kell. Szamosújvárnak legkiválóbb nevezetességei: az országos fegyencz-intézet, piaczi templomának Rubens-oltárképe és pompás sétatere; ezen sétatér páratlanul áll az erdélyi részekben. Említésre méltó kiránduló-helyek továbbá: a *deésaknai sóbánya* és *sós-fürdő*, a *bonczidai kastély* remek parkjával és a szárnnyasokban gazdag *cseget-tó*.

Kiruly.

Udvarhelymegye északkeleti határán, a lövétei erdőségek rengetegei között, a Tolvajos patak egy katlanszerű völgyében van elrejtve a régen híres, most elhagyatott kirulyi fürdő.

Székelyudvarhelytől, mint utolsó vasuti állomástól négy óra járásnyira van a fürdő. Utunk Betlenfalva, Fenyéd, Máréfalva, Homoród-fürdő, Kápolnás, majd Szentegyházas Oláhfalu mellett vezet el.

Ha Udvarhelyről kocsin indultunk, ajánlatos Oláhfaluban erősebb szekeret fogadni, melylyel a most következő meredek erdei úton biztosabban haladhatunk.

A tulajdonos Lövéte községtől másfél óra alatt lehet elérni a fürdőt.

A fürdő-telep néhány egyszerű lakóházból, egy tükör-fürdőből és egy ivó borvíz-kútból áll csupán. A fürdő fekvése bámulatos szép. A telep a völgyön letörtető patak egyik oldalán terül el. A völgyet égbe nyúló sziklás erdős hegyek környezik, oly magas hegyek, hogy az ember szeme elől úgy szólván elzárják az eget. A völgyet bezáró hegyet balról óriási bükkerdő, a jobb oldalon kimagaslót a legszebb fenyőerdő takarja. Az erdők zöldjéből hatalmas sziklaszálak nyulnak ki; ilyen

a Sóllyomkő, mely épen a fürdő felett tör ki magasra.

A völgy élete a kristálytisza patak, mely hangos lármával rohan sziklaágyában alá. Ez a völgy egyetlen lármája.

Fürdő vendégek nem egyszer láttak őzet a patak partján, mely lejött az erdő zajából, hogy itt háborítatlanul élvezze a völgy nyugalma, s hogy szomját oltsa a patak kristály habjaiban.

A múlt század végén sokan látogatták a kirulyi fürdőt, és pedig nemcsak magáért a fürdőért, hanem vadakban (medve, vaddisznó) gazdag környezetéért. 1762-ben gr. Lázár Jánost annyira elragadta a fürdő természeti szépsége, hogy latin versekben énekelte meg azt; a verseket Bajtai r. kath. püspöknek ajánlva ki is nyomatta.

A negyvenes és ötvenes években a vidék szélességének kedvencz fürdőhelye volt Kiruly. Többen házat is építettek ottan maguknak. E házak azonban jobbra elpusztultak. Most leginkább segesvári, medgyesi és kőhalmi szászbirtokok keresik fel a kirulyi fürdőt. A kirulyi fürdőn vendéglő nincs; a vendégek teljes konyhafelszerelést visznek magukkal; sokan apró marháikat, bivalyaikat is lehajtatják oda.

A kirulyi ásványvizek kitünő vasas savanyú vizek. Idegbetegek, vérszegények, rheumatismusban szenvedők nem egyszer találták meg a kirulyi vízben gyógyító orvosságukat. A vizek gyógyító erejét még fokozza a legkitünőbb erdei levegő.

Kiránduló helyek. A Vargyas-patak völgyében egy sziklahegyből ásít felénk az almási csapó-barlang. Oriási sziklaüreg ez, mely környezetének vadregényessége, terjedelme, díszítésének szépsége által elragad. A barlangnak csak előcsarnokában

ezer embernél több fér el. Az előcsarnokon kívül több csarnok van, melyeket szűk folyósok kötnek össze. Az egésznek hossza meghaladja a 400 ölet. A nép képzelődése a barlang minden zugát, minden cseppkő alakzatát a rege varázsával vonta be. A tatár dúlások idejében nem egyszer nyújtott az almási barlang menedéket a lakósoknak.

A *Lobogó-fürdő*. Szentegyházas Oláhfalutól egy negyed óra járásnyira van a *szentkeresztbányai vasbánya és vasmű-telep*. A telep felső részében találjuk a híres Lobogó-fürdőt. A fürdő egy kis telepet képez lakóházakkal, vendéglővel, fürdőházzal, tükörfürdővel, ivó-borvíz kútakkal. A fürdő vize egy sziklának két szomsédos nyílásából buzog fel. Az egyik nyíláson előtörő víz meleg, a másikon felbuzogó hideg. A két forrás kellemes, langyos (20°R) vízzel tölti meg a medenczét. A medenczéből rohamosan felszálló szénsav állandó mozgásban tartja a víz felszínét.

A fürdő közvetlen környezete kopár; de 10 percznyi távolságra gyönyörű fenyvest érünk. A Lobogó-fürdő langyos vasas savanyu vizét sokan használják a vidékről. Egy szoba ára egy hétre 3—4 frt. Ebéd 60 kr. Vacsora 35 kr. Reggeli 10 kr. Hideg-fürdő zuhanynyal 10 kr. Meleg-fürdő 40 kr. Fürdő-díj családonként 4 frt.

A fürdő Szentegyházas Oláhfalu tulajdona.

A *Dobogó-fürdő* (Székely-Füred). A Lobogó-fürdőtől alig néhány percznyi távolságra van a *Dobogó-fürdő*; egyik vize a föld méhéből a paripa vágatását eszünkbe juttató dobogó-zajjal törtet elő. A fürdő-telep — melyet ujabbán Székely-Fürednek is neveznek — egy pompás fenyvessel borított, bájos völgy ölén terül el. Ilyen lehetett a szép Tusnád gyermek éveiben! Felséges fekvés,

pompás fenyves-erdő, kitünő vizek, étheri tiszta-ságu levegő!

A fürdő medencze, melyet kitünő vasas savanyu víz tölt meg, kőbe van foglalva. Ivó-borvíze a patak szikla medréből tör elő nagy erővel. A telep néhány uri lak képezi csupán. A fürdő Ugron Gábor képviselőnek tulajdona és tuskalanuma.

K o l o z s.

Kolozs mezőváros Kolozsmegyében, Kolozs-vártól három órányira (kocsival), a kolozs-karai vasúti állomástól 30 percnyi távolságra fekszik.

Kolozs néhány geographiai tankönyvben úgy szerepel, mint sóbányákkal és sósfürdővel bíró mezőváros. A sóbányákat évtizedek óta nem művelik; a nép által Dörgő-nek nevezett nagy sóstót pedig, a mely a város végén elterül s mely a bányák művelése idejében fürdésre kényelmesen be volt rendezve, teljesen elhanyagolták.

Zabulik László polgármester érdeme, hogy a fürdőt nemcsak visszahelyezte régi állapotába, hanem azt jelentékenyen ki is bővítette.

A tó medencze-anyagát képező sósziklába fülkéket vágatott, melyeket igen czélszerű módon nők és férfiak részére elkülönített, csinos vetkező szobákkal (összesen 48-al) ellátott tükör-fürdőkkel alkíttatott át. A sósvíz lemosására mindkét részen hideg forrásvíz-zuhany áll rendelkezésre. Az uszók számára egy 300 □ öl területű uszó-helyiséget rendeztetett be a tükör-fürdőkkel kapcsolatban. Itt együtt fürödnek nők és férfiak.

A tó környéke parkozva van; a park gondos ápolásban részesül. Az idegen vendégek számára a fürdő közvetlen közelében csinos vendéglőt épí-

tettek; ha a fürdő-telepen a lakások el vannak foglalva, a vendégek könnyen találhatnak jó és olcsó szerényebb igényeket kielégítő lakásokat és ellátást a város lakóinál.

A tónak állandó kifolyása van.

A tó a kincstár tulajdona; az 1885-dik évben a tulajdonos kincstár egy forint évi bér mellett átengedte azt a városnak 18 évi használatra.

A fürdő-telep berendezése Marchhart Józsefnek, a m. áll. vasútnak kitűnő főmérnökének terve szerint történt.

A kolozsi fürdőt a múlt években igen sokan látogatták; a vendégek törzskarát természetesen a vidékbeliek és a kolozsváriak képezték. Ha a város a megkezdett úton tovább halad, és a modern igényeknek megfelelőleg szerelik fel a telepet, semmi kétség nincs benne, hogy Kolozs az erdélyirészek látogatottabb fürdőihez fog tartozni, a mint ezt kitűnő vize, jó levegője meg is érdemli, könnyű hozzáférhetősége lehetővé is teszi.

Mint minden jóra való fürdőben, úgy a kolozsiban is gondoskodva van arról, hogy a fürdővendégeknek az ott tartózkodás üdítő szorakozások által kellemessé tétessék.

A fürdő használatára nézve felvilágosítást a városi orvos ad; ugyan ő orvosi tanácssal is szívesen szolgál.

A tó vize tiszta, szagtalan; íze erősen sós.

A kolozsi sósfürdő vizének chemiai összetétele.

(Dr. Hankó Vilmos elemzése.)

Chlornatrium.	219.5377	gm.
Calcium sulfat	3.2957	„
Chlorcalcium	2.4938	„
Chlormagnesium	1.0014	„
Chlorkalium	0.3199	„

Chlorlithium	0.0698 grm.
Natrium sulfat	0.0772 "
Vas carbonat	0.0263 "
Mangan carbonat	0.0309 "
Kovasav	0.0173 "
Jod	nyomok.
Összesen	226.8700
Félig kötött és szabad szénsav	0.0998
A víz fajsúlya	1.17492
A víz hőmérséklete	18.5°C.

A mint az elemzés eredményéből kitetszik, a kolozsi fürdő véze a legerősebb hideg sósvízek közé tartozik, a melyben a könnyhasótól eltekintve lényeges alkotórészek: a calciumsulfát, magnesium, calcium és lithium-chlorid, s vascarbonat.

Összetételéhez képest e víz Európa legkoncentráltabb sósvízei közé tartozik; a *halli* és *reichenhalli* (Edelquelle) vizek mellett igen előkelő helyet foglal el.

Mindazon esetekben, a hol erős sósvízek, az ugynevezett Soolé-k ajánlatnak, jó sikerrel lehet a kolozsi sóstó vizét is alkalmazni: nevezetesen idült izzadmányok felszívódásának elősegítésére, különösen mellhártya, hashártya és méhkörötti izzadmányoknál, továbbá scrophulosisnál, kiválóan mirigy- és csont-görvélyességnél, nem különben csúsz- és köszvény ellen.

A vendéglőben az egyes szobák ára 40 kr, a kettőseké 80 kr. A H. Veres Károly-féle házban, melyet egy gyönyörű parkban fürdővendégek számára építtetett tulajdonosa, az egyes szobák ára 60—80 kr. Az étkezés naponként 80 kr — 1 frt.

A kolozsi-Tolnay gyógy-forrás.

Ott, hol a magyar államvasútak vonala Virágosvölgy felé kanyarog, Kolozs-Karától számítva

a harmadik alagútban egy kristály tiszta vízű forrás tör elő.

A magyar államvasútak kolozsvári üzletvezetősége a kérdéses forrásban ásványvizet ismervén fel, Berényi József főfelügyelő és Marchart József főmérnök kezdeményezésére kőmedenczébe foglaltatta azt, s a magyar államvasútak az időszerinti érdemes igazgatójának Tolnay Lajosnak tiszteletére *Tolnay-gyógyforrás* névvel ruházta fel.

A Tolnay-gyógyforrás vizének chemiai összetétele.

Dr. Hankó Vilmos elemzése, 1883.

Natrium sulfat	5·7288	gram.
Natrium carbonat	1·8057	"
Calcium carbonat	0·2292	"
Magnesium carbonat	0·2191	"
Chlornatrium	0·0222	"
Chlorkalium	0·0212	"
Kóvasav	0·0139	"
Vascarbonat	0·0107	"
Aluminium oxyd	0·0052	"
Chlorlithium	0·0036	"
Összesen	8·0596	
Félig kötött és szabad szénsav	0·3368	
A víz hőmérséklete	3·5°C.	
Fajsúly	1·00613	

A forrás bősége 24 óra alatt 300 liter.

Az elemzés adataiból következtetve a „Tolnay-forrás” vize a glaubersósvizek közé tartozik; mint ilyen egyetlen képviselője Magyarországon ezen ásványvíz csoportnak; „a kolozsi Tolnay-gyógyforrás,” mondja *Chyzer Kornél*, a nagyérdemű balneologus és kitünő orvos, „mint égvényes glaubersósvíz hivatva volna a marienbadi forrásokkal vetekedni, ha bővebb volna és nem vasuti tunellben fakadna.”

Korond.

Udvarhelymegyében a Korond vizének völgyében terül el „*Erdély Gleichenberg*“-je, a híres *korondi fürdő*.

Székely-Udvarhelytől — mint utolsó vasúti állomástól — két és fél óra alatt érünk a fürdőre. Utunk a Sós-patak, majd a Nyikó völgyén vezet keresztül; innen a két Küküllő közt vízválasztót képező Kalondán is áthaladva a Korond gyönyörű völgyébe jutunk.

E mosolygó, szép völgyben fekszik árnyas ligetektől környezve a korondi fürdő-telep, Korond falutól egy negyed óra járásnyira s 534 méter magasan a tengerszine felett.

A fürdő felett a *Firtos* emeli fel vár-omladékkal koronázott szikla fejét; odább a *Fiastető*, oldalában — a Mária-napi bucsúiról híres *Agyha* falu, az erdélyi részek legmagasabban fekvő községeinek egyike.

A fürdővel szemben egy nagy részt fenyvessel borított hegy vonul el; középen a *Hollókő*, egy viruló zöld erdőbe ékelt hatalmas sziklaszál. A két hegysor között kanyarog vidám csevegéssel a Korond vize tova.

A fürdő telep a víz balpartján a hegyalján és a hegy oldalon terül el; fölötte szép cserjés. A

telep középpontja a csinos sétatér, fákkal, fenyő-csoportokkal, virágokkal; a sétatért kellemes házacska szegélyezik. A házakra árnyas fák lombkoszoruja borul. Itt van az étkező termekkel, báli helyiséggel s néhány lakószobával ellátott nagy vendéglő is. A többi lakó ház a sétatér fölött, a hegyoldalon van festői rendetlenségben szétszórva.

A sétatérből kinyúló séta-utak a házak között kanyarogva átfutják az egész fürdőt, egész a vadvirágoktól illatos mezőig.

A korondi fürdőnek maga a természet olyan kedvező helyet jelölt ki, a melynél alkalmasabbat, szebbet keresve sem lehetett volna találni. A fürdőt körülvevő magas hegyek minden kellemetlen levegő-áramlást visszatartanak. A levegő enyhe, kellemes meleg. A szél Korondon ismeretlen.

Ivóforrása a telep dél-nyugati részén, a Lópágy alján, árnyékos fáktól körül vett helyen buzog fel; ezt ott helyben fejt meleg kecsketejjel isszák a mellbetegek.

Az ivó-forrástól harmincz lépésnyire vannak a *fürdő-források*; mindkettő vasas savanyúvíz. Egyik forrás a kőmedenczébe foglalt tükör-fürdőt táplálja, a másik a meleg-fürdőket (8 szoba, 14 káddal).

A fürdővel szemben levő hegyoldalon van a hideg *sósfürdő*; víze 17.5 fokú sós-savanyú víz. Ize erősen sós; gyantás-szagú, tejfehér színű, szénsavban igen gazdag. A sós-fürdő kettős tükör-fürdő, vetkező szobákkal körülvéve.

A korondi ivó-forrás chemiai összetétele.

(*Pataki S. elemzése 1817.*)

Chlornatrium	0.0430 grm.
Natrium sulfat	0.1615 „
Natrium bicarbonat	0.1622 „
Magnesium bicarbonat	0.3493 „

Calcium bicarbonat	0.9075	gm.
Vas bicarbonat	0.0394	"
Kovasav	0.0143	"
Aluminium oxyd	0.0430	"
Összesen	1.7202	"
Szabad szénsav	1.5410	"
Térfogata	678.6	köbc.
Hőmérséklet	12.5°C.	
Fajsúly	1.0020	"

A víz hatása tüdő- és lélekzési bajokban a csodával határos. Nem egyszer történt, hogy Gleichenbergből reménytelenül elbocsátott tüdőbetegek Korondon teljesen felépültek. Nem egy esetet tudok magam is, hogy az orvos kimerítve tudományát Korondra küldötte betegét — meghalni. Köhögéstől, láztól gyötörve, roncsolt tüdővel, ziháló mellel alig vergődött át a nehéz úton. A beteg hozzá tartozói el voltak készülve a legrosszabbra is; minden perczben várták a megszabadító halált, csak arra kérték istent, hogy a szabadulás ne nagy és hosszantartó szenvedés ára legyen. A korondi víz rövid használata után a baj fejlődése megállott, később javulás 8—10 hét elteltével teljes gyógyulás következett be.

A hetvennégy esztendővel ezelőtt végzett elemzés nem ad felvilágosítást a víznek ezen páratlan gyógyító erejét illetőleg. Az ivóvizet még vérszegények, gyomorbetegségek, csontbetegségben sinlődő gyermekek is nagy sikerrel használják. A fürdők használata után pedig leginkább a csúszos betegségek gyógyulnak.

A fürdő-telepen lévő tizennyolcz házban összesen százötven szoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák berendezése azonban a következő igényeket alig elégíti ki. Az egyes szobák ára havonként 10—18 frt; a kettősöké 30—36 frt;

a hármaské 30 frt. A hideg-fürdő ára 10 kr., a meleg-fürdőé 40 kr. A koszt a nagyvendéglőben jó és olesó. A bérkocsi ára Udvarhelytől a fürdőig 4—5 frt.

Kiránduló-helyek: a *Firtos-hegy*, Firtos várának omladékával. A tiz percznyi távolságra levő *Arcsó-liget* gyönyörű lombos fákkal, pihenő helyekkel, *Parajd*, gazdag sóbányaival és gyujtófa-gyárával. A fürdőtől tizenöt percznyi távolságra van a *Csiga-hegy* (rakodó-hegy); az út ide országúton, illatos mezőkön, ringó kalászosok között vezet; egyszerre előttünk a Csiga-hegy, egy, a szivárvány minden színeiben tündöklő, csillogó szikla-domb alakjában.

A csillogó anyagot az alatta buzogó sósforrás rakta le; ugyanez szaporítja óráról-óra a dombnak tömegét. A fürdő-vendégek a csepegések alá virágszálakat, virágbokrétákat, kosarakat helyeznek, melyeket kemény kéreggel von be a vízből kiváló aragonit.

A hegyoldal mentében fakadó sós-források mind ilyen kéreg képző tulajdonsággal bírnak; vizükből a calcium carbonat sárga, kékes fehér, szederjes, kékeszöld, szürke, hagymazöld színű aragonit-kéreg alakjában válik ki. Csiszolva a korondi forráskő nagyon szép és bátran versenyezhet a karlsbadi Sprudel üledékével, az ugynevezett Sprudelstein-nal, melyet az élelmes csehek apró dísz tárgyaknak csiszolnak föl és a fürdő látogatóknak jó pénzért eladnak; a mi kitűnő nyersanyagunk egész halmokban hever használatlanul. *)

Ilyen kiránduló hely továbbá a *Bonis-pinczéje*; egy sziklaüreg ez a fürdő közelében, melyben a

*) Koch Antal: Erdély közeteiről.

mult század elején egy remete vezeklés és imádkozás között élte le életét. Mohával rakta ki a barlang belsejét, s köfeszületet állított az üreg közepébe.

Pósta helyben; táviró Székely-Udvarhelyen.
Fürdő-orvos: dr. Fuchs Vilmos körorvos.

Kovászna.

Kovászna Háromszékmegyében, a Keleti Kárpátok lábainál terül el, 560 méter magasan a tenger színe felett.

Útunk oda, a földvári vasúti állomástól Előpatakon és Sepsí-Szent-Györgyön keresztül hat óráig tart. A folyó év (1891) nyarán a háromszéki vasút elkészülvén, az utolsó vasúti állomás Sepsí-Szent-György lesz; innen három óra alatt juthatunk el Kovásznára. A jövő esztendőben (1892) vasúton mehetünk egész Kovásznáig.

Mindjárt útunk kezdetén kitarul előttünk a gyönyörű háromszéki róna, a melyen a meddig a szem csak ellát aranyszemektől nehéz arany kalászt ringat a szél. A kalászhossz végtelensége egy folyó-arany tenger benyomását teszi az emberre, a melynek tükrében ezer, meg ezer hullám reszket.

A szemhatáron falvak jelennek meg. Közelükbe érve feltűnik előttünk a nagy rend és tisztaság; tisztaság a lakosok ruházatában, tisztaság és rend a házakban, a belső telkeken és azok körül; feltűnik előttünk a házak díszítése, a földnek, minden talpalatnyi földnek kitűnő megművelése, értékesítése. Legalább két kimagasló és kitűnően gondozott épületet találunk itt minden faluban; egyik az isten háza, a másik az iskola; meglát-

szik rajtuk, hogy a hány ember a faluban, annyi az őrizője és gondozója. Így van ez minden háromszéki székely faluban. Mindennél jobban jellemzi ez a mi józan gondolkozásu, hangya szorgalmu, kiváló ügyességü, utánozhatatlan képességü népünket: a székely népet. Ezen tulajdonságok, meg a páratlan vendégszeretet, az idegenre sohasem tévesztik el hatásukat; egyéni jellemvonása ez a székelynek, a mely vonz s honvágyat fakaszt az ember lelkében.

Ott *Zágon*, a legnagyobb székelyfalvak egyike, a hova Mikes Kelemen, Rákóczy Ferencznek bújdosásában hű kísérője, keserves hontalanságából egyre visszavágyott. Amott *Papolecz* messzire fénylő tornyaival; emitt meg *Körös* Körösi Csoma Sándornak, a nagy ázsiai utazónak születéshelye.

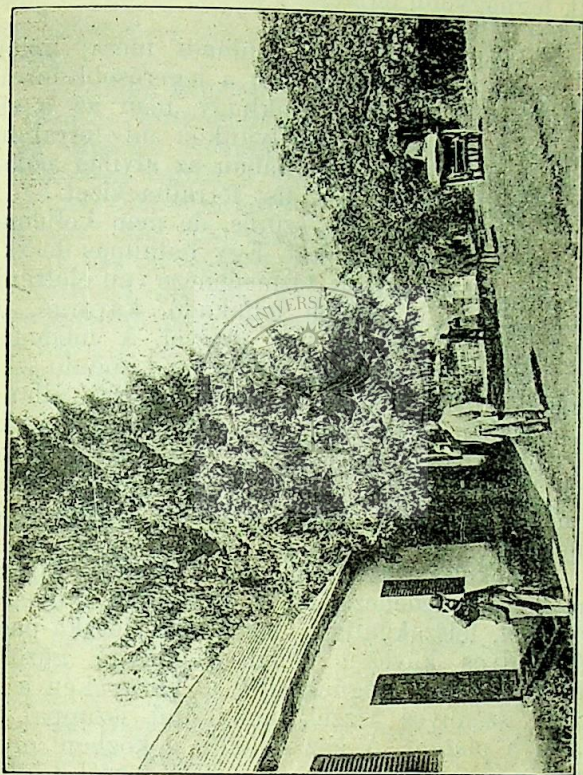
A határszéli hegyek erdőségei közül egyre élesebben válnak ki az alatta hosszan elnyúló Kovásznának takaros házai. Nemsokára Kovásznán vagyunk.

Kovászna mintegy négyezer lakóssal bíró székely község, mely fárasztó hosszúságban húzódik el az erdős hegyek tövén. Egyik szélén síkság, mely a távolban összeolvad az éggel, a másik részén sötétzöld fenyvesek. Gyönyörű vidék, az alföld nyílt derűjének s a hegység fenségének összhangjával.

A község tulajdonképen két részből áll. Kovásznából és a vele összeforrott Vajnafalvából. A havasok közé mélyen felnyúló völgyből a Kovászna vize törtet le, hangos csattogással. A tisztavízü patk a községét hosszában kétfelé szeli.

A messzire fehérülő tiszta, csinos házak a ragyogó templomtornyok, a házakat körül övező gyümölcsösök egy kellemes kis székely község be-

nyomását teszik inkább az emberre, mint egy nagy jövőre hivatott fürdő-telepét; azt meg éppen semmi

Kovácsná.
(Mikes fürdő.)

sem árulja el, hogy Európa leggazdagabb szén-savgáz forrásainak tövében vagyunk.

A piaczon egy diszes, tornyos, s faczifrázatok-

kal ékesített épület vonja magára figyelmünket. Ha nem figyelmeztetnének rá, az épület homlokzatáról is leolvashatnók, hogy Erdély földjének egyik legnagyobb természeti nevezetessége: a *Pokolsár* előtt állunk.

Az épület belsejében különös moraj hallatszik, hasonló ahhoz a melyet a legerősebb forrásban lévő víz támaszt; csak hogy nem az a vízmennyiség, a melyet tűzhelyünkön mi forralunk. Mintha boszorkány konyhában az alvilág pokoli tűzénél titkos célra száz üst forralna vizet.

Belépve sajátságos szúrós, de nem kellemetlen szag üti meg orrunkat. Egy hatalmas deszkafallal két részre osztott vízmedence van előttünk; a Pokolsár ez, tombolva felfakadó, kavargó, örvénylő, zúgó, forrásban lévő vizével. A medence falából óriási erővel, nagy tömegben kitóduló szén-savgáz dolgozik itten; ez a vizet nemcsak állandó hullámozásban tartja, hanem a medence falát képező agyagpalát megpuhítva, összezúzva, felkavarva hamuszürkévé is teszi. A szén-sav a kör lég-nél nehezebb lévén, állandó gágréteg borítja a víz felületét.

A pokolsár vize, mint egy háborgó vulkán néha kicsap medencéjéből s elöntéssel fenyegeti környékét, felszakgatja a medence deszkapadozatát, súlyos köveket dobál, gomolygó gőzöket lövel ki, melyek megnehezítik a környéken a lélekzést, szennyes vízzel, hamuszínű iszappal borítja el a piacot. A gáz fejlődés e közben olyan nagy és rohamos lesz, hogy a fojtó gáztól a fürdő-épületbe lépni nem lehet; a fürdő felett elrepülő madarak pedig élettelenül zuhannak a vízbe alá. A három-négy napig tartó eruptio egész tartama alatt morajló zúgás hallható a Pokolsártól még

100 méternyire is; olyan forma, mint a medenceze alá zárt szörnyeteg lihegése. Nemsokára visszahúzódik a víz és ismét csendes lesz. A kitörés után tátongó tölcser marad a medenceze helyén, a melynek betömésére több száz szekér kő is alig elegendő.

Az ilyen kitörések már jelentékeny epizodok a Pokolsár történetében; esodájára is járnak az egész vidékről. Századunkban 1837-ben, 1856-ban és 1885-ben voltak a Pokolsárnak nagyobb kitörései. Az 1837-diki kitörés előtt a víz kristálytiszt volt, ez idő óta szennyes hamuszürke; azóta nem is tisztult meg többé soha *)

Mint a látvány, a melylyel e kiváló természeti nevezetesség az embert gyönyörködteti, oly bámulatos a víz gyógyító ereje. Csúzos bajban elgyötört, köszvényben nyomorékká vált, idegbajban sinlődésre kárhoztatott nem egyszer kapta vissza a Pokolsár vizének használata után testének, tagjainak, idegeinek előbbeni épségét, rugalmasságát.

A tükör-fürdőket kényelmesen berendezett
vetkező szobák veszik körül. A víz iszapjának le-
mosására kristályvizű zuhanyok állanak rendelkezésre.

A meteorologiai jelenségek (eső) észrevehetőleg módosítják a Pokolsár szénsavmennyiségét; esőzések után a szénsav-réteg a vízszín felett a szokottnál magasabb lévén, a fej könnyen juthat a szénsav fojtó légkörébe. A fürdésnél ilyenkor a legnagyobb elővigyázat ajánlatos. A fürdő után szükséges mozgást a vendégek a Pokolsár közepében, a patak mentében készített igen csinos sétányon végézik.

*) Dr. Benkő G.: A kovásznai Pokolsár és legújabb eruptiója.

A Pokolsár nem az egyedüli ásványvíz- és szénsavforrás Kovásznán. Csodálatos hely ez! Minden magántelken pompásabbnál pompásabb vasas savanyúvízforrás, gázkiömlés. Az ásványvizekből a legtöbb helyen melegfürdőt készítenek az azon háznál szállásoló vendégek számára. A vizet üstökben, vagy izzó kövekkel melegítik.

„Mintha kitörni akaió vulkánon feküdnék a falu; idő változásoknál az egész völgy vitriol szagot gőzölög a földszínre, s a pinczék mintha párolognának, a kutak, pinczék gőzzel telnek el, melyek a madarakat megszédítik. Egér itt nem tanyázik.“*)

A fürdőtelep tulajdonképeni középpontja fenn Vajnafalván, a fürdő számára megvásárolt Mikes-féle telken van. A Mikes-telek gyönyörű park, barátságos, mosolygó lakóházakkal, zenepavillonnal, árnyékos sétahelylyel s az u. n. *Mikes-fürdővel*. A Mikesfürdő zuhanyokkal és csinos vetkezőszobákkal ellátott kettős tükör-fürdő, a mely fölé az év tavaszán díszes épületet emeltek. A fürdő közelében van a *Czifra kút*; vasas savanyú vizét ivásra használják.

A Mikes-telek szomszédságában lévő — egész az erdőig nyúló — Apor-telken fürdővendégek villákat építenek. Egy pár év leforgása alatt egész villa-kolónia fogadja itten a látogatót.

Fennebb a völgy kétfelé nyílik; az egyik völgy-nyílásban, pompás erdős környezetben az élvezeti- és gyógyító víznek egyaránt kítűnő *Horgács-kútra* akadunk. A víz kőmederből csurog alá; a kútat fedélzet védi a légköriek hatása ellen. Vize széles Erdélyben keresett áruczikk.

*) Kőváry L.: Erdély földje ritkaságai. 1853.

A másik völgynyílásban szép lombos erdő tövében van a *sós-fürdő*. Kettős tükörfürdő ez, mely fölé a folyó évben nagy gonddal berendezett díszes épületet emeltek. Közel van ide a *Galambok-kútja*; vize kitünő alkali-sós savanyu víz forrás; összetételéhez képest előkelő helyet foglal el a gleichenbergi és seltersi vizek mellett.

Vajnafalván van még a *gáz-fürdő* (gőzölő) is. Egy körül-belül 3 □ méter területű, másfél méter mély gödör ez, melyből szakadatlan áramlásban szén-savgáz ömlik ki. A gödörbe lépve, a szénsavgáz a testnek azon részében, melyet elföd, a melegség érzetét kelti, mintha meleg vízbe léptünk volna. A gödörből kifelé nézve bizonyos világítás mellett tanui lehetünk a természet bámulatos játékának: a nehéz gáz libegő mozgásának, — ha kezünket a gázban megmozgatjuk — a gáz áramlásának, hullámlásának, örvénylőmozgásának. Az az inger, a melyet a gáz a testre gyakorol, már sok nehéz rheumás bajnak volt gyógyítója.

Kovászna hosszan terjed el a völgyben; szélessége csekély levén, a falu közepén érezzük a két oldalról határoló mezők, erdők balzsamos illatát. Ezen erdős hegyek itt a Magyarországot Romániától elválasztó határhegyek. A hegyek alján százados fákból álló lombos erdő emelkedik, mely észrevétlenül olvad be a mértföldekre terjedő fenyvesek rengetegeibe. A hegyek lejtőjét gyönyörű pázsit borítja, melynek üde színe, buja növése az őserdőknek mohá párnájára emlékeztet.

Megfizethetetlen élvezet a nagyvárosok gőzköréből, az allföld izzó homokjából menekülő ember számára az mit Kovászna nyújt. Elvezetheti a közeli bérezek szűzi levegőjét, s azt az illatot, melyet a hús szellő virágos mezők, óriás er-

dők árnyas mélységeiből szakaszt felé; élvezheti életet adó pompás vizeit, élvezheti természeti kincseit, melyek egy eddig nem ismert új világ rejtelmeivel veszik körül, mindezt élvezheti mesés olcsón, élvezete által a legjobb embereket boldogítva.

I.

A Pokolsár vizének chemiai összetétele.

(Dr. Hankó Vilmos elemzése. 1890.)

Natrium bicarbonat	10.2826	grm.
Magnesium bicarbonat	0.6405	"
Calcium bicarbonat	0.4519	"
Kalium bicarbonat	0.2833	"
Vas bicarbonat	0.0406	"
Lithium bicarbonat	0.0621	"
Mangan bicarbonat	0.0090	"
Chlornatrium	4.7421	"
Chlorkalium	0.1888	"
Calcium sulfat	0.0374	"
Kovász	0.0248	"
Összesen	16.7631	"
Szabad szénsav	1.6702	"
Hőmérséklet	10°C.	

II.

A Mikes-forrás és Czifra-kút vizének chemiai összetétele.

	Mikes-forrás. Czifra-forrás.	
Calcium bicarbonat	0.1903	0.3060 grm.
Kalium bicarbonat	0.1220	— "
Natrium bicarbonat	0.1055	0.2697 "
Magnesium bicarbonat	0.0468	0.1088 "
Vas bicarbonat	0.0722	0.0528 "
Lithium bicarbonat	0.0194	— "
Mangan bicarbonat	0.0019	— "
Chlornatrium	0.1378	0.2084 "
Chlorkalium	0.0253	— "
Calcium sulfat	0.0684	— "
Kalium sulfat	—	0.0318 "

Natrium sulfat	—	0·0756	„
Kovasav	0·0285	0·0286	„
Összesen	0·8181	1·1219	„
Szabad szénsav	0·7692	2·0424	„
Hőmérséklet	14·1°C	14°C.	„

A Mikes-forrás vizét dr. Hankó V. (1890.), a Czipra kutét dr. Folberth F. (1859.) elemezte.

III.

A Horgáczt-kút vizének chemiai összetétele.

(Hankó Vilmos elemzése. 1890.)

Natrium bicarbonat	4·1792	gm.
Chlornatrium	1·0360	„
Magnesium bicarbonat	0·7058	„
Chlorkalium	0·6202	„
Calcium bicarbonat	0·5439	„
Calcium sulfat	0·2606	„
Vas bicarbonat	0·0712	„
Mangan bicarbonat	0·0192	„
Chlorlithium	0·0054	„
Jodnatrium	0·0007	„
Kovasav	0·0077	„
Összesen	7·4499	„
Szabad szénsav	1·5188	„
Hőmérséklet	12°C.	„

IV.

A sósfürdő és a Galambok-kútja vizének chemiai összetétele.

(Hankó V. elemzése. 1889.)

	Sós-fürdő. Galambok-kútja.	
Natrium bicarbonat	9·9751	5·4899 gm.
Chlornatrium	4·1584	2·0254 „
Calcium bicarbonat	0·2733	0·6192 „
Magnesium bicarbonat	0·6916	0·3832 „
Kalium bicarbonat	0·2210	— „
Vas bicarbonat	0·0445	0·0371 „
Lithium bicarbonat	0·0165	0·0048 „
Mangan bicarbonat	0·0128	0·0074 „
Chlorkalium	0·1539	0·1127 „

Calcium sulfat	0.0076	—	gm.
Natrium sulfat	—	0.0235	„
Jodnatrium	—	0.0014	„
Kovasav	0.1285	0.0396	„
Összesen	15.6832	8.7442	„
Szabad szénsav	1.0132	1.5061	„
Hőmérséklet	15°C	12.5°C.	

A gőzlő gázait Folberth vizsgálta meg; szerint van 1000 térfogatban:

Szénsav	551.93	térfogat
Oxygen	97.36	„
Nitrogén	350.71	„

A kovásznai *Pokolsár, Horgác, Sós- és Galambforrás* vizek a legkitűnőbb alkali-sós savanyú vizek közé tartoznak. Feltűnő e vizeknek a szabad- és félig kötött szénsavban, a sodabicarbonatban, s a konyhasóban való nagy gazdagsága; figyelemre méltó e mellett a Galambok-kútjában a jódnatriumnak és natriumsulfátnak jelentékeny mennyisége is. A Horgác-kút és a Galambok-kútja vizének feltűnő natriumbicarbonat, konyhasó, és szénsavtartalma méltóvá teszi e vizeket arra, hogy mint a világhírű gleichenbergi vizekkel egyenlő értékűeket az orvosok a legnagyobb figyelemben részesítsék.

Kitűnő összetételükhöz képest gyógyító-erejük is kitűnő.

A *Pokolsár- és Sós-fürdő*, mint hidegfürdők *csúszos, köszvényes-, görvélyes- és idegbajokat* gyógyítanak.

A *Horgác- s a Galambok-kútja* vizének belső alkalmazására főképen a *hurutos bajok* gyógyulnak. *Emésztési zavarok, étvágyhiány, gyomorégés, gyomorsavanyúság, aranyeres bántalmak, epezsavarok, gyomorfekély, gyomor-és bélhurut*, javulni fognak a kovásznai vizek (*Horgác-Galambok k.*) alkalmazására.

Vérszűkség eseteiben, úgyszintén *hiányos vérképződésnél* is javalva van különösen a Horgácsvíz használata.

De nemcsak az emésztő szervek hurutos bántalmánál, hanem a *légzőszervek hurutjánál* is jó sikerrel rendelhetők a kovásznai vizek; főkép a *köhögési inger*, és *tüdő hurut* javulnak mellette. A Galambokkútjának vize e mellett *görvélybajos-izzadmányok*, *mirigybajok* eseteiben is jó szolgálatot tesz; a jod-natrium a chlornatriumnak az izzadmányok felszivódását elősegítő működését még fokozza.

A *Mikes- és Czipra-forrás* vizei vasas savanyú vizek. Alkalmazásuk különösen *hiányos vérképzés* esetében, *női- és idegbajokban* ajánlható, Kovászna pedig csélszerű tartózkodási hely mindazoknak, a kiknek havasalji, illetőleg hegyi klíma befolyására van szükségük.

A kovásznai vendéglőkben, villákban, fürdőházakban és a falubelieknek házában összesen 300 szerényen butorozott, de tiszta és egészséges lakószoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák napi ára 30—80 kr.; a kettős szobáké 1 frt—1 frt 50 kr. Ebéd és vacsora egy óra személyenkint 25 frt. Gyógy- és zenedíj 2 frt 50 kr. Fürdés hidegben ruhával 15 kr. Kádfürdő 30 kr.

Kovásznának nagy szerencséje, hogy tekintélyes megyebeli férfiak — értékét felismerve — részvénytársulattá alakultak kincseinek kiaknázása céljából. Ezen részvénytársulat nagy buzgalommal, szakértelemmel, áldozatkészséggel látván munkához, remélhető, hogy Kovászna pár év múlva egyike lesz Erdély leglátogatottabb fürdőinek.

Posta- és táviró hivatal helyben. Fürdőorvos: *dr. Zentai Dávid.*

Kőhalom.

Kőhalom mező város Nagy-Küküllő megyében, 450 méter magasan a tengerszín felett.

A magyar államvasútak homoród-kőhalmi állomásától majdnem ³/₄ órát kell kocsiznunk, míg Kőhalomra érkezünk. Kőhalom csinos, tiszta, egészséges fekvésű szász városka, gyönyörű tölgyerdőkkel körülvéve. A város felett imponáló nyugalonimal uralkodik a várhegy, egy regényes vár-omladékkal ékes bazaltszikla-kúp.

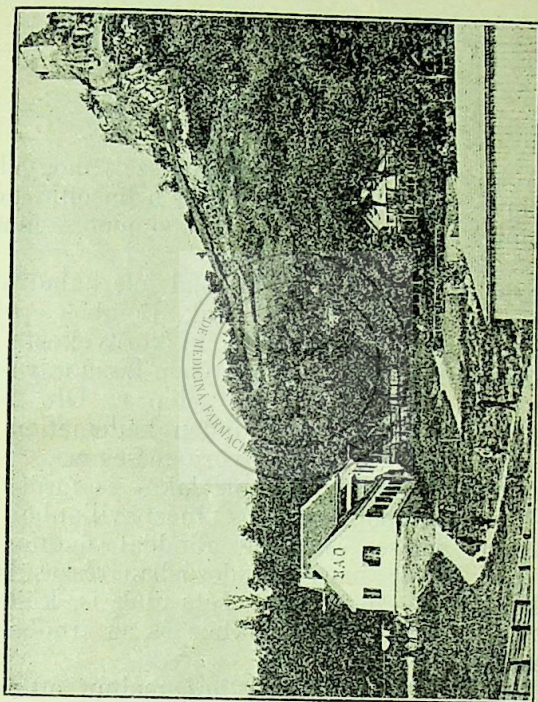
A várhegy lábánál fakadnak a kőhalmi kénes források; itt van a tulajdonképeni fürdőtelep. A gazdagabb forrás egy kőbassinból tör elő. A vizet szivattyuk segítségével emelik a fürdőház zárt réservoirjaiba, a honnan — miután vizgőzzel megmelegítették — a fürdőkádakba juttatják. A fürdőházban összesen 10 kád áll a vendégek rendelkezésére.

A kőhalmi kénesvíz chemiai összetétele.

(Dr. Müller Henrik elemzése. 1856.)

Calcium sulfat	0·304	gramm.
Calcium carbonat	0·478	„
Magnesium carbonat	0·508	„
Chlornatrium	21·935	„
Chlorkalium	3·276	„
Chlorealcium	0·274	„
Chlormagnesium	0·272	„

Kovasav	0·058	gm.
Aluminium oxyd	0·019	"
Összesen	27·320	"
Kénhydrogén	0·273	
Fajsúly	1·00204	
Hőmérséklet	10°C.	

Kőhalmi fürdő.

Az elemzés tanúsága szerint a kőhalmi víz a ritkábban előforduló sós-kénes vizek közé tartozik. Hatása csúszos, köszvényes és női bajokban páratlan.

A fürdő vendégek a város lakóinál s a vendéglőben nagyon olcsó lakást és ellátást találnak.

Málnás.

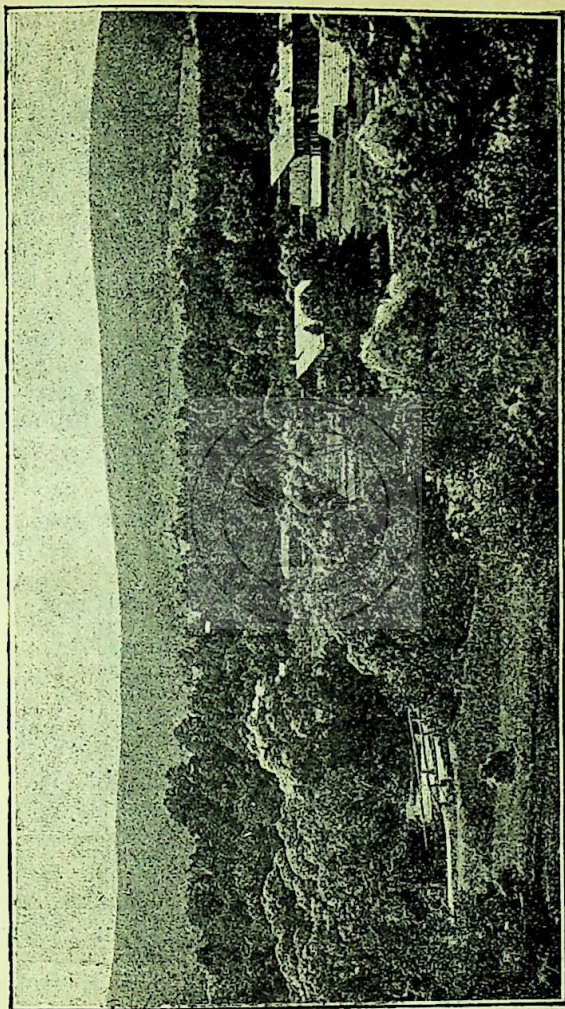
A kies málnási fürdő Háromszék megyében van, Sepsi-Szent-Györgytől két- s a hasonló nevű községtől $\frac{1}{2}$ órányi távolságra, 584 méter magasan a tenger színe felett.

Sepsi-Szentgyörgytől Tusnád felé haladva az Olt völgye egyszerre kiszélesedik. Lombos erdőkkel, cserjésekkel borított hegyek környékezte tágas völgykatlanba jutunk, melyben lassú folyással kigyózik az Olt tova. A fürdő-telep az Olt folyó jobb partján terül el, egy minden kellemetlen levegő áramlástól védett gyönyörű térségen.

A telep csinos villákból, lakó- és fürdő-házakból, vendéglőből, zene- és tánczpavillonból áll. Az egész terület izléses és nagy gonddal fenntartott park veszi körül; nagy gondozásban részesülnek a fákkal sűrűn szegélyezett séta-utak is, különösen azok, a melyek a fürdőkhöz és az erdőbe vezetnek.

Fürdői közül a *Herkules-fürdő* méltán tett nagy hirre szert; vize szénsavban és kénhydrogenben gazdag, 13°R. hőmérsékletű víz. A medenczéből sűrűn előtörő szénsavbuborékok a vizet állandó mozgásban tartják. A tükör két részre van osztva; az egész terület 24 öltöző szoba veszi körül.

A sétatér alsó végén van a *vasas-fürdő*, vas-

Málnás.

ban, szénsavban dús 12°R. hőmérsékletű vizével. Ezen fürdő-épületben van elhelyezve a *meleg-fürdő* is (öt szoba, kényelmes kádakkal). Ezen kádakkal meleg vasas fürdő mellett moor-fürdőket is készítenek. Ezen utóbbihoz az anyagot a fürdő területén található igen jó vasas-láp föld szolgáltatja.

Ivó-források: a *főkút*, szénsavban rendkívül gazdag, élvezeti és gyógyító víznek egyaránt kitűnő vizével; az *új-kút* szénsavas, vasas forrás és a *Mária-kút*, szénsavban, soda bicarbonában és konyhasóban gazdag vizével.

A málnási fürdő-telepen *szénsavgáz-kiömlések* is találkozunk. Ilyen a *gőzlő-barlang*, ilyen a *szem- és fül-gőzlő* is. Ez utóbbiaknál a gáz csövekben tódul ki; a kiömlő gázt szem- és fülbántalmak enyhítésére használják.

A málnási főkút vizének chemiai összetétele

(Dr. Fleischer Antal elemzése. 1875.)

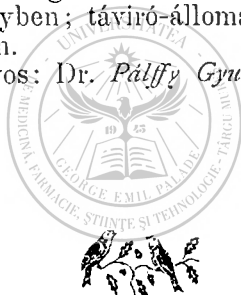
Chlor lithium	0.0017	grm.
Chlor kalium	0.0821	"
Chlor magnésium	0.1499	"
Chlor nátrium	0.4542	"
Jodnátrium	0.0008	"
Nátrium bicarbonat	2.1060	"
Calcium bicarbonat	1.0687	"
Magnesium bicarbonat	0.0785	"
Vas bicarbonat	0.0540	"
Mangan bicarbonat	0.0053	"
Ammonium bicarbonat	0.0057	"
Aluminium phosphat	0.0073	"
Nátrium borat	0.2014	"
Kovasav	0.0558	"
Összesen	4.2714	"
Szabad szénsav	2.3577	"
Térfogatokban	1241	köbcent.
Hőmérséklet	11°	C.

A málnási ivóvizek kitünő szolgálatot tesznek az emésztő szervek bajaiban és gyomor-hurutnál; a Mária-kút vize pedig különösen a lélekző és emésztő szervek hurutjainál használ. A málnási fürdőket feltünő eredménnyel használják csúszos, köszvényes bajokban, bőr- és női betegségeekben, idegbántalmaknál s a scrofula számos esetében.

A lakóházakban összesen 120 butorozott szoba áll a vendégek rendelkezésére; a szobák napi ára 40—80 kr.; a kettős szobáké 1 frt—1 frt 50 kr. Fürdő- és zenedíj 3 frt. Meleg-fürdő 40 kr. Moor-fürdő 2 kádban 1 frt. Hideg-fürdő ruhával 20 kr. Élelmezés a vendéglőben kitünő és olcsó.

Posta helyben; táviró-állomás a $\frac{3}{4}$ órányira lévő Bükszádon.

Fürdő-orvos: Dr. *Pálffy Gyula*.

Maros-Ujvár.

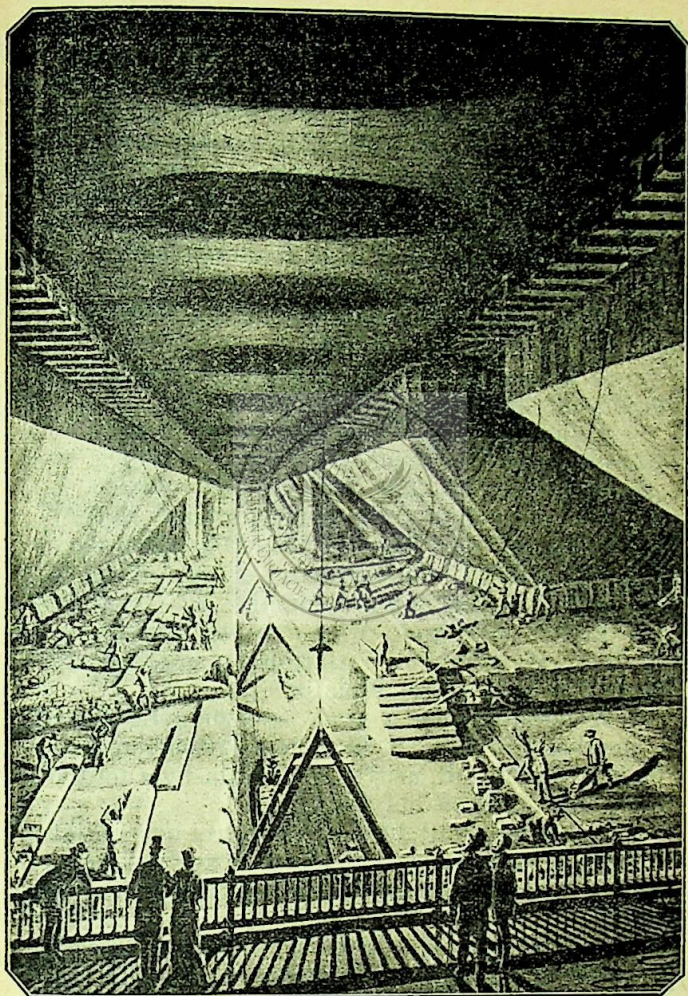
Erdély sóbányászatának középpontja, mérhetetlen só-gazdagságának kincsháza Maros-Ujvár. A község a magyar államvasútak maros-ujvári állomásától tizenöt percznyi távolságra van, 252 méter magasan a tengerszine felett.

Az állomáson kényelmes kocsik várnak minden alkalommal a vonattal érkező vendégekre.

A község fekvése nagyon kedvező. Az északi szelek ellen erdővel, részben szőlővel fedett hegyek védik. Levegője enyhe, tiszta; hőmérséklete csak igen szűk határok között ingadozik. Tapasztalat szerint Maros-Ujvár Alsó-Fehér megyének leg-egészségesebb községe.

A község szélén vannak a kincstár nagyhirű sóbányái, melynek sötét világából 560,000 méter-mázsza sót szállítanak fel évenként a föld felszínére.

Erdekes világ, a bányák világa! Mélyen a föld alatt utcák, terek, folyosók, alagútak, bolt-hajtásos termek, templom erkélyekkel, oltárral, faragványokkal, díszletekkel. Az utcák burkolata, a folyosók, alagútak, termek padozata, fala, boltozata, az erkélyek oszlópa, az oltár, a kereszt mind-mind egy azon anyag: fényes, fehér csillogó, faragott szín-só. Egy földalatti tündér-város ez, házak-, de nem emberek nélkül. Több száz ember

Maros-Ujvár.
(Stefánia-bánya)

él itt s dolgozik: a kőso vastag sziklájából aczélcsákánnyal koczkákat fejt, emel, robbant, a falakat egyengeti, a törmeléket összegyűjti, a só-koczkákat kocsira, vagy az emelő-gépre rakja, a Maros betörő vize, a só legnagyobb ellensége ellen küzd, védekezik. Az egész képet pedig vakítóan ragyogja be ezen világ fényes, de nem melegítő napja: az elektromos fény, melynek sugarai a sófal márvány sima, üvegfényű felületén vakító játékokat űznek.

Ezen sóbányák látják el vízzel a fürdő-telep kitünően berendezett fürdőit.

A bányából fölemelt természetes sósvíz 26 % konyhasót tartalmaz; hőmérséklete 12°C.

A fürdőházban rendelkezésre álló fürdők: *Kömedencze-fürdők* (3 medencze), meleg- és hideg vízvezetéssel, zuhanyokkal. *Meleg-fürdők* (4 kád). *Tükkör-fürdők*: egy hideg 4 % sótartalommal és 12°C. hőmérséklettel, egy langyos 15—20 % sótartalommal és 20—25°C. hőmérséklettel és egy meleg tükkör-fürdő 20—25 % sótartalommal és 32—35°C. hőmérséklettel. *Gőzfürdő. Nagy uszoda*; vize 4 % sóttartalmaz. A zuhanyok víztartóját, a gőzfürdő medenczéit a Maros vize táplálja.

A fürdő-telepen a savó- és szőlőgyógymódot is meghonosították. A fürdőház közelében nagy gonddal fenntartott, árnyékos akácza-liget terül el, táncz, zene, étkező helyiségekkel.

A maros-ujvári fürdőt jó sikerrel használják: csúzos- és köszvényes bajokban, görvélyes betegségben, vérszegénységben, bőrbajokban, női betegségekben.

A fürdő-telepen épült lakóházban összesen 16 csinosan butorozott, egészséges szoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák napi ára ágyne-

művel, világítással, szolgálattal 1 frt. Reggeli, ebéd és vacsora étlap szerint egy-egy óra 30 frt. A vendégek legnagyobb része a szomszédos vendéglőkben és magán házakban talál igen jó és olcsó lakást és ellátást. Zenedíj egy óra 1 frt 50 kr. Kád- és gőzfürdő 40 kr. Úszoda 20 kr.

Fürdőorvos: Dr. *Bikfalvi Károly* bánya-főorvos.

Radna-Szt.-György.

Radna-Szent-György Besztercze-Naszódvármegye radnai járásában fekszik, Beszterczétől — mint utolsó vasúti állomástól — közel négy óra járásnyira.

A fürdő-telep a Nagy-Szamos völgyében terül el, a radnai havasok egyik kies zugában, $\frac{1}{4}$ óra távolságra a hasonló nevű falutól s 451 méter magasan a tenger színe felett.

A források egy mésztuffa dombon fakadnak fel; mindeniket kőfoglalás és fedél védi a légköri csapadékok ellen. A domb tetején izléses gloriett, a források alatt díszes fürdőház emelkedik 20 kád és 4 tükörfürdővel. A források körül 1860 óta észszerűen épített fedett sétahely s jól gondozott park van. A virág és fenyőcsoportokkal díszített parkból tisztán tartott sétautak vezetnek fel a hegyre.

A nagy emeletes vendéglőben, a csinos vilákban, lakóházakban összesen 60 szoba áll a vendégek rendelkezésére. A vendégek legnagyobb része azonban a községben lakik és kosztozik.

A radna-szent-györgyi ásványvíz chemiai elemzése.

(Dr. Folbert elemzése 1859.)

Chlorkalium	0.29314	gramm.
Chlornatrium	2.61055	„
Jodnatrium	0.00395	„
Natrium bicarbonat	3.86237	„

Calcium bicarbonat	1.96107	grm.
Magnesium bicarbonat	0.64932	"
Vasbicarbonat	0.03158	"
Aluminium oxyd	0.01708	"
Kovasav	0.03987	"
Összesen	9.46893	"
Szabad szénsav	2.08227	"
Térfogata	1108.7	köbcm.
Hőmérséklet	16.8C.	

Az elemzés tanúsága szerint a radna-szentgyörgyi ásványos víz az alkali sós savanyú vizek közé tartozik; mint ilyen különösen a seltersi és gleichenbergi vizekkel hasonlítható össze. Összetételéhez képest kitűnő eredménnyel használják a gyomor- és a lélekző-szervek hurutos bántalmainál, aranyeres bajokban sat.

Posta helyben, táviró állomás Naszódon.

Fürdő-orvos: dr. Monda Endre.

Hunfalvy Pál néhány év előtt Erdélyben utazván, feltűnt neki, hogy Besztercze-Naszódvármegye némely községében meglepően csinos, egészen egyforma templomokat látott. Ezen templomok eredetét gyönyörű szépen és érdekesen írja le dr. Werner Gyula a „Budapesti Hírlap”-ban. E karcsú tornyú egyházakat, melyekben sohasem hangzik magyar szó, magyar ember építette. Egyik legismertebb főúri család sarja, fényes történelmi név és rengeteg birtokok tulajdonosa, ki nek elborult lelkében sötét indulat lakott: gyűlölte hazáját, nemzetét.

Egy modern Coriolanus, de csak csenevész, vértelen árnyéka annak; szívében ama nagy római minden féktelen dühével, annak nagy érdemei nélkül.

Annak a főúrnak volt bátyja, kit 1848-ban Görgei Szechatnál kötéllel kivégeztetett. Azt mond-

ják, azért a kötélért gyűlölte meg hazáját. Megvált magas egyházi állásától, letette a püspöki hatalom jelvényeit s e vidékre (Majer) vonult vissza. E szép vidéken mindenütt megtaláljuk a majeri Coriolanus keze nyomait. Kisilván, Radnán, Szt.-Györgyön és Majerben drága pénzen épült oláh templomok, paplakások és iskolák; Dombháttól egy kődobásnyira, fenyőfák haragos zöldje alól nyárilak csillámlik elő. S Borvölgyhöz közel, iszonyú szakadékkal körülbástyázva, a havasok egyik legszebb pontján, vadász kastély áll, teteje beszakadt, oldala bedőlt, ablakait és ajtóit lefeszgették s feltűzelték hóvihar elől ide menekült pásztorok.

Száműzte a magyar szó édes hangját környezetéből. Idegen nyelven beszélt, idegen szokásokat vett fel, szószekeket és iskolákat emelt idegen nyelv terjesztése végett. Nem azért, mert az idegent szerette, hanem azért, mert gyűlölte nemzetét. Mégis végzete kegyelmesen bánt vele. Nem látta meg, hogy a kövektől leszorított pálma: Magyarország hatalmas erővel ég felé nőtt.

Radna-Dombhát.

Dombhát Besztercze-Naszódmegyében, a Szamos kies völgyében fekszik, 530 méter magasan a tengerszíne felett.

A fürdő Beszterczétől mint utolsó vasúti állomástól négy óra távolságra van. Utunk a Beszterczének, majd a Szamosnak gyönyörű völgyén, sziklás, erdős bércek, patakok mentében, Szent-György és Májer községeken, mindenütt a képzelhető legszebb vidékeken vezet keresztül. A vidéket a nyári tenyészet zöldjében pompázó hegyek ölelik körül, s mindenek felett szürkén uralkodik az Ünökő orma.

A Majeren túl következő részlet hegyi-részlet egészen, a hegyi vidékek minden szépségével, kedvességével.

A fürdő gyönyörű fenyvessel borított hegy tövében terül el; a telep és a fürdői élet közép-pontja az ivó-forrás, a mely egy *mésztaffa-domb hátán* fakad fel. A domb a forrásvíz százados munkájának eredménye; a forrás kőbe van foglalva, fölötte csinos pavillon emelkedik. A forrás közelében lévő fürdőházban a forrás vizéből meleg fürdőket is készítenek (8 kabin).

Itt vannak festői rendetlenségben szétszórva a lakóházak és a vendéglők is. Ezekben mintegy

90 jól bebutorozott, egészséges szoba áll a vendégek rendelkezésére. A telepet csinos park veszi körül; a park sétaútjai beolvadnak a fenyvesnek nagy gonddal fenntartott útjaiba. A fürdő vendégek hideg-fürdő gyanánt a teleptől $\frac{1}{4}$ órai távolságra fekvő *Antonia-fürdőt* használják. Öltöző-szobákkal körül vett tükör-fürdő ez; vize vasas savanyú víz.

A radna-dombháti ivó-forrás chemiai összetétele

(Dr. Folberth elemzése. 1859.)

Chlorkalium	0.20108 grm.
Chlornatrium	1.03974 „
Natrium bicarbonat	2.88663 „
Calcium bicarbonat	2.36523 „
Magnesium bicarbonat	0.64966 „
Vas bicarbonat	0.01893 „
Kovasav	0.03422 „
Összesen	7.19549 „
Szabad szénsav	2.10272 „
Térfogata	1120 köbcm.
Hőmérséklet	10°C.

Az elemzés tanúsága szerint a dombháti víz kitünő alkali sós savanyú víz; mint ilyen jó sikerrel alkalmazható vérhiányban, májbajokban s különösen pedig a légző és emésztő szervek hurutjainál. A fürdőnek, mint klimatikus gyógyító helynek is nagy jelentősége van. A dombháti fürdő páratlan havasi levegőjét, kitünő vizét a régi jó időben jobban méltányolták az emberek, mint korunkban. „A mult század végső napjaiban dr. Nyulasban nagy pártfogót lelt vala; forrásait vegybontás alá vetette, ismertetésére könyveket adott ki (Nyulas: A radnai borvizekről. Három kötet. 1800.) s oda emelte hírét, hogy vendégei között

magyar honi, galicziai és moldvai találkozott Erdély fiaival.“*)

A szobák napi ára 80 kr—2 frt. Meleg-fürdő 40 kr.; hideg-fürdő 10 kr.

A fürdő gróf Bethlen András miniszter tulajdona.

Posta: Ó-Radna; táviró állomás: Naszód.

Fürdő-orvos: *dr. Gelci Lajos.*

*) Kőváry: Erdély földe ritkaságai.

Szejke.

Székely-Udvarhelytől $\frac{1}{2}$ óra járásnyira, a szombatfalvi pataknak a Horvás- és Nagykő erdei között végig nyújtózkodó kies völgyében fekszik *Szejke-fürdő*, a kis „*Székely-Gastein*.” Székely-Udvarhelyről óránként közlekedő társaskocsik 10 krajczárért szállítják Szejkére a vendégeket.

A völgyeket határoló bércekről az erdők lenyulnak egész a fürdő-telepig; a völgy mentében pedig két oldalról hímest virágokkal ékes mezők tekintenek be a telepbe.

E pompás, szingazdag képet alkotó vidéken lombos erdők, fenyő-ültetvények, s illatos mezők között terül el a néhány csinos házból álló fürdőtelep, 568 méter magasan a tenger színe felett.

A hegyek szelid lejtőjén a lombos fák alá rejtőzött lakóházak mellett gondosan ápolt kavicsos utak kanyarognak fel, s vesznek el a hatalmas bükkerdők éjszakájában.

A fürdő középpontja az *Attila kénes-forrás*, a mely nagy erővel feltörő óriási vízmennyiséggel (7000 liter óránként) nemcsak a két uszófürdőt (Attila- és Csaba-fürdő) táplálja, hanem a 24 porcellán és csement káddal ellátott meleg fürdőket is bőven ellátja.

Az Attila-forráson kívül kitűnő ivó források

is vannak; kőolajjal áthátott vasban és szénsavban, majd szénsavban és carbonylsulfidban gazdag ásványvizek ezek. A szejkai borvizek a környéken keresett és kedvelt élvezeti italt képeznek.

I.

A szejkai Attila-forrás chemiai összetétele.

Dr. Lengyel Béla elemzése. 1880.

Chlornatrium	3.0344 gr.
Chlorkalium	0.3534 "
Chlorlithium	0.0109 "
Chlorcalcium	9.2993 "
Calcium carbonat	0.3261 "
Magnesium carbonat	0.2413 "
Vas carbonát	0.0047 "
Kovasav	0.0185 "
Összesen	4.2886 "
Szabad és félig kötött szénsav	0.6743 "
Carbonylsulfid	0.00096 "
Hőmérséklet	11°C.

II.

A szejkai borvíz chemiai összetétele.

Dr. Solymosi Lajos elemzése. 1887.

Calcium bicarbonat	2.0409 gr.
Magnesium bicarbonat	1.0818 "
Vas bicarbonat	0.0115 "
Natrium bicarbonat	0.0628 "
Chlorkalium	0.0184 "
Chlornatrium	0.0659 "
Illó szerves anyagok	0.0380 "
Szabad szénsav	0.9331 "
A víz hőmérséklete	10.8°C.

A szejkai fürdő gyógyító hatása csúzos, köszvényes bajokban, idegzsábjában rendkívüli; nincsen

év, hogy számosan vissza ne kapnák ott bénult tagjaiknak épségét; mindenek felett bámulatos azonban a víznek regeneráló ereje.

Fürdőtulajdonos: báró Orbán Félix.

A szejkei fürdőben összesen 45 szoba áll a vendégek rendelkezésére; a szobák ára havonként 10—15—20 frt. Teljes élelmezés 32 frt. Melegfürdő 30 kr. Hidegfürdő 10 kr.

Fürdőorvos: Dr. *Ráczkövi Sámuel*.

Szováta.

Szováta falu a Kis-Küküllőnek épen azon pontján helyezkedett el, hol az dél-nyugatnak kanyarodva az erdélyi medence neogen-rétegeiben mosott magának tovább vezető csatornát. A Maros-Vásárhelytől — mint utolsó vasúti állomástól — 35 kilométer távolságra eső falu magassága 436 méter a tenger színe felett.

A falu hosszában foly le a Szováta vize, mely fennebb két ágból ered. Mindkét vízer a nagy hirre jutott *szovátaí sósziklák* között kanyarog elé, melyeknek természetes ormai a szarmat-emelet márga és homokos burka alól merészen kibukkanva, csipkézetes alakzataikkal a legszebb látványok egyikét tárják fel a néző előtt.

A keleti vízer kitartó támadása egy áradás idején évek előtt egy ilyen sóhegyet bedöntvén, önnön vizét jó időre elzárva tóvá alakult át, még pedig, miután a patak újra kijutást szerzett magának, — igen tekintélyes, 4000 □ méter kiterjedésű, s a közepén hét méter mély, dús vizű tóvá.

E tavat a nép majd *Fekete tónak*, majd *Jordán tóvának*, majd *Feneketlen tónak* nevezi.

A szovátaí fürdőtelepnek e tó úgyszólván a középpontja; a telepet képező épületek a tó partján, s egy gyönyörű tölgyerdő lábánál terülnek

el. A tóban két tükör-fürdő, s a fürdőházban négy kád van.

A szovátai „Fekete-tó“ vizének chemiai összetétele.

Dr. Hankó Vilmos elemzése. 1881.

Chlornatrium	193.6161	gram.
Chlorkalium	0.3484	„
Chlorlithium	0.2088	„
Calcium carbonat	0.8842	„
Magnesium carbonat	0.1869	„
Vascarbonat	0.0340	„
Mangan carbonat	0.0244	„
Kovászav	0.0278	„
Összesen	195.3306	„
Szabad és félig kötött szénsav	0.1667	„
Hőmérséklet	25° C.	

A víz konyhasó tartalmát összehasonlítva a nevezetesebb hazai és külföldi vizekével, úgy találjuk, hogy a honi sós források között a leggazdagabbak közé tartozik, a külföldi vizek közt pedig a reichenhalli mellett foglal el igen előkelő helyet.

— A vizet a görvélYES, csúzos, köszvényes és idegbetegek nagy sikerrel használják.

A fürdőtelep lakóházaiban — nem számítva a magánházakban kiadó szobákat — összesen 25 szoba áll a vendégek rendelkezésére. Egy szoba ára havonként 15 frt. Ebéd a közös asztalnál 60 kr. Meleg fürdő 25 kr.; hideg fürdő 8 kr.

Posta Parajd, táviró hivatal Maros-Vásárhely.
Fürdő orvos: Dr. Nyárádi Gyula.

Székely-Udvarhely.

Székely-Udvarhelytől $1\frac{1}{2}$ óra járásnyira, a Küküllő bal partján egy tisztavízű sóstó van, melyet hideg tükörfürdővé alakítottak át. A tükör két részre van osztva s kényelmes öltöző kabinokkal körülvéve.

A székelyudvarhelyi sóstó vizének chemiai összetétele.

Dr. Sotymosi Lajos elemzése. 1878.

Calciumcarbonat	2.557	gram.
Magnesiumcarbonat	1.348	"
Natriumcarbonat	0.010	"
Vascarbonat	0.011	"
Mangancarbonat	0.003	"
Natriumsulfat	0.027	"
Natriumsilicat	0.074	"
Chlornatrium	21.683	"
Jodnatrium	0.007	"
Bromnatrium	0.006	"
Összesen	25.727	"
Hőmérséklet	10.5°	C.

A vízből felszálló nagymennyiségű gáz 13 % szénsav- és 87 % mocsárgázból áll.

A sósfürdőt csaknem kizárólag diaetikus célokból használják az udvarhelyiek.

Sugás-fürdő.

Sepsi-Szent-Györgytől nyugatra, alig másfél óra járásnyira van a Sugás-fürdő.

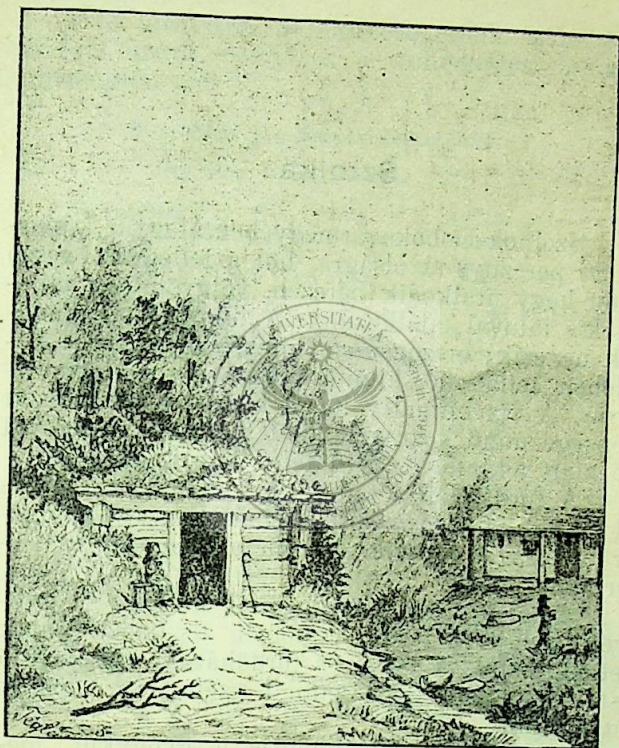
Utunk ide a Piliskén, fiatal nyár- és bükk-erdőkön vezet keresztül; a tetőről leérve, egy szűk völgybe jutunk, melyet a Hamvas-pataka szel át. E szűk, de kies völgyben, magas fák lomb-sátorában találjuk a Sugás-fürdőt.

Ez igénytelen fürdőtelep egy pár viskóból, hideg tükör-fürdőből, melegfürdőből, egy ivókútból és több használatlan ásványforrásból áll.

A Sugás-fürdőnek egy nevezetessége a *Gőzlő*, vagy *Gyilkosbarlang*. A barlang szénsav gázában sok rheumás beteg, életunt, a sorssal s önmagával meghasonlott keresett és talált gyógyulást. Ritka az az év, hogy a barlang meg ne hozná áldozatát.

A Sugás-fürdőnek eddig tisztán csak helyi jelentősége van; kitűnő természeti kincsei, pompás fekvése teljesen méltók arra, hogy azt Sepsi-Szent-György városa, mint tulajdonos, a legnagyobb figyelembe részesítse.

Sugás.

(A gyilkos barlang.)

Sztojka.

Szolnok-Dobokavármegyében, Magyar-Lápos-tól 20 percznyi távolságra, hol a fellegekbe vesző Sátor-hegy uralkodik bércezen, völgyön, egy takaros kis faluval találkozunk. A falut Sztojka-falvának nevezik; országszerte híressé tette azt, a közelében felfakadó kitünő alkali sós-savanyuvíz-forrás. A víz kitünő volta, a környezet természeti szépsége mind közreműködött arra, hogy itt rövid idő alatt tekintélyes fürdőtelep létesüljön.

A fürdőtelep a falutól 3, Deéstől 54, Galgótól — mint utolsó vasúti állomástól — 35 kilométer távolságra fekszik, 360 méter magasan a tenger színe felett.

A telep erdős hegyek által köryezett gyönyörű völgyben terül el, melyen tisztavízű patak siet keresztül. A lakó- és fürdőházak, a vendéglő festői rendetlenségben vannak szétszórva a patak két partján.

A fürdőtelep középpontja a gyógykút, melyet kőköpü s fedél védnek a légköri csapadékok ellen. A kúttól jól gondozott utak vezetnek a lakóházakhoz, a vendéglőhöz s a szép, nagyrészt fenyvesből álló erdőbe.

A kút vizét ivásra és melegfürdők készítésére használják; a fürdőház nyolcz szobájában összesen

16 kád áll a vendégek rendelkezésére. A sztojkai víz mint élvezeti és mint gyógyvíz egyaránt nagy kelendőségnek örvend.

A levegő tiszta, a környező erdők és mezők virágaitól illatos, enyhe és a kellemetlen levegő áramlásoktól védett.

A sztojkai víz chemiai összetétele.

Dr. Wolf Gyula elemzése. 1867.

Chlorkalium	0.2753	gram.
Chlornatrium	3.0818	"
Jodnatrium	0.0005	"
Bromnatrium	0.0399	"
Natriumbicarbonat	2.6586	"
Lithiumbicarbonat	0.0167	"
Calciumbicarbonat	1.5722	"
Magnesiumbicarbonat	0.8363	"
Kovasav	0.0174	"
Vasoxyd	0.0036	"
Phosphorsav és aluminium oxyd	0.0066	"
Szerves anyag	0.0079	"
Összesen	8.5102	"
Szabad szénsav	1.9982	"
Térfogata	1042.5	kcm.
Fajsúly	1.0067	gram.
Hőmérséklet	12°	C.

A sztojkai víz gyomor- és bélbajokban, aranyeres- és görvélyes bántalmakban, lép- és májdagamatoknál s a lélegző szervek hurutjánál páratlan orvosság. Tulajdonos gróf Eszterházy István.

A fürdőtelep 5 lakóházában összesen 30 egészséges, s kényelmesen berendezett szoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák napi ára 80 kr—1 frt 20 kr. Fürdés 30 kr. A vendéglőben igen jó és olcsó koszt kapható.

Posta Magyar-Lápos; táviróhivatal Galgó.

Fürdőorvos: *Dr. Bihary Gyula.*

Toplicza.

Gyergyó-Toplicza Maros-Tordamegyében, a Maros és Toplicza összefolyásánál fekszik, 700 méter magasan a tengerszíne felett.

Az utolsó vasúti állomás Szász-Régen; innen Toplicza 69 kilométer távolságra van. A melegforrások a község mellett egy réten buzognak fel. Az egyik terjedelmes, két részre osztott medenczévé van kitágítva; a medenczét öltöző-kabinok veszik körül.

A topliczai melegforrás chemiai összetétele.

Loebisch tándr elemzése. 1882.

Kaliumsulfat	0.01143	gram.
Chlornatrium.	0.43522	"
Kaliumbicarbonat	0.02453	"
Natriumbicarbonat	0.11427	"
Calciumbicarbonát	0.67951	"
Magnesiumbicarbonat	0.28543	"
Kovásav	0.05450	"
Összesen	1.60489	"
Szabad szénsav	0.14741	"
Hőmérséklet	26.25 °C.	

A vendégek a község házaiban s a vendéglőben találnak lakást. Egy szoba havonként 12 frt—15 frt.

Posta helyben; táviró hivatal Ditrón.
Fürdőorvos: dr. *Mild Adolf*.

Tusnád-fürdő.

I. Tusnád fekvése. Útja. Berendezése.

Ott, hol az Olt folyónak évtizedeken át tartó munkája tátongó rést ütött a Hargita sziklavárán, Csikmegye déli részén, a regényes tusnádi szorosban, fenyvesektől benőtt hegyek által védett helyen fekszik Erdély gyöngye: a szép *Tusnád* fürdő.

A szoros kezdeténél egy sajátos formájú sziklagúla: az *Alsó sólyomkő* emelkedik ki magasan. Közel van ehhez a *Likas-kő*, egy merészen kiugró sziklafal, melyen az Olt hullámai tengernyi idő munkája árán hatalmas nyílást vágtak, kényelmes utat nyitottak maguknak. A szoros keleti oldalát a Nagy-Pálca s a Nagy-Csomág, nyugati oldalát a Piliske szegélyezi. A hegyek oldalát nagyobb részben fenyő-erdők borítják, a melyeknek zöldjéből merészen kiemelkedő, fantasztikus sziklaszálak fehérlenek ki. A Csomág nyugati lejtőjén három nagyobb terrász van; ezeken buznognak fel a tusnádi ásványvíz-források, itt terül el a fürdő-telep maga is 656 méternyire a tenger színe felett.

Fenn a sziklafalon az ős fenyőerdő koronái zúgnak, balzsamos illatot árasztva szét a legtisztább hegyi levegőben, alatt az Olt hullámai csatognak, szilaj rohanással vágatva alá a megost-

romlott szikla-lépcsőkön Háromszéknek aranykalászt ringató rónája felé.

A regényes vidék, az óriási fenyőerdők, a friss, egészséges hegyilevegő, a legkellemesebb hőmérséklet, az ásványvíz források bősége mintegy fölhevítik az emberek vállalkozási kedvét itt, hol minden tényező közreműködik klimatikus gyógyhely létesítésére, s annak felvirágoztatására.

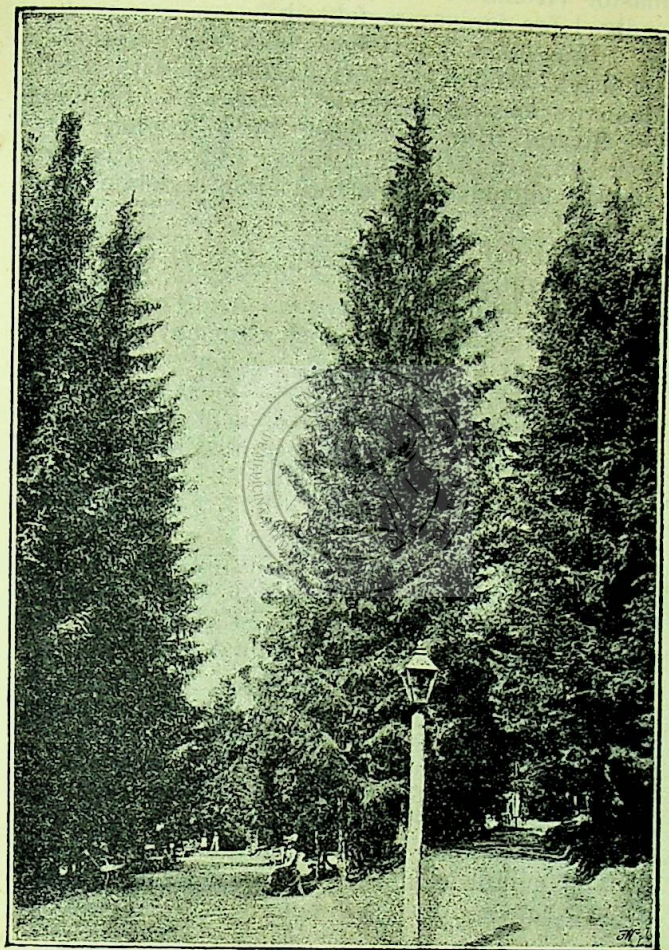
Megfoghatatlan, hogy ezen pazarul megáldott helynek értékesítésére ezelőtt 50 esztendővel még csak nem is gondoltak az emberek.

A tusnádi fürdő mindössze 45 esztendő alatt emelkedett a mai kulturális niveaura; az emelkedés azonban rohamos volt.

A hol ezelőtt 45 esztendővel sűrű bozót borította a földet, vagy óriási fenyők állottak, most pompás villasorok, díszes fürdőépületek, nagyvárosi szabású vendéglők emelkednek, olyanok, a melyek bármely világfürdőnek is díszére válnának.

A tiszta, jól gondozott sétahelyek, beültetett utcák beleolvadnak a legszebb sétaútakba, a melyeknek fái összeboruló ágaikkal árnyas folyosót alkotnak, mely messzire felvezet, végre elvész a rengetegbe. Tusnád emelkedése folytonos, szemmel látható. Nem csoda tehát, ha ehhez képest látogatottsága is évről-évre növekszik. Hogy az emelkedés is folytonos marad, erre nézve biztosítékul szolgálhat a fürdőbirtokosság egyes tagjainak világlátottsága, (a mi okvetlenül szükséges a szükségletek felismerésére) áldozatkészsége, s a fürdő kitünő orvosának *Dr. Veress Sándornak* odaadó buzgalma és szakértelme.

Tusnádra a vendégek Brassó- és Ágostonfalva felől érkeznek. Tusnád a magyar államvasútak Brassó állomásától 7, az ágostonfalvi álló-

Tuszád

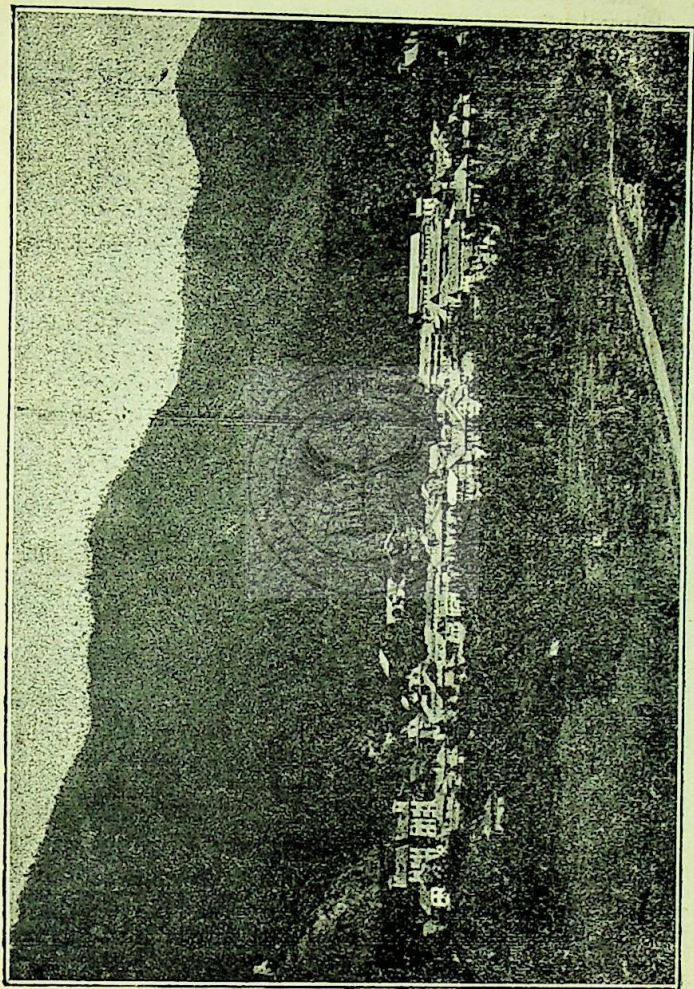
mástól (Kőhalom és Földvár közötti állomás) pedig 4 óra járásnyira fekszik.

Brassóban kényelmes bérkocsik állanak a vendégek rendelkezésére; Agostonfalvára pedig kívánatra készséggel rendel bérkocsit a fürdőbiztosi hivatal. Brassótól Tusnádig a viteldíj 10—12 frt; Agostonfalvától 6—7 frt. Az út Tusnádra mindkét állomásról gyönyörű erdős vidéken vezet keresztül.

Minden fordulatra soha sem ismétlődő változatossággal más kép, más látvány tárul az utazó elé; igéző, lebilincselő. A szem nem tud betelni a sok látni valóval. A kaleidoskop egy új fordulatára megnyílik a rengeteg, s a fenyvesek sötétjéből új kép bontakozik ki; a legszebb, a mit csak valaha láttunk, a melytől nem tudunk megválni, a melyet szeretnénk megörökíteni, mert azt hisszük, hogy ennek nincsen, nem lehet hasonmása. Előttünk van Tusnád fürdő, a maga fenséges nagyszerűségében.

A Csomág fenyvesekkel borított lejtőjén, egy gyönyörű tisztáson építették fel a fürdőtelepet. Fölötte a Csomág emeli erdős, sziklás fejét az égnek, alatta az Ólt hullámai zúgnak; szemben van vele a fenyvesekkel benőtt *Felső-Sólyomkő*, melynek hozzáférhetetlen szikla-odúiban mai napig is sólymok tanyáznak, mint sok évvel ezelőtt a fedelmek korában, midőn a szegény székely élő sólymokkal adózott a fényes portának.

A svájcezi stílusban épült csinosabbnál-csinosabb épületek három sorban terülnek el egymás fölött, a nélkül azonban, hogy egymás elől elvennék a kilátást. Azok, a kiket bánt a társaság, a zaj, a sok szem, a kíváncsiság, a hegyoldal fenyvesében elrejtett izléses kis házakban vehetnek

Tusnád látoképe.

lakást. Ezekben összesen mintegy 550 bútorozott, kényelmes, száraz, egészséges és olcsó szoba áll a vendégek rendelkezésére.

Az utak igen jól vannak gondozva, úgy, hogy esőben is sár nélkül járhat rajtok az ember. Ilyen időben különben a fedett sétahelyen szokták a vendégek szokásos napi sétájokat elvégezni.

A fedett sétahely össze van kötve a gyógycsarnokkal, a melyben nemcsak billiárd-, olvasó- és tánczterem, hanem kávéházi és vendéglői helyiség is van.

Tusnádon 9 ásványvízforrás van használatban. Ezek közül 8 a fürdőtelepen fakad fel, egy (a Főkút) alább 10 percznyi távolra a fenyvesben kis szikla-mederből tör elő. A telepen felbuzogó források közelségök daczára feltűnően különböznek egymástól összetételre, hőmérsékletre.

Az I. számú ivó-forrás (Rezső-forrás) konyhasó-, vas- és jódtartalma által tűnik ki.

Hőmérséklete 19.3° C.

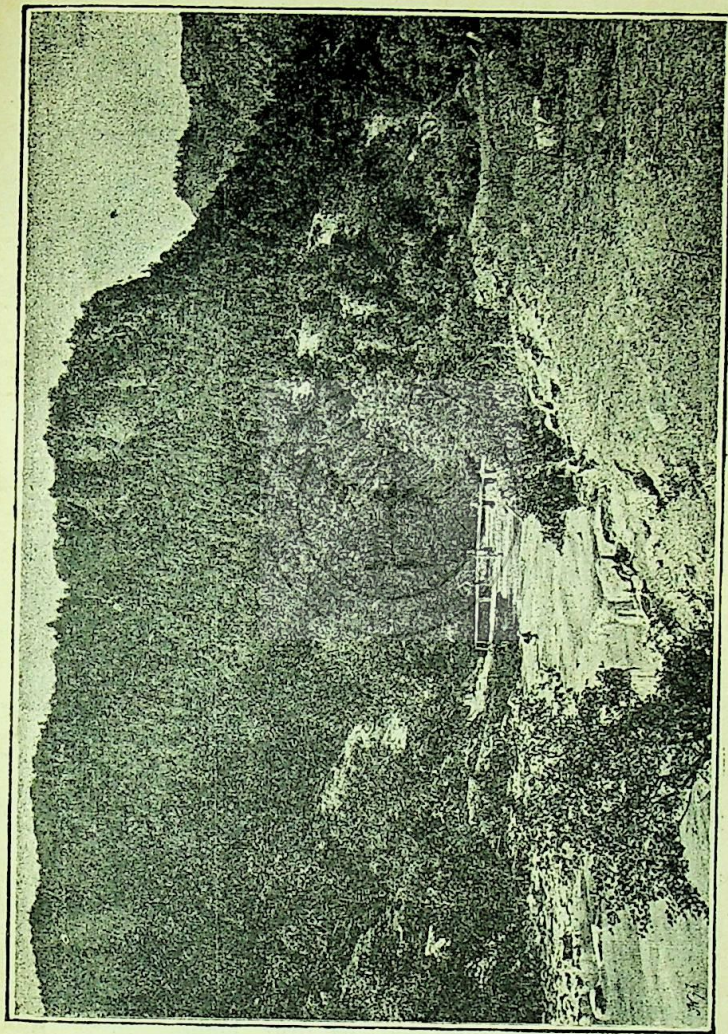
A II. III. IV. számú ivóforrások kiváló összetételű sós-vasas vizek. Hőmérsékletük 18.2 — 19.9° C.

Az I—IV. számú fürdő-források vize szénsavas, sós, vasas, 20.7 — 23.9° C. hőmérséklettel.

A Főkút vize kitűnő égvényes, sós, savanyú víz. Ezeken kívül legújabbán a telepen egy gazdag sós-keserű forrást fedeztek fel, a melyet már is széltiben használnak.

A vizek különböző összetétele, hőmérséklete azoknak a legszélesebb körben való alkalmazását teszi lehetővé.

A mult esztendőben egy pompás *fürdőházzal* szaporodott a fürdői épületek száma. Az impozáns épületben — melyben 4 nagy tükör, 4 hideg sza-

Tusnád
(Sólyomkő).

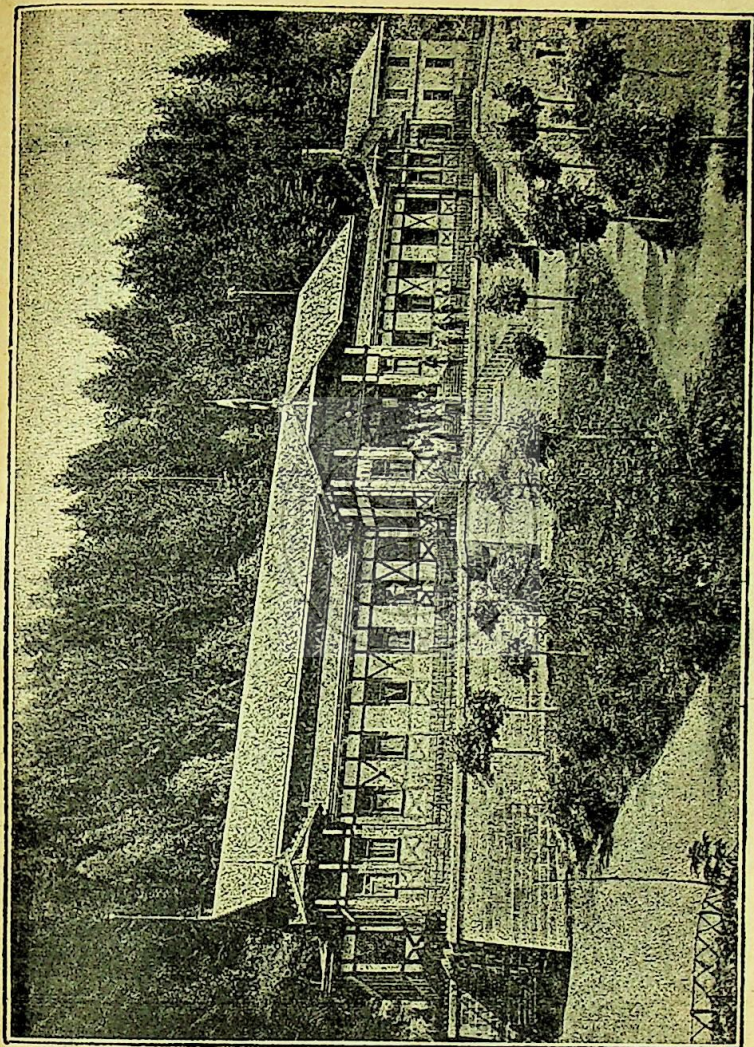
lon-fürdő, 14 kényelmes porcellán kád áll a vendégek rendelkezésére — értékesítve találjuk a modern balneo-technikának összes vivmányait.

A fürdőket a fürdő-források látják el vízzel.

A kádakban a víz felmelegítése a Czernicki-féle készülék segítségével történik; e készülék alkalmazása mellett a fürdés idejére a fürdő meleg vize számára biztosítva van a forrás friss vizének összes szénsava és vasa, a mi által a meleg víz gyógyító hatása jelentékenyen fokozódik.

A fürdőházban fenyő kivonat- és vas-lápfürdőket is készítenek; ugyanitt külön termeket rendeztek be testegyesítő-, massage- és vízgyógyító czelokra, úgyszintén szétporlasztott ásványvíz, fenyő pára sűrített és ritkított levegő belégzésére is.

A fürdői élet középpontját a *fedett sétacsarnok*, s a telep pompás kis sétateré képezi. Midőn a díszes zene-pavillonban felharsan a zene, a legválasztékosabb közönség lepi el a sétahelyeket; tarka csoportokban hullámozik a vendégsereg, a melynek soraiban a vidéki nemesek, a nagyvárosi urak, s a módos kereskedők mellett ott találjuk Tusnád legbuzgóbb, legkitartóbb látogatóit: Románia dúsgazdag bojárjait is. A telep fenyőkkel szegélyezett sétatútja beleölvad a legszebb erdei utakba, melyekben kényelmes padok hívják pihenésre az arra járókat. Az utak bevezetnek az őserdők sűrűjébe, a melynek földje századok óta nem látta a napot, oly sűrű és sötét a reáboruló fenyvesek éjszakája; felvezetnek a hegyoldalon a fenyvesek közt a hegyek ormaira, a tisztásokra, a magasra nyúló és messze kiugró sziklákra, a honnan elragadó panoráma nyílik a fürdőre, a szomszéd hegyekre és vidékre és az Olt kies völgyére. A legtöbben azt az utat járják, mely a

Tusnád
(Fürdőház).

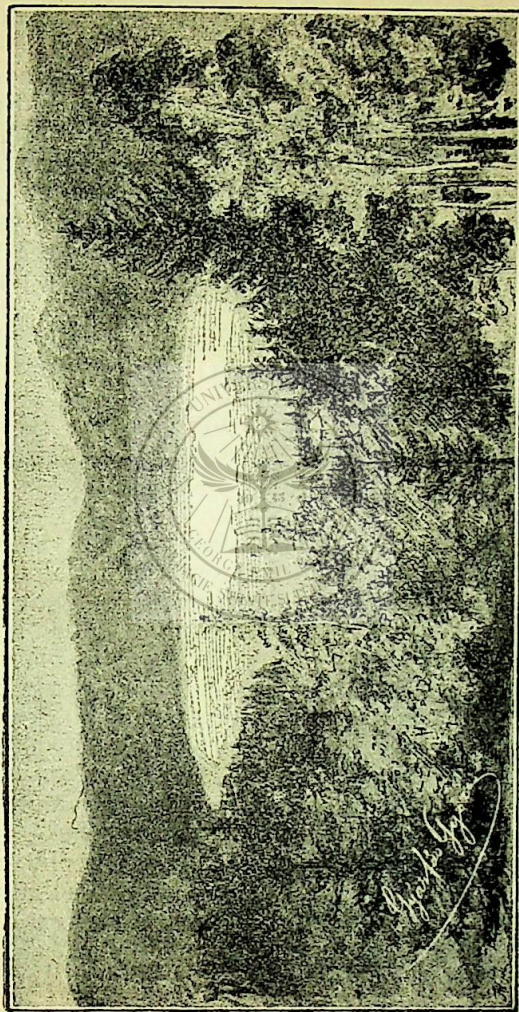
fürdő fölött kiemelkedő *Apor-bástyára* vezet. Egy festői formájú magas szikla-szál ez; a tetejére épített csinos szétnéző toronyból szép kilátás nyílik a szemben fekvő Súlyomkőre, a fürdőre, az Olt völgyére és a szomszéd hegyekre.

Innen tíz percz alatt a *Ludmilla-magaslaton* vagyunk. A tetőn levő csinos házikóból pompás kilátást élvezhetünk; beláthatunk a kies al-csiki völgybe, láthatjuk a *Fáhoros-tetőt*, azt az 1375 méter magas, Tusnádról három óra alatt megjárható regényes magaslatot, a honnan egyszerre öt megyére szóló bűvös panoráma tárja fel előttünk ragyogó képeit. A fürdővel szemben, s tovább az örökké zúgó Olt jobb partján erdős, sziklás hegyek emelkednek ki magasan. A hegyoldal pázsit szőnyegéből, s fenyvesének haragos zöldjéből kiszökellő szeszélyes alakú sziklák felséges látványt nyújtanak. A fürdővel épen szemben függélyesen felmeredő hatalmas sziklaszál a *Felső-Súlyomkő*, Tusnádnak egyik legszebb dísze, ékesége. Ennek folytatásaképen a fantasztikusabbnál-fantasztikusabb sziklák egész sora következik. Ez a szikla itten egy dűledező toronyhoz hasonlít, amaz emberi és állati alakok formáját mutatja, abban pedig egy őskori vár omló falát láttatja velünk a képzelet.

II. Kiránduló helyek.

Tusnád kiránduló helyei: a *Szent-Anna-tava* és a torjai *Büdös-barlang* országra szóló természeti szépségek, ritkaságok. Nem is múlasztja el senki azokat meglátogatni, ki az erdélyi részeken vagy épen székelőföldön utazik.

A *Szent-Anna-tava*: A Szent-Anna-tavához a Ludmilla-magaslat felől a régi, vagy a fürdő déli

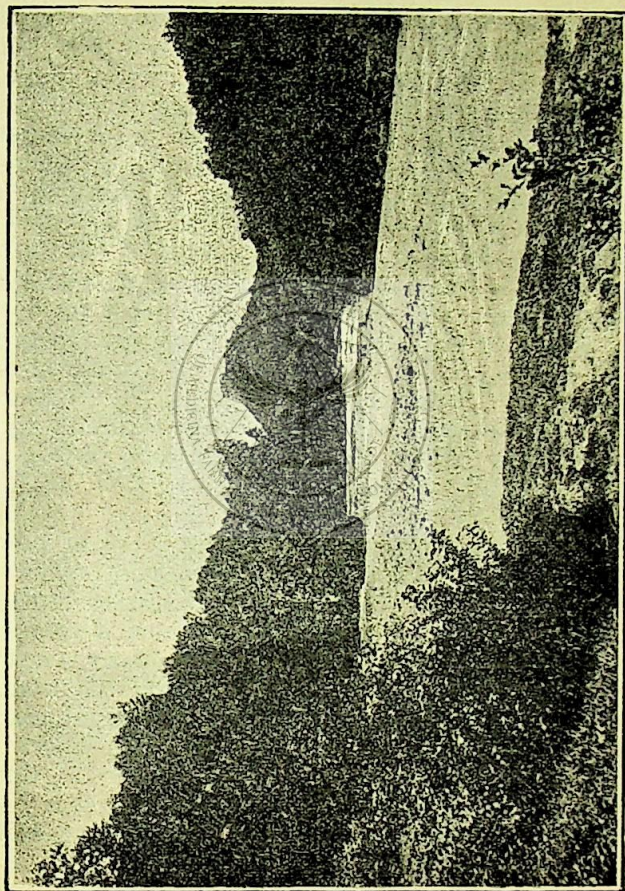
Tusnád
(Szent-Anna-tava).

végétől az új úton két és fél óra alatt sétalépésben is könnyen eljuthatunk.

Leirhatatlanul pompás az a látvány, a mi a régi úton haladva eléink tárul, midőn a Szent-Anna-tavát magában rejtő hegytölcsér széléhez érkezünk. Mintha csak egy régen kialudt tűzhányó hegy óriási krátere tátongna előttünk. Alattunk a lombos fákkal sűrűn benőtt mélységes hegytölcsérnek alján, a gyönyörű gyeptérség kellő közepén egy tükör simaságú kristálytiszta tengerszem tüze ragyog felénk.

A tó alakja kerekded, kerülete 1800 méter, közepén igen mély (12 méter); a víz színe kék, mint az égboltozat, a mely Nápoly felé borul, tiszta, átlátszó mint a tószéli vadvirág kelyhén rezgő harmatecsepp. A hegytölcsér oldalát bükk-erdő borítja, partját nyulánk fenyszálak koszoruja övezi.

A hely elragadó szépsége, elrejtett volta, az uralkodó isteni csend mintegy fölhívják itt az embert az örökkévaló isten imáadására. Csakugyan e helyet szentnek tartották minden időben az emberek. A hagyományok szerint, az ősz magyarok Hadúrnak itt mutatták be áldozataikat még akkor is, midőn az ősi vallást szabadon nem gyakorolhatták. A hol egykor Hadur oltárai füstölögtek, a keresztény magyarok vallásos kegyelelte Szent-Anna tiszteletére búcsujáró kápolnát épített, a melyben évenként kétszer felhangzott az összehereglett hivek szent dicsőítő éneke. Később a búcsukat betiltották; azóta a kápolna elhagyatva áll; a hely azonban, a természetnek ez utolérhetetlen művészettel alkotott temploma, a természet-kedvelőknek búcsujáró helye lesz az idők végéig.

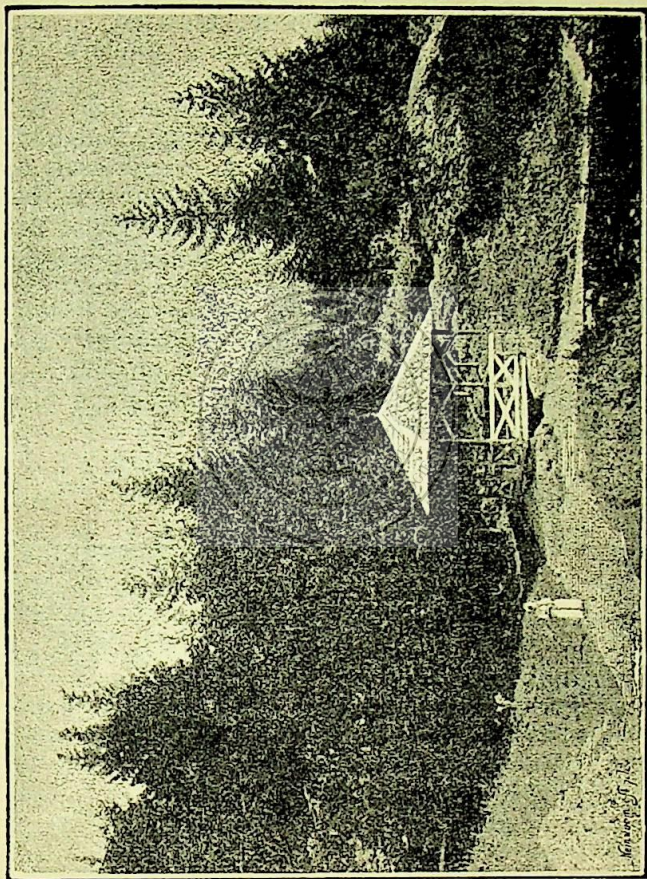
Tusnád
(Tündérvölgy és a kis Súlyomkő).

A Szent-Anna-tavához, s a kápolnához sok gyönyörű regét fűz a néppoézis. A kápolna kis harangja minden este imára szólítja a hiveket, de az ezüst csengésű harangszó sehogyan sem tetszik a zöldszakállu vizitündér királynak s a sok tündér népnek, mert szörnyen zavarja őket pajkos játékaikban. Rávesznek tehát ígéretekkel egy pásztort, hogy lopja el a kis harangot. A szerencsétlen pásztor el is lopja s belehajítja a tengerszembe, de a tündérek rászedik őt, aranyat és ezüstöt nem kap, hanem belefojtják a tó vizébe. Már most szabad a vásár a tó körül s esténként, a mikor a hold ezüst fénye előmlik a regényes tájon, felkél a tündérsereg s vig tánczot jár a tó partján. Sok szegény székely legény adja meg az árát ennek a csábító látványnak. A tündérkirály szépséges szép lányai becsalogatják őket a zombékba és hinárba, a szerencsétlen elkábult ifjak vakon rohannak a szirének után, a míg egyszerre megnyílik alattuk a hamis folyondár s elnyeli őket a mélységes tengerszem.

Gergő a fiatal székely vadász azonban átöleli az őt csalogató legifjabb tündérleányt s forró csókot nyom az ajkára. A csóknak varázsereje megfosztja a tündért hatalmától. Feltámad a szerelem benne a deli székely legény iránt s ott hagyja a tündérkirály birodalmát, hogy felesége legyen Gergőnek.

Megtörténik az esküvő nagy pompával, tánczcal és vigsággal. Az öreg remete esketi őket s utána fel akarja szentelni az új harangot. A mikor azonban a szentelt víz a harang érzére hull, lángok csapnak fel s nagy dörgés és villámlás közt hirtelen elemésztik a harangot.

Az öreg barát előtt látomány jelenik meg, hogy addig, a míg az ellopott harang vissza nem

Tusnád
(Főút)

kerül a tündérkirály palotájából, nem szólal meg harangszó a Szent-Anna-tó partján. Gergő s fiatal felesége erre elhatározták, hogy visszahozzák a harangot. Elkérik a baráttól a keresztes botot s bátran leszállnak a vizek mélyébe a tündérkirály palotájába, a hol nagy a vigasság.

A hivatlan vendégek megérkezése nagy riadalmat okoz a tündérkirály udvarában. Mindenféle fortélyt megpróbálnak a tündérek, hogy csak ne kelljen a harangot odaadniok, de a keresztes bot hatalmának nem tudnak ellentállani. A fiatal pár végre ráakad a szentelt harangra, s nagy diadallal felhossa azt a tündérkirály palotájából, hogy ismét hirdesse isten dicsőségét a hegyek között: „Gingalló, gingalló!” Háromszor megkondul a harang, s a tündérpalota összeomlik. A tündérkirály vén varangyos békává zsugorodott össze s a tündér hallá változik át.

III. Tusnád vizei.

A tusnádi ásványvizek chemiai összetétele

	Főkút	I. ivó V. Rezső- forrás	II. ivó V. Mikes- forrás
Hőfok	11.7°C.	19.3°C.	19.9°C.
Fajsúly	1.0027	1.0039	1.0022
Jód-magnesium	—	0.006	—
Chlornatrium	0.367	2.290	0.856
Chlorkalcium	—	0.694	0.247
Chlormagnesium	—	0.158	—
Phosphorsavas mész	—	—	—
Kétszer szén-savas natrium	1.243	—	—
Kétszer szén-savas mész	1.603	0.281	0.082
Kétszer szén-savas magnesium	0.785	0.206	0.170
Kétszer szén-savas vas-oxidul	0.042	0.102	0.137
Kovasav	0.110	0.105	0.065
Összesen	4.150	3.842	1.557
Szabadszén-sav	1.961	1.751	2.060
vagy köbcentiméterben	1040	953	1125

Tusnád.

2.

	III. és IV. ivó vagy Aporforrások		I.	II.	III.	IV.
			fürdő-források			
Hőfok	19.9°C	18.1°C	22.8°C	23.9°C	22.3°C	20.7°C
Fajsúly	1.0021	1.0021	1.0037	1.0023	1.0022	1.0021
Jód-magnesium . . .	—	—	0.006	—	—	—
Chlornatrium	0.846	0.790	2.240	1.290	1.120	1.190
Chlorkalcium	0.221	0.207	0.691	0.355	0.213	0.266
Chlormagnesium . . .	—	0.069	0.166	0.150	0.123	0.126
Phosphorsavas mész .	—	—	—	0.002	—	—
Kétszer szénsavas natr	—	—	—	—	—	—
Kétszer széns. mész .	0.189	0.132	0.250	0.581	0.581	0.405
Kétszer széns. magn. .	0.183	0.058	0.226	0.051	0.078	0.097
Kétszer szénsav. vasox	0.136	0.135	0.106	0.199	0.157	0.166
Kovász	0.075	0.125	0.100	0.065	0.095	0.045
Összesen	1.544	1.416	3.785	2.693	2.367	2.295
Szabad szénsav . . .	2.059	1.709	1.738	1.778	1.482	1.639
vagy köbcentiméterben	1124	977	958	982	814	886

A Tusnádi vizeket *Dr. Dietrich Henrik* elemezte.

A „Főkút az eddigi szokásos osztályozás szerint a hideg alkalikus savanyú vizek közé tartozik; mint ilyen méltán állítható a hírneves giesshübelivel egy sorba, a mely ezt semmi tekintetben sem mulja felül.

A „Rezső-forrás” vize nagy jód, konyhasó, vas és szénsavtartalma által tűnik ki; a fürdővizek bámulatra méltó vastartalmuk, az azokban oldva tartott konyhasó, szénsav tartalom és magas hőmérsékletük folytán a meleg-, sós-, vasas-savanyú vizek sorában az elsők közé tartoznak.

Szliácson p. o. az első számú tükör-fürdő vascarbonat tartalma: 0.0241, a tusnádi II. számú fürdővizéé: 0.199, Szliácson a szabad szénsav tartalom: 641.9 köbcent., Tusnádon: 982.0 k. cent.

A Főkút vize előnyösen használható a lég-
 utak mindennemű hurutos bántalmainál, továbbá
 bél- és hólyaghurutnál. Az I. számú vagy Rezső-
 forrás kitűnő hatású scrofula és siphilis ellen. A
 II. III. IV. számú ivóforrások kiváló hatásuk vér-
 szegénységben és sápadtságban szenvedőknél. A ke-
 serős-forrás vizét jó sikerrel használják az arany-
 érben szenvedők, s májbajosok. A II. III. IV. szá-
 mu fürdőforrások kitűnő hatásuk az idegesség,
 sápadtság, vérszegénység, hysteria, a bénulások,
 rheumás bántalmak eseteiben.

A szobák ára egész saisonra 20—120 frt. Az
 ételmezés olesó; a vendéglősök étlapjai hatósági
 ellenőrzés alatt állanak. Gyógy- és zenedíj sze-
 mélyenkint 5 frt.

T o r d a.

Torda várostól $\frac{1}{4}$ óra távolságra, az 1870-ben felhagyott felső sóbánya-telepen (Torda-aknán) a beomlott régi sóbányák felett több sóstó keletkezett. Ilyenek:

1. A *Dörgő*; vizének színe sárgás, zavaros, ize erősen sós, mélysége 40 méter. A tó semmi fürdőberendezéssel nem bír; a nép fürdésre használja.

2. A *Fürdő-tó*; vize tiszta, átlátszó, ize erősen sós, mélysége 36 méter. A tó körül öltöző-szobákkal ellátott zárt tükrő-fürdők vannak, melyekből az uszók a nyílt tóra mehetnek. A tó vize oly sűrű, hogy az emberi test nem merül el benne.

3. A *Kis-* 4. a *Kénkőves sóstó*. Ez utóbbinak vize jódtartalmu; iszapját csúzos bajokban jó hatással használják. E fürdőtelep a kincstár tulajdona.

E sóstó-csoporttól délkeletre, két kilométer távolságban, az úgynevezett *római bányák* térségén, a rómaiak által mivelt s még az ősi időkben beomlott sóbányák felett szintén több sóstó van. Ezek: a *fürdő-tó*, a *nyolczas-tó*, a *kis-tó*; mélységük 4—16 méter. E tavak közül csak a fürdő-tó vizében fürödnek, mely körül fejlődött ki a sósfürdő telep.

A telepen egy tükörfürdő (6 kabinnal), 10 fürdőszoba hidegfürdővel, 4 szoba melegfürdővel, vendéglő, és egy 6 lakószobából álló épület áll a vendégek rendelkezésére. A vendégek legnagyobb része a városban vesz szállást. A fürdő Torda város tulajdona; a város a múlt évben sokat áldozott a telep mögött lévő hegy befásítására, az épületek és fürdők rendbe hozatalára.

A szobák napi ára 40—60 kr. Hidegfürdő 10 kr.; melegfürdő 40 kr.

Vasúti állomás, posta-távíró hivatal helyben.

Fürdőorvos: *dr. Szentkirályi Lajos.*

Kiránduló helyek: a pompás sóbánya, 920 méter hosszú sóba vágott alagutjával, visszhangjával. A *tordai hasadék*; egy hatalmas sziklahegy tetejétől a talpáig ketté repedve; egy két mértföld hosszú sziklarepedés, melyen tájtékozó dühvel ront keresztül egy hegyi patak, hogy mielőbb egyesüljön az Aranyossal. A letelepedett magyar népnek egyik szent királya: László, itt vívta döntő harcát a tatárok ellen. A legenda azt meséli, hogy az ő imájára hasadt ketté a bércz, hogy ellenségeit visszatartsa; átszökellő lova patkójának nyomát ma is mutogatják a szikla ormán, s azon helyen kápolnát építettek a szent harc emlékére (Jókai: A tordai hasadék).

A torjai Büdös-fürdő.

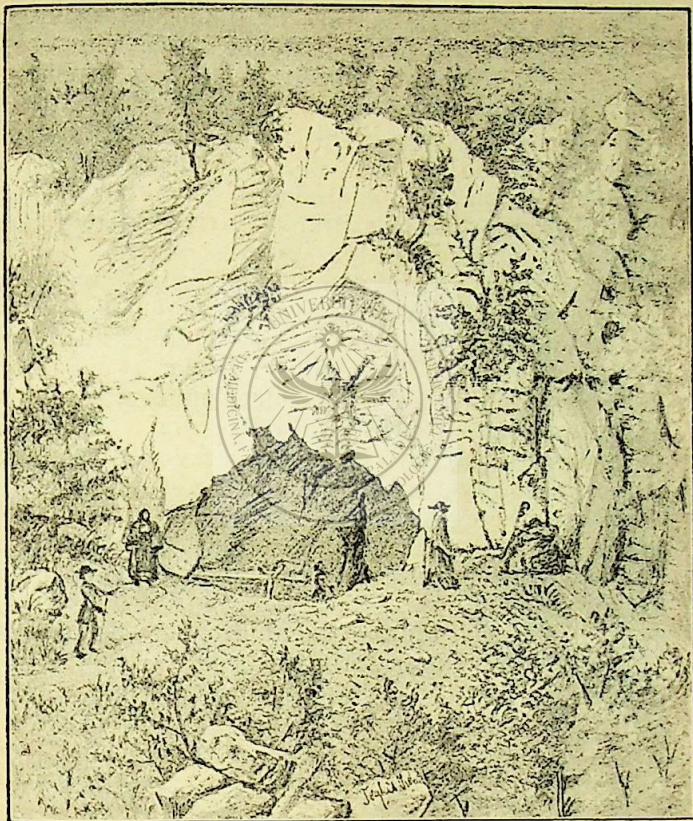
Háromszékmegye Alsó-Torja községének határában a Bálványos- és Zsombori-patakok vízváltakozóján több forrás buzog fel s néhány szerény külsejű faépület: lakóház, vendéglő, fürdőház emelkedik. E kis telep a *Büdös-fürdő*. A telepen felfakadó ásványforrások összetétele rendkívül változatos. Van itt egyszerű savanyuvíz, vasas savanyuvíz, glaubersót tartalmazó savanyuvíz, timsósvíz, szabad kénsavat tartalmazó víz (kis-timsós-forrás); érdekes tudni, hogy szabad kénsavat a természetben eddigelő csak Amerika néhány folyójában (Río-Vinagre) Uj-Granada egy melegforrásában, Tenesse és Jáva egy-két vizében találtak csupán.

A Büdös-fürdőt nem szép fekvése, nem változatos összetételű, tombolva, zúgva előtörő csodáhatású forrásai, nem nagy kiterjedésű és kitűnő minőségű vaslápja teszik világra szóló természeti nevezetességgé, gyilkos gázokat: szénsavat és kénhidrogént kilehelő s széngázokkal telt solfatárjai, barlangjai: a *Gyilkos*-, *Timsós*-, s mindenekfölött a *Büdös-barlang* azok, a melyeknek a Büdös-fürdő hírnevét köszöni, s a melyektől jövőjét, a legfényesebb jövőt várja. A telepről keskeny bokrok, fák és sziklával szegélyezett hegyi út vezet, az 1053 méter magasságban levő barlanghoz; az út

mellett itt-ott sírkövek fehérlenek, a melyek alatt a barlang áldozatai alusznak örök álmukat. E szerencsétlenek közül többen az igazság sujtoló keze elől, mások a szégyen- vagy az élet elviselhetetlen terhének nyomása alatt kerestek és találtak itt menedéket. Hányan vannak, kik e hely veszélyes voltát nem ismervén, mire sem vigyázva léptek a barlangba, s halálukkal adóztak?

Közeledvén a barlanghoz, megcsap bennünket a kiáramló kénhidrogén szaga; közelebb jutván, a szag mind erősebbé és erősebbé lesz; még egy fordulat, s megnyílik előttünk a szikla-hegy, a Bűdös-barlang óriási torka ásit felénk. Felséges kép, nagyszerű látvány! Költő dalára, művész ecsetére méltó! Koszorus költőnk, Jókai Mór csodálatos színekkel, bűbajos ecsettel örökítette meg a képet gyönyörű regényében, a „Bálványos vár”-ban. Bemutatom ezt olvasóimnak. „Rengeteg őserdők közepéből tolakodik előre egy óriási bércztömeg; egymásra hányt dűledező sziklák romhalma, mintha egy bedőlt tűzhányó volna. Oldalait kiégett likacsos surlókövek fedik, érczsalakmaradványok; mogyoró-, galagonya-bokor csenevészlik a hasadékok között: azokon is rőt a levél. Csak a pemétfű látszik itthon lenni, s a sirok és romok két virága: a kövi rózsa, meg a sárga szaka.

A halál országa ez. A bércz oldalán, fenn a magasban ásit egy szikla-odu; félredült gúlák képezik óriás kapuját: májszínű, rozsdaveres sziklák, fekete erekkel. Hanem a barlang szája körül sárgán van zománcozva szikla és padmaly; mint a penész, úgy lepi be a halványsárga nyirok az egész környéket. S a bejárat előtt reszketni látszik a lég, mint a délibáb; a kövek táncolni látszanak; az örökké nyitott kapu reszket és a föld

A torjai Búdös
(Timsós barlang)

maga libeg-lobog. Itt van a pokol tornácza. Mi leheli fel azt a haláladó léget, onnan a szikla mélyéből, a mitől még a felette elrepülő madár is leesik? Kinek a szavára nyílt meg ez az üreg, a mibe ember ha belépett, többé vissza nem tér?"

Dante ilyennek képzelte magának a poklot, sötét borzalmaival.

A barlang hossza 14-, szélessége 2-, magassága, a hol legmagasabb 6-, a hol legalacsonyabb 2 méter. A barlang oldalfalait a gázokból kiváló kénvirág-alakzatok díszítik. A barlang befelé lejtős, de a gázok felszíne vízszintes irányú. Ezen alsó gázréteg, valamint annak felszíne, rezgése, hullámozása, áramlása világosan kivehető.

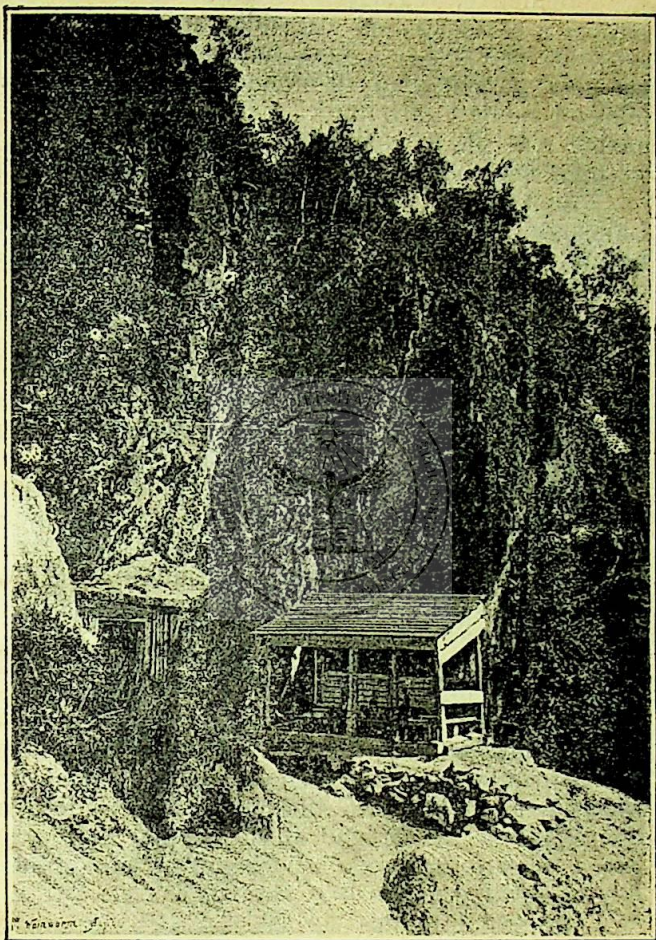
A lejárati mögött egy kis gyermek is baj nélkül megállhat; a barlang fenekén pedig egy közép nagyságú ember feje fölött mintegy 2 méter magasan csapnak össze a gyilkos gáz hullámai. A barlang alján levő kőrétegek izzadni látszanak; a lecsepegő vizet eszerépedényekben fogják fel, s azzal szembetegyek mossák szemeiket. A mi a nagy hirre vergődött csepegés összetételét illeti, abban szabad kénsav mellett alumíniumot, vasat, meszet és chlort mutattak ki.

A kénsav, mint a kénhidrogén, illetőleg a kén oxydatiojának terméke keletkezik.

A Bűdös-barlang „csepegés“-ének chemia összetétele.

Dr. Ludwig tanár elemzése. 1890.

	10 liter vízben
Káliumsulfat	0.887 grm.
Natriumsulfat	0.399 „
Chlornatrium	0.309 „
Vassulfat	1.119 „
Alumíniumsulfat	13.468 „
Calciumsulfat	2.199 „
Magnesiumsulfat	0.459 „
Kovasav	1.250 „
Szabad kénsav	13.941 „

A torjai Büdös.
(Büdös barlang.)

Bemenve, végtagjainkat sajátos melegség járja át, izzadtság lepi el; addig, míg szájunk, orrunk az alsó rétegből kiér, bátran lélekzelhetünk; az alsó gázrétegben azonban csak visszatartott lélekzet mellett járhatunk, mert egy lélekzetnyi a gázból már öl. A gázfürdő élettani hatásánál fogva már sok rheumatikus bajnak volt gyógyítója.

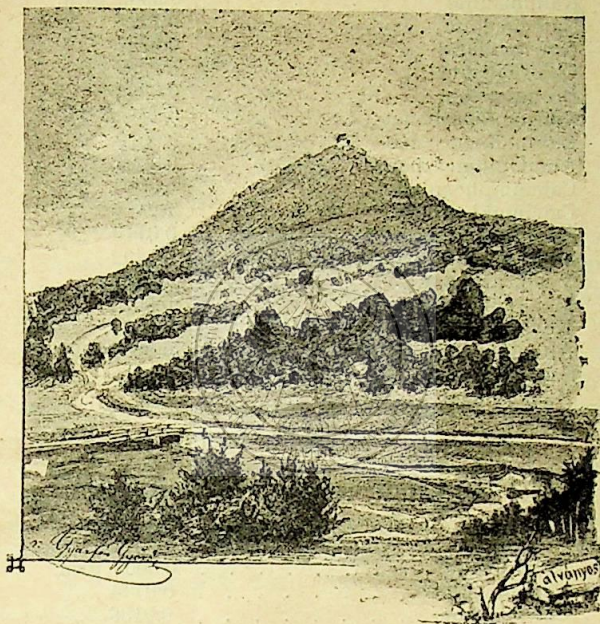
A barlang gázainak ismeretét dr. Ilosvay Lajosnak, a műegyetem kitünő tanárának köszönhetjük. Nagyérdekű vizsgálatai nyomán most már nemcsak azt tudjuk, hogy a gázkeverék 95.49% szénsavból, 0.56% kénhidrogenből, 0.01% oxigénből és 3.64% nitrogénből áll, hanem az iránt is tisztában vagyunk, hogy a Büdösbarlang a világ-hírű nápolyi kutýabarlangot úgy gázainak összetételénél, mint terjedelménél fogva sokszorosán felülmulja.

Ilosvay számítása szerint, évenként legalább is 723,000 köbméter, vagy 1.425,000 kilogramm szénsav és 4200 köbméter, vagy 6400 kilogramm kénhidrogen ömlik ki a barlangból. A Gyilkos barlangban a szénsav és kénhidrogen mennyisége 94.6%, a timsós barlangban 94.75%.

El fog jönni az idő, midőn Jáva méregvölgye, Island forró iszapot okádó geysirei, Baku örök tüze, Itália tüzes lávát ontó vulkánjai mellett a Büdös-barlang is helyet foglal minden nemzet geographiai tankönyveiben, midőn e természeti ritkaság csodájára járó turisták a mai Büdös-fürdőn hatalmas és virágzó fürdő-telepet találnak, a hol a barlang környékén paragon heverő kincsek egytől-egyig érvényesítve vannak.

Brassótól Kézdi-Vásárhelyen át 6 óra járással van Alsó-Torja. Tusnádról a Szent-Anna-tó felől gyalog, vagy Búkszád felé kerülve szekérrel

4—5 óra alatt érhető el Büdös-fürdő. A fürdőtelep Sepsi-Szent-Györgytől 40-, Brassótól 74 kilométer távolságra fekszik. Utunk a romjaiban is bámulatra méltó *Bálványosvár* mellett vezet el; 3500 láb

Bálványosvár.

magas, kúpalaku sziklahegyen épült vár ez; ma majdnem hozzáférhetetlen, réges-régen bevehetetlen. Az ősi vallás hiveinek ez volt menedékhelye; itt lobogott fel utoljára a tűz, melyet székely őseink a Hadisten tiszteletére emelt oltáron gyújtottak. A vártetőről beláthatjuk fél Székelyországot.

I.

A torjai sósforrás (Katalin) chemiai összetétele.

Dr. Ludwig tanár elemzése. 1890.

Kaliumsulfat	0.3902	gram.
Natriumsulfat	0.1225	"
Natriumborat	0.0267	"
Chlornatrium	5.2395	"
Bromnatrium	0.0205	"
Natriumbicarbonat	0.4182	"
Lithiumbicarbonat	0.0070	"
Ammoniumcarbonat	0.4394	"
Calciumphosphat	0.0013	"
Calciumbicarbonat	1.2178	"
Strontiumbicarbonat	0.0113	"
Magnesiumbicarbonat	0.5492	"
Vasbicarbonat	0.0882	"
Manganbicarbonat	0.0025	"
Kovasav	0.0821	"
Aluminiumoxyd	0.0007	"
Szabadszénsav	1.9718	"
Hőmérséklet	11°C.	

A torjai Károlyforrás chemiai összetétele.

Dr. Ludwig tanár elemzése. 1890.

Kaliumsulfat	0.0068	gram.
Natriumsulfat	0.0114	"
Chlornatrium	0.0136	"
Chlorcalcium	0.0117	"
Calciumphosphat	0.0009	"
Calciumbicarbonat	0.3995	"
Magnesiumbicarbonat	0.0890	"
Vasbicarbonat	0.1277	"
Manganbicarbonat	0.0008	"
Aluminiumoxyd	0.0002	"
Kovasav	0.0421	"
Szerves anyag	0.0130	"
Szabad szénsav	2.1263	"
Hőmérséklet	6.2°C.	

III.

A torjai Timsósforrás chemiai összetétele.

Dr. Ludwig tanár elemzése. 1890.

Kaliumbisulfat	0.0214 grm.
Natriumbisulfat	0.0176 "
Vassulfat	0.0920 "
Aluminiumsulfat	0.0961 "
Calciumsulfat	0.309 "
Magnesiumsulfat	0.0900 "
Chlornatrium	0.1206 "
Kovasav	0.0656 "
Szabad kénsav	0.0960 "
Kénhydrogén	Nyomok.

A szemvíz 0.0039 gr. vascarbonatot, 0.4100 gr. szilárd alkotó részt és sok szénsavat tartalmaz. A felső timsós forrásban 0.725 grm. szilárd alkotó rész van. Összetételére nézve közel áll a Timsós-forráshoz. A Várpád-forrás 0.0774 grm. vascarbonatot és 1.775 grm. szilárd alkotórészt, a Várpád alatt lévő forrás 0.0774 gr. vascarbonatot és 1.182 gr. szilárd alkotórészt tartalmaz.

„Ha más országban volnának e gyógyerejű csudaforrások” — mondja Jókai — „búcsujáró kápolna volna mindenik mellé építve egyfelől, részvénytársaság vendégfogadója a másik felől.”

Tulajdonosok báró Apor Gábor és gr. Mikes Benedekné.

A Büdös-fürdő telepen 2 tükörfürdő, 4 melegfürdő s összesen 30 lakószoba áll a vendégek rendelkezésére. A szobák napi ára 60 kr—1 frt. Koszt napjára 1 frt 20 kr. Hidegfürdő 10 kr., melegfürdő 30 kr. Barlang látogatás 2 kr.

Posta- és táviróhivatal Kézdi-Vásárhelyt.

Fürdőorvos: Dr. Szini Gyula.

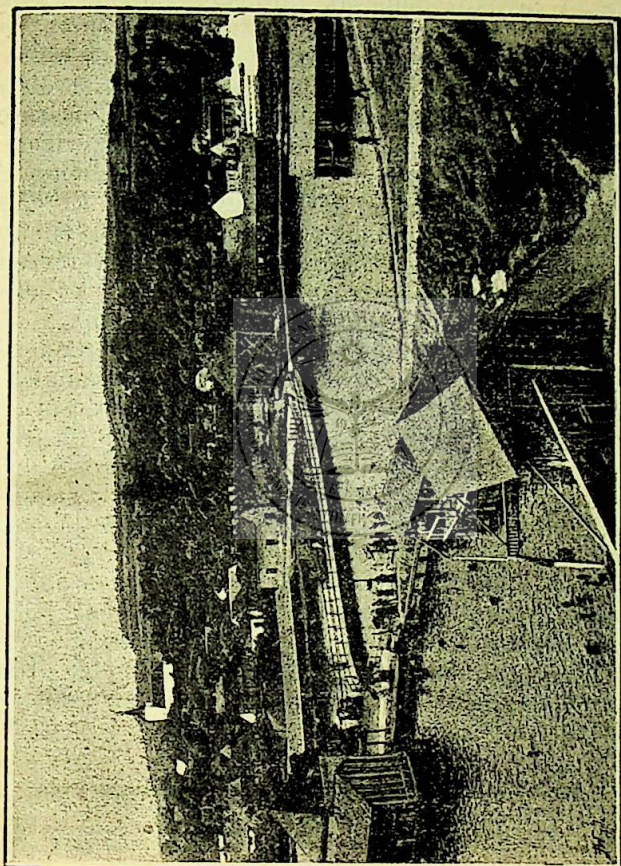
Vizakna.

Ott, hol a magyar államvasútak vonala Nagy-Szeben felé kanyarog, a Nagy-Szebent megelőző vasúti állomástól (Vizakna) $\frac{1}{4}$ óra járásnyira van Vizakna mezőváros, 484 méter magasan a tengerszine felett.

Ázon óriási sótómeget, mely a város keleti felén sok méter mélységből egész a föld felszínéig nyomul, már a rómaiak is bányászták. A rómaiak bányái évszázadok folyamán vízzel telvén meg, kisebb-nagyobb sóstavak támadtak; e tavak képezik a vizaknai fürdőtelepnek középpontját.

Fürdésre öt tó van használatban: A belső- és külső *Vöröstó*, a belső- és külső *Zöldtó* (Aszszonytó) és a *Tökölytó*. A Vörös- és Zöldtavak, melyek íves hidakkal vannak összekapcsolva, egy csoportot képeznek, a Tököly-tó külön áll.

A Zöldtavak	"	46	"	"	5535	"
A Tökölly-tó	"	33	"	"	1118	"

Vizakna.
(A zöld és vörös fürdőlavak).

A tavak kényelmes öltöző-szobákkal vannak körülvéve, melyekből padozott tükörfürdőbe, innen a nyílt tóba juthatni. Az öltöző-kabinok száma 118. A tavakat nemcsak fürdésre, hanem csónakázásra is használják. A parthoz több csinos csónak van kötve.

A külső Vöröstó mögött emelkedik a diszes fürdőépület, melynek nyolcz szobájában összesen 12 kád áll a vendégek használatára. A vizet a Vörös-tóból szivattyúzzák, s rézüstökben melegítik.

A Zöldtó mögött lévő hegyoldalból kristálytiszta ásványvízforrások — a József- és Széchenyi-forrás — bugyognak ki, a melyek alkotórészeiknek minősége és kedvező arányánál fogva belsőleg használva nagy gyógyító erővel bírnak.

A fürdőházakon kívül csinosan berendezett gyógyterem, s ezzel kapcsolatban egy vendéglőhelyiség, a Vörös- és Zöldtó között várócsarnok, két izléses villa (a Nendtwich és Schuller-féle) 30 szobával áll a vendégek rendelkezésére. A telep parkozva van; az épületeket virág- és facsoportokkal díszített, padokkal ellátott utak kötik össze.

A fürdő egyik nevezetessége a *nagy akna*, az 1849. február havában itt vívott harcztábornak közös sírja. A helyet emlékoszloppal jelölte meg a kegyelet. A múlt év (1890.) nyarán egy rohamos vízáradás alkalmával az itt eltemetettek közül többet hozott felszínre — csodálatra méltó állapotban — a vízár.

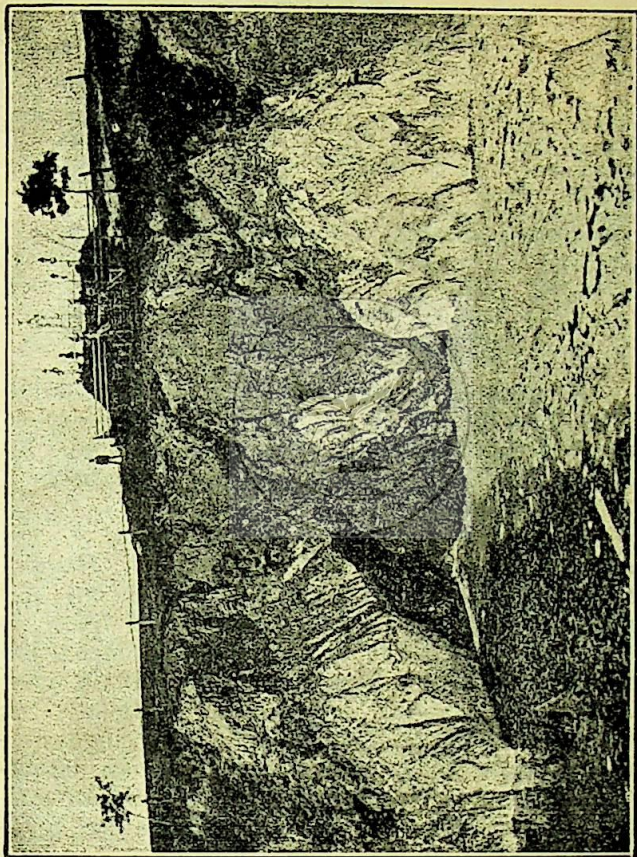
I.

A vizaknai sóstavak vizének chemiai összetétele.

Schnell Péter elemzése. 1855.

	<i>Tökölytó.</i>	<i>Vöröstó.</i>	<i>Zöldtó</i>
Jód-natrium	0.25	0.11	0.08 grm.
Chlornatrium	157.65	71.03	53.38 „

Chlorkálium	1.97	0.93	0.68	gram.
Chlormagnesium . . .	23.33	8.50	7.09	"
Chlorcalcium	6.31	2.50	2.02	"
Natriumsulfat	10.35	3.89	3.49	"

Vízakna.
(A nagy akna és a 49-ki honvéd emlékt-oszlop.)

Calciumsulfat	3.14	1.27	0.95	gram.
Összesen	203.00	88.23	67.69	"
Fajsúly	1.1487	1.0573	1.0461	"
Hőmérséklet			21—26°	R.

II.

A vizaknai József- és Széchenyi-források chemiai összetétele.

Dr. Fabinyi R. elemzése. 1889.

	József f.	Széchenyi f.
Chlornatrium	5.1214	4.3356 grm.
Natriumsulfat	0.0494	0.0430 „
Natriumnitrat	0.0153	0.0132 „
Magnesiumsulfat	0.0441	0.0921 „
Magnesiumbicarbonat	0.0499	0.0262 „
Calciumbicarbonat	0.3906	0.4559 „
Vasbicarbonat	0.0012	0.0008 „
Kovasav	0.0291	0.0290 „
Összesen	5.7010	4.9958 „
Szabad szénsav	0.0584	0.0631 „
Hőmérséklet	12° R.	12° R.

A vizaknai fürdőt nagy sikerrel használják csúzos, kösvényes és görvélyes bajokban, bőr- és bujakóros bántalmaknál, idegbetegségekben. Az ivóforrások a hurutos bántalmak eseteiben tesznek kitűnő szolgálatot.

Szobaárak a villákban 40 kr—1 frt. A városban ugyanannyi. Ebéd 60 kr—1 frt. Reggeli 20 kr. Vacsora 45—70 kr. Hidegfürdő 20 kr. Melegfürdő 50 kr. Egy személy fürdődíja 2 frt.

A vizaknai fürdő az egészséges fejlődés útján van; a legjobb úton arra nézve, hogy rövid időn százan, meg százan merítsenek segítséget az egészség ezen forrásaiból. Hogy a fürdő ilyen magas kulturális niveaura emelkedett, abban legnagyobb része van Kremnitzky Amand sóbányahivatali főnök szakértelmének, fáradhatatlan tevékenységének.

Fürdőorvos: Dr. König Henrik.

Zajzon.

A tömösi és ósánczi szorosok között hosszan terül el *Hétfalu*. Hétfalu gyűjtő neve a hét csángó falunak (Bácsfalú, Türkös, Csernátfalu, Hosszúfalú, Tatrang, Zajzon, Pürkereszt), melyek a gyönyörű Barcaság déli oldalát szegélyező havasok alján nyulnak el.

Egyik-másik falu mélyen beletekint a határszéli szorosokba; házaik fölött a havasi régió fenyvesei ringatják zizegő koronájukat. Hétfalú távolból egy tekintélyes város képét mutatja, melyben tizenöt csinos templom karsu, fénylő tornya fürdik a napsugárban.

A hét falu egyike *Zajzon*, a Zajzon-pataka völgyének torkolatában, a patak mindkét partján terül el, 565 méter magasan a tengerszine felett. A falu Brassótól — mint utolsó vasúti állomástól — 14 kilométer távolságra van.

A fürdőtelep legnagyobb része a patak balpartján fekszik; bár a jobb parton is vannak fürdő-épületek. A jobb parton van p. o. a diszes nagyvendéglő (Concordia), lakószobákkal, társalgó-, táncz- és éttermekkel; a vendéglőt a fürdő tulajdonosa: Brassó város építtette. Itt vannak a csinosabb és kényelmesebb bérházak; itt van még Zajzon egyik speciálitása: a *hullám-fürdő* is.

A hullámfürdő egy terjedelmes, öltöző-szobákkal (30 szoba) körülvett uszó helyiség, melyet a Zajzonpatak kristály vize táplál. Ott, hol a patak vize bezúdul a fürdőbe, a víz egy hatalmas kereket hoz mozgásba, mely a fürdőben hullámokat idéz elő; a hullámesapásokat a fürdő legvégén is jól érezhetni.

A patak balpartján van a József-forrás, s ennek tőszomszédságában a buzogó *Lobogó-fürdő*; vetkező szobákkal (20 szoba) körülvett csinos tükörfürdő ez. Itt van a *Lajos-forrás*, mely fölött díszes kupolás pavillon áll, valamint a *Ferdinánd-forrás* is, a fürdőtelepnek ugyyszólván középpontja.

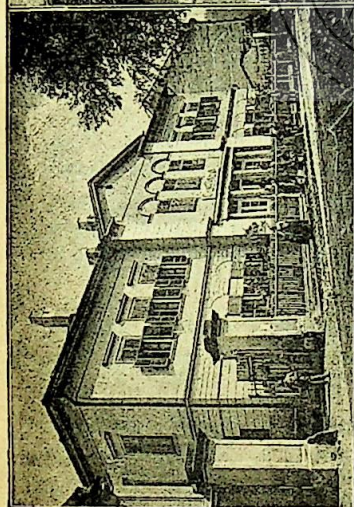
A Ferdinánd-forrást nagy gonddal fenntartott csinos park veszi körül; a park útai beleolvadnak a hegyoldalt borító fenyves útáiba. A fenyvesek között kényelmes nyugvóhelyekkel ellátott utak kanyarognak fel a hegytetőre, a honnan elragadó kilátás nyílik a Barcaság rónájára, a Zajzon völgyére, s a Csukás roppant sziklatömegére.

A parkban van a fürdőház; ennek tíz kabinjában meleg ásványvízben (Ferdinánd-forrás) fürödnek. A Lajos-forrás mellett, ennek ásványforrásu vizével készítettnek a meleg kádfürdők.

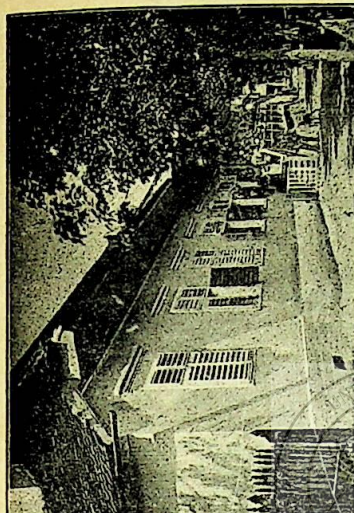
A zajzoni Ferdinánd-forrás chemiai összetétele.

Dr. Lengyel Béla elemzése. 1891.

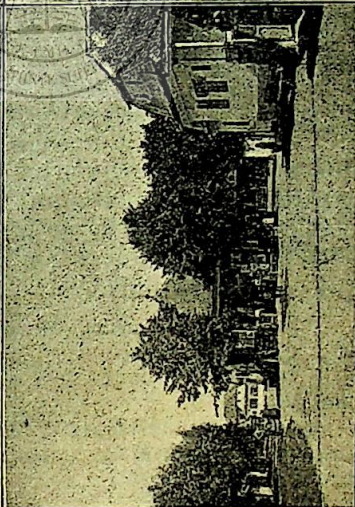
Chlornatrium	0.9214	gram.
Chlorkalium	0.0299	"
Jodnatrium	0.0016	"
Calciumsulfat	0.0029	"
Natriumbicarbonat	1.4882	"
Calciumbicarbonat	0.9552	"
Magnesiumbicarbonat	0.6039	"
Vasbicarbonat	0.0098	"
Kovasav	0.0387	"

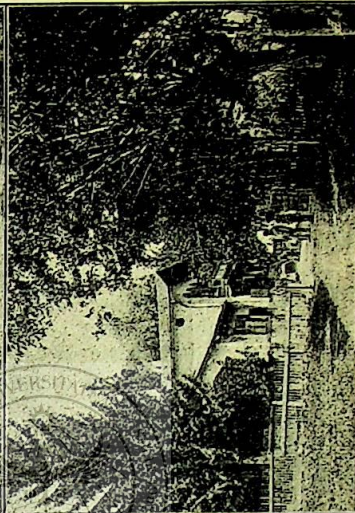
Konkordia-szálló.
Látzin-villa.

Langer-villa.
Nagy-villa.

Zajzon-fürdő.

Strontiumsulfat	Nyomok
Lithiumcarbonat	Nyomok
Összesen	4.0516 „
Szabad szénsav	2.0027 „
Térfogata	1019 köbc.
Hőmérséklet	10° C.

A zajzoni Lajos-forrás chemiai összetétele.

Dr. Lengyel Béla elemzése. 1891.

Chlornatrium	0.0558 „
Chlorkálium	0.0152 „
Calciumsulfat	0.0252 „
Natriumbicarbonat	0.1656 „
Calciumbicarbonat	1.2580 „
Magnesiumbicarbonat	0.1558 „
Vasbicarbonat	0.0947 „
Manganbicarbonat	0.0294 „
Alumíniumhydroxyd	0.0178 „
Kovasav	0.0785 „
Strontiumsulfat	Nyomok
Bariumsulfat	Nyomok
Lithiumbicarbonat	Nyomok
Összesen	1.8960 grm.
Szabad szénsav	2.2996 „
Térfogata	1170 köbcm.
Hőmérséklete	11.8° C.

Az elemzés tanúsága szerint a zajzoni Ferdinánd-forrás az égvényes-sós savanyúvizek közé tartozik és mint ilyen az emsi, gleichenbergi, vagy nieder-seltersi vizek mellé sorakozik. Hogy ezek mellett milyen helyet foglal el, mutatja az itt következő összeállítás:

Chlornatrium. Natriumbicarb. Szilárdrés. Szénsav.

Ems, Kränchen	0.9772	1.9886	3.5189	597	cm.
Ems, Victoria	0.9553	2.0295	3.5135	673	„
Gleichenberg,					
(Constantin)	1.8435	3.6236	6.8691	1133	„
Gleichenb. János	0.4743	2.8310	4.8025	1162	„
Nieder-Selters	2.3222	1.2518	4.4352	204	„
Zajzon, Ferdinánd	0.9214	1.4882	4.0156	1019	„

Az összeállítás szerint a Ferdinánd-forrás vize épen olyan jó, mint a felsorolt forrásoké.

A zajzoni Lajos-forrás az elemzési adatok szerint a földes-vasas-savanyúvizek közé tartozik; különösen említésre méltó a víznek nagy mangantartalma. Mint gyógyítóvíz a vasas savanyúvizek között kiváló helyet foglal el.

A Ferdinánd-forrás vizét a légzőszervek hurutos bántalmainál s más hurutos bajokban használják nagy sikerrel. A Lajos-forrás vize pedig a gyomor-, bél- és hólyaghurut, a vérhiány, a női betegségek, az idegbajok kitűnő gyógyítószere.

A nagyvendéglőben egy szoba napi ára 1 frt—1 frt 50 kr. A villákban egy lakás (2 szoba, konyha) ára az egész saisonra 60—100 frt. A község csinos, tiszta házaiban mintegy 100 szoba áll a vendégek rendelkezésére. Ezekben egy két szobából s konyhából álló lakás ára az egész saisonra 30—60 frt. Koszt a nagyvendéglőben személyenkint 1 frt 20—2 frt. A melegfürdő ára 30—50 kr. Hidegfürdő 10 kr.

Postahivatal helyben. Táviróhivatal felállítása is kilátásba van véve.

Fürdőorvos: *Dr. Spilka F.*

Zajzon és vidékéhez szép történelmi emlékek is fűződnek. Itt született s lakott zajzoni Rab István († 1862). Nem messze Pürkerecz fellett állott egy híres német lovagvár; most helyéről mészkövet szednek s kiegészítve messze földre elhordják a csángók. Zajzon, Tatrang s a közeli Bodra vizein özönlött be a Kucsuk basa serege, hogy ez Apafi Mihály fejedelemmé választására rá nyomja a fegyveres pecsétet. Bodola alig egy rövid fél óra, ott állott a nagy Béli Pál vára,

melynek helyén most egy négy tanítóval bíró népiskola teljesít nemzeti missiót. Nem messze Nyén, felette egy kopasz hegy, tetején Kreuzburg, német lovagvár romjai; itt kezdődik a bodzavám-krásznai hadászati út. Hol régen a csaták zaja hallatszott, s száguldó paripák nyargaltak, ott ma nagy kukuricza-táblák nyújtózkodnak végig s ontják az áldást.*)

*) Csulak L.: A zajzoni fürdő.

Utószó.

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület e könyvet az erdélyrészi fürdők érdekében közre bocsátván, az igazgató-választmány nevében hazafias kötelességet teljesítünk, midőn dr. *Hankó* Vilmos budapesti állami főreáliskolai tanár úrnak és választmányunk buzgó tagjának őszinte köszönetünket fejezzük ki e könyvnek lelkiismeretes, fárasztó megírásaért. Az erdélyrészi fürdőről ilyen munka még nem jelenvén meg, elmondhatjuk, hogy *Hankó* műve úttörő szakmunka. Tartozunk ezzel kapcsolatban fel-
említeni azt is, hogy a szerző művét, még egyesületünk megalakulása előtt, egészen díjtalanul az E. M. K. E.-nek ajánlotta fel. Az E. M. K. E. pedig egyesületünket megalakítván, a kéziratot a szerző beleegyezésével kiadás végett egyesületünknek, mint erre leghivatottabbnak engedte át, mely tényért e helyen is köszönetünket kifejezni el nem mulaszthatjuk.

Egyesületünk eme első kiadványát azzal a hittel és reménységgel bocsátjuk a nagy közönség kezébe, hogy azt terjesztvén, emelni fogják fürdőink látogatottságát, mi által nemzetgazdasági tekintetben haza részünk javát mozdítandják elő. De hisszük azt is, hogy e munkából megértvén hazafias szándékunkat és célzatunkat, az e könyv-

ben más helyen felsorolt alapszabályok szerint tagjaink sorába belépni s így kitűzött célunk megvalósítását előbbre vinni segítenek.

Végül kijelentjük, hogy a munkából az egyes fürdőkre vonatkozó részeket, a képekkel együtt, különlenyomatok készítésére készséggel bocsátjuk a fürdő-igazgatóságok rendelkezésére, ha erre előbb egyesületünk engedélye kikéretik és bizonyos megfelelő tiszteletdíj fizettetik. Egyébként a munkára vonatkozólag egyesületünk minden jogát fentartja.

Kelt Kolozsvárt, 1891. július 27.

Gr. Bethlen Bálint,
elnök.

Radnóti Dezső,
titkár.

TARTALOM.

	Lap.
Az erdélyrészi fürdők és ásványvizek. (Előszó.)	3.
Al-Gyógy (képpel)	17.
Al-Vácza	22.
Bábolna	25.
Bibarczfalva	27.
Bodok	29.
Boholt	32.
Borszék (képpel.)	
I. Borszék fekvése. Útja.	34.
II. A fürdő-telep berendezése	38.
III. Lakás viszonyok. Ellátás	50.
IV. A borszéki levegő. Sétahelyek	51.
V. Kiránduló helyek	54.
VI. Borszéki vizek	63.
Borvölgy	68.
Csik-Zsögöd	72.
Csonthegy.	75.
Déva	78.
Előpatak (képpel.)	80.
Felső Bajom (Bázna)	99.
Felső-Rákos	103.
Görgény-Sóakna	104.
Homoród (képpel.)	107.
Jegenye („)	112.
Kalán	119.
Kászon-Jakabfalva (képpel)	122.
I. Kászon-Impér	126.
II. Kászon-jakabfalvi „Felső-forrás“	128.
III. A hosszú-aszói savanyú víz	129.
Kérő	130.

	Lap
Kiraly	134.
Kolozs	138.
Korond	142.
Kovácsná (képpel.)	147.
Kőhalom (")	158.
Málnás (")	160.
Maros-Ujvár (")	164.
Radna-Szt.-György	168.
Radna-Dombhát	171.
Szejke	174.
Szováta	177.
Székely-Udvarhely	179.
Sugás-Fürdő (képpel.)	180.
Sztojka	182.
Toplicza	184.
Tusnád-Fürdő. (képpel.)	
I. Tusnád folyó. Útja. Berendezése	185.
II. Kiránduló helyek	194.
Torda	203.
A torjai Büdös-fürdő (képpel.)	205.
Vizakna (képpel.)	214.
Zajzon (")	219.
Utószó.	

